

สัญญาเลขที่ 5ASP/TRF/036/2544

ต้นฉบับสารคดีเรื่อง "เส้นทางไทย-กัมพูชา-เวียดนาม"

ผู้จัดทำ : สัจภูมิ ละออ

ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	1
บทคัดย่อ.....	3
ABSTRACT	5
แผนที่.....	7
ประตูสู่กัมพูชา ตลาดโรงเกลือ-ปอยเปต.....	8
ปอยเปต-ศรีโสภณ ถนนเลือดและน้ำตา.....	19
พระตะบอง สร้อยสัมพันธ์และธารแห่งรัก.....	28
โพธิสัตว์ เมืองต้นโพและส้ม.....	39
ผืนกลางแสงอสดง ณ เมืองกัมปงชนัง.....	48
นครอุดมคัมชีชัย สุสานและตำนานรัก.....	57
พนมเปญ เมืองภูเขา"ยายเพ็ญ".....	67
สวายเรียง-ม็อกโบ บนเส้นทางหมายเลขหนึ่ง.....	78
ชีวิต เศรษฐกิจชาวกัมพูชาบนเส้นทางและเวลาที่ผันผ่าน.....	
ลาเขมรเข้าเวียดนาม ณ ด่านสากล"ม็อกโบ".....	
ไฮจิมินห์ดี เมื่อสิ้นไฟสงคราม.....	
ทางรถไฟสายยุทธศาสตร์ ปอยเปต-พนมเปญ.....	
เส้นทางเรือสู่ "ไฮจิมินห์"	
เอกสารอ้างอิง.....	

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนสารคดีชุด เส้นทางไทย-กัมพูชา - เวียดนาม ทราบซึ่งในความกรุณาของนักวิชาการ นักเขียน มิ่งมิตรและชาวบ้านถิ่นต่าง ๆ ที่ให้ความร่วมมือในการเดินทางเพื่อเก็บข้อมูล บุคคลทั้งหลายต่อไปนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ช่วยให้เกิดมีสารคดีชุดนี้ด้วยกันทั้งสิ้น

ประการแรกขอขอบคุณ โครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาค (อบศ.5) ภายใต้การสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ผู้ให้ทุนในการจัดทำหนังสือสารคดีเส้นทางไทย กัมพูชา เวียดนาม

บรรยาการการท่องเที่ยวในกัมพูชานั้น ต้องขอขอบคุณคุณ กวง ทะวิกา ชาวกัมพูชาซึ่งที่เดินทางเข้าไปทำงานเป็นเจ้าหน้าที่โรงแรมแห่งหนึ่งในกรุงพนมเปญ มุมมองของกวงแม้จะไม่ใช่ว่าเจ้าหน้าที่ระดับสูง แต่ก็เกิดจากการเฝ้าสังเกต จากประสบการณ์ที่สั่งสมมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ภาพชีวิตของชาวประมงเชื้อสายเวียดนาม ต้องขอบคุณ ปกติ เพ็ญ ลูกชาวประมง ชาวกัมพูชาซึ่งเธอเกิดและใช้ชีวิตท่ามกลางเสียงเรือและกลิ่นคุ้งควาของปลาชนิดต่าง ๆ

เรื่องราวในบ่อนกาสิโนขอขอบคุณ คุณ"พิทักษ์" เจ้าหน้าที่ของบ่อนกาสิโนที่ปอยเปต ทุกนาที่ที่พาตระเวนไปตามบ่อนต่าง ๆ แม้กระทั่งการสาธิตการเล่นให้ดูนั้น เป็นภาพที่ผู้เขียนประทับใจเป็นอย่างมาก

ภาพชีวิตที่ไหวเต๋นอยู่ในนครโฮจิมินห์ ผู้เขียนขอขอบคุณ ฟาม ที่ จ๊อบ แง นักศึกษาและเจ้าของร้านซักรีดผ้า นอกจากเรื่องราวที่เธอเล่าขานแล้ว ความฝันของเธอที่ปรารถนามาเยี่ยมเยือนประเทศไทยสักคราก่อนชีวิตจะหาใหม่ ตอนนั้นเธออาจจะสมหวังแล้ว ตัวแทนความใฝ่ฝันและวัยรุ่นคนหนึ่งของพระตะบอง แมรี ชุน เธอเป็นนักศึกษา ชาวพระตะบอง ผู้เขียนขอขอบคุณเรื่องราวที่เธอเล่าขาน และข้อแนะนำต่าง ๆ ในการเดินทาง

เรื่องราวของกัมพูชาซีกพนมเปญฝั่งตะวันออก ผู้เขียนขอขอบคุณ ลดา เขียน เธอเป็นทหารประจำอยู่ที่พนมเปญ แต่เป็นสาวสวยเรียง พ่อแม่ทำนา เรื่องของชานาพนมเปญฝั่งตะวันตก ขอขอบคุณ วิ วีระ ชาวพระตะบอง ชีวิตในราตรีของคนพนมเปญ ผู้เขียนขอขอบคุณ สุคนธ์ คิม. คนขับรถรับจ้างที่พาผู้เขียนชอกลงไปตามซอยต่าง ๆ

ส่วนสถานการณ์โรคภัยหรือ เอดส์นั้น ผู้เขียนขอขอบคุณ เสนี เซ็น เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนชาวพนมเปญ ผู้เขียนไม่อาจลืม โสภ สาเรียม พ่อค้าขายข้าวแกง ชาวพระตะบอง ที่ได้ถูกเขียนเป็นชาวไทย ที่ได้ช่วยเหลือตำนานเมืองต่าง ๆ อีกทั้งเป็นแสงนำใจไมตรี ช่วยเหลือในเรื่องการเดินทาง ตลอดจนให้ข้อมูล "เซิงประจักษ์" อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

สำหรับมิตรที่ช่วยเหลือ และให้กำลังใจกันชนิดเนียวแน่น ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณธีรภาพ โลหิตกุล นักเขียนสารคดี ผู้ให้คำปรึกษาหารืออย่างใกล้ชิด คุณอัมพร จิรัฐติกร มิ่งมิตรผู้ให้กำลังใจ และเคยร่วมงานกันมาตั้งแต่หนังสือชุด "หลวงพระบางหัวใจของล้านช้าง" และขอขอบคุณ ปรีวี ไพบูลย์ยิ่ง ซึ่งเป็นทั้งผู้ให้คำปรึกษา ในขั้นตอนต่าง ๆ ชนิดปรึกษาได้ทุกสถานการณ์ อีกทั้งยังเป็นกำลังใจอย่างดีเสมอมา

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ผู้อำนวยการ โครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาค และอาจารย์ทรงยศ แวหงษ์ ที่นอกจากให้ทุนเดินทางเก็บข้อมูลแล้ว ยังร่วมกับ "มูลนิธิโตโยต้า" นำสื่อมวลชนไทยทัศนศึกษาตามเส้นทางหมายเลข 5 เพื่อเปิดเผยเรื่องราวให้รับรู้ ร่วมกันอย่างกว้างขวาง

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณและขออภัยมิตรทุกนาม ซึ่งไม่อาจเอ่ยนามไว้ ณ ที่นี้ได้ เนื่องจากเขื่อนไซ ต้าเหม่ง และหน้าที่การงาน.

บทคัดย่อ

เส้นทางไทย-กัมพูชา - เวียดนาม

ประเทศเพื่อนบ้านของไทย แม้เราจะเดินทางไปมาหาสู่กันเป็นประจำ แต่เรายังรู้จักกันเพียงผิวเผิน เสมือนรู้หน้าไม่รู้ใจ

ปัจจุบันโลกเปลี่ยนไป เปิดโอกาสให้เราเรียนรู้กันมากขึ้น สื่อต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นเสมือนสะพานเชื่อมวัฒนธรรมระหว่างกัน ไม่ว่าจะเป็นกัมพูชา เวียดนาม ลาว และประเทศอื่น ๆ เรามีโอกาสรับรู้ข่าวสารกันมากขึ้น แต่เราก็กังไม่รู้จักสภาพชีวิตจิตใจซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง

เพื่อรื้อฟื้นความสัมพันธ์อันงดงามระหว่างกัน เราจึงต้องเรียนรู้ซึ่งกันและกันให้มากขึ้น การเดินทางสำรวจข้อมูล เพื่อจัดทำเป็นสารคดีเส้นทางไทย-กัมพูชา-เวียดนาม ทั้งด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม การศึกษา การเมือง การปกครอง การท่องเที่ยว นับเป็นหนทางหนึ่งในอันที่จะก้าวไปสู่สัมพันธภาพอันดีระหว่างกัน

เส้นทางสำรวจเริ่มต้นจากปอยเปต ตามเส้นทางหมายเลข5 ผ่าน ศรีโสภณ พระตะบอง โพธิ์สัตว์ กัมปงชนัง อุดงคัมชัย ไปสิ้นสุดถนนหมายเลข5 ที่กรุงพนมเปญ รวมระยะทาง430 กม. หลังจากนั้นออกจากพนมเปญไปตามหมายเลข1 ผ่านสวายเรียง สิ้นสุดถนนหมายเลข1ที่ม็อกไบ ระยะทาง 183 กม. แล้วผ่านด่านม็อกไบอันเป็นจุดผ่านแดนกัมพูชา-เวียดนาม ผ่านเตยนิงห์ไปบนถนนหมายเลข 22 จนถึงโฮจิมินห์ที่ระยะทาง 71 กม รวมระยะทางทั้งสิ้น 684 กม.

ตลอดทางได้เก็บข้อมูลอันประกอบด้วยเรื่องราว ภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้คน และเมืองต่าง ๆ ที่ผ่านแล้วนำเสนอเป็นสารคดี

ประชาชนตามเมืองต่าง ๆ บนเส้นทางผ่าน มีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่แตกต่างกันออกไป ตามสภาพภูมิศาสตร์ และอิทธิพลของประเทศใกล้เคียง เป็นต้นว่าจากปอยเปตไปจรดพนมเปญ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นท้องนา มีทะเลสาบเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ชาวบ้านมีอาชีพทำนาเป็นหลัก ส่วนชาวบ้านที่อยู่ติดทะเลสาบก็ทำประมงน้ำจืด และเครื่องปั้นดินเผา ลักษณะเด่นของชาวบ้านคือ มักพูดภาษาไทยได้ ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ มักซื้อจากชายแดนไทย อีกทั้งมีการเดินทางไปมาหาสู่กันระดับท้องถิ่นอยู่เสมอ

เส้นทางจากพนมเปญไปถึงโฮจิมินห์ที่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำโขงไหลผ่าน ชาวบ้านมีทั้งอาชีพทำนา เลี้ยงสัตว์ และประมงน้ำจืด แม้สินค้าไทยจะมีขายอยู่ทั่วไป แต่ในด้านความสัมพันธ์แล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับชาวเวียดนาม ทั้งด้านธุรกิจการค้า และการทำมาหากิน

ตลอดเส้นทาง นอกจากได้รู้สภาพเส้นทาง ยังได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวเมืองต่าง ๆ ได้
เรียนรู้จิตใจของผู้คน ตลอดจนมุมมองที่มีต่อคนไทย สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็น
ปัจจัยเอื้อให้เราได้เข้าใจกันมากขึ้น.

ABSTRACT

Thailand-Cambodia-Vietnam

The neighbors of Thailand consist of a number of countries such as Cambodia and Vietnam with Route linking which we have communication.

The globalization enhances us to learn more about each other than in the previous past, while mass communication serves to bridge cultures of Cambodia, Vietnam, Laos and other countries.

The survey by way of land travelling to gather informations for documentary work on route linking Thailand, Cambodia and Vietnam which takes into account the way of life, culture, education, government and tourism should serve to enhance better relations.

The starting point of the Highway No. 5 is from Poipet passing through Sisophon, Battambang, Pursat, Kampong Chanang, Odong Mechai and end at Phnom Penh with the distance of 430 kilometers. Turning left from Phnom Penh to the Highway No.1 it will pass Svay Rieng and end at Moc Bai with the distance of 183 kilometers. Then, it cross Moc Bai borderline between Cambodia and Vietnam passing Tay Ninh and joins Highway No.22 which leads to Ho Chi Minh at the distance of 71 kilometers, making total distance of 684 kilometers.

Stories, picture, way of life of the people and the cities are materials that we collect during our trip for our documentary.

In the West of Cambodia at cities such as Phnom Penh, Sisophon, Battambang, Pursat and Kampong Chanang, Thai currency can be used to buy the local products. Majority of the people try to learn Thai because they want to go to Thailand.

The East of Cambodia experiences Vietnamese influence and as such at city like, Svay Rieng Vietnamese, Dong is used although the people are more closed to Thai than Vietnamese.

On the way, we learn not only the condition of the route, but also learn about the way of life of people of various cities,

their way of thinking all of which help us to understand each other better.

ประตูสู่กัมพูชา ตลาดโรงเกลือ - ปอยเปต

กลิ่นเสื้อผ้ามือสองอับ ซาบ โซยเชียวอยู่ตามซอกซอยเล็ก ๆ

กลางแดดอันแรงร้อน ผู้คนจากทั่วสารทิศหลังไหลเข้ามาเดินชมสินค้ากันขวักไขว่ เสื้อผ้าที่แขวนตามร้านรวง ส่วนใหญ่เป็นเสื้อผ้ามือสอง มีทั้งเสื้อยืด เสื้อกันหนาว เสื้อคลุม กางเกงยีนส์ และชุดทหาร

ต้นตอของเสื้อผ้า ส่วนหนึ่งชาวกัมพูชาได้รับบริจาคมาจากหน่วยงานเอกชน องค์กรด้านสิทธิมนุษยชน และหน่วยงานจากประเทศต่าง ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือ อีกส่วนมาจากเรือสินค้า ซึ่งพ่อค้านำติดมาขายให้เป็นกระสอบ ๆ จึงมีชื่อเรียกขานอีกอย่างหนึ่งว่า "เสื้อผ้ากระสอบ"

พ่อค้าชาวกัมพูชานำมาขายที่ตลาดโรงเกลือ เพราะกำลังซื้อของชาวไทยมีมากกว่า นอกจากเสื้อผ้ากระสอบแล้ว ในตลาดโรงเกลือยังมีเครื่องมือ เครื่องใช้อื่น ๆ อีกมากมาย ทำให้ตลาดโรงเกลือกลายเป็นศูนย์การค้าขายขนาดใหญ่

ความคึกคักของตลาดโรงเกลือ ปฏิเสธไม่ได้ว่า ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนโยบาย "เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า" ของรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อนโยบายผนวกเข้ากับความจริงพื้นฐานของประชากรทั้งสองประเทศ การซื้อขายจึงนับวันจะเติบโต เริ่มจากการค้าขายกันระหว่างชาวบ้านธรรมดา ๆ เรื่อยมาจนถึงการค้าขายระดับประเทศ จากมูลค่าแต่ละปีเล็ก ๆ น้อย ๆ ขยายมาเป็นละปีหมื่นล้านบาท

ในปี พ.ศ. 2545 ที่ผ่านมา บริษัทศูนย์วิจัยกสิกรไทยจำกัด ระบุมูลค่าการค้าระหว่างไทย-กัมพูชาว่า รวมทั้งสิ้นประมาณ 18,726.35 ล้านบาท พร้อมบอกชื่อสินค้าของไทยที่ส่งเข้ากัมพูชาว่ามี น้ำมันสำเร็จรูป น้ำตาลทราย รถจักรยานยนต์และส่วนประกอบ เครื่องดื่ม ปูนซีเมนต์ ส่วนสินค้าของกัมพูชาที่เข้าไทยคือ สินแร่ โลหะ เศษโลหะ หนังสือหนังฟอก ไม้ซุง ไม้แปรรูป (สยามรัฐรายวัน, หน้า 4)

สินค้าต่าง ๆ ของไทย ส่วนหนึ่งไหลออกจากตลาดโรงเกลือ ผ่านปอยเปต สู่มืองสำคัญ ๆ ของกัมพูชา เช่นเมืองเสียมเรียบ พระตะบอง และกรุงพนมเปญ ในทางตรงกันข้าม สินค้าของกัมพูชาก็ออกจากเมืองต่าง ๆ ของกัมพูชา ผ่านด่านปอยเปตเข้ามายังตลาดโรงเกลือ และกระจายออกตามภาคต่าง ๆ ของไทย

ตลาดโรงเกลือตั้งอยู่ในอำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เป็นตลาดชายแดนไทย ตั้งประจันอยู่กับตลาดปอยเปต จังหวัดบันเตียเมียนเจย ของกัมพูชา

เส้นทางสู่ตลาดโรงเกลือของคนไทย จากกรุงเทพฯ ผ่านนครนายก สระแก้ว อรัญประเทศ เข้าตลาดโรงเกลือประมาณ 268 กม. นอกจากรถโดยสารประจำทางแล้ว ยังมีรถไฟจากหัวลำโพงไปลงที่อรัญประเทศ แล้วต่อรถเข้าตลาดโรงเกลือได้อีกทางหนึ่ง

สินค้าในตลาดโรงเกลือ มีทั้งของเขมร จีนแดง และไทย คนเข้ามาซื้อของแต่ละวัน ส่วนใหญ่เป็นคนไทย หลังไหลมาจากทั่วสารทิศ ไม่ว่าจะเป็นภาคอีสาน ตะวันออกและภาคกลาง สินค้าที่ซื้อขายกันอยู่ มีทั้งเสื้อผ้ากระสอบ บุหรี่ เหล้า พรม นาฬิกา เครื่องใช้ไฟฟ้า สินค้าเหล่านี้ส่วนใหญ่ผลิตในประเทศไทย รองลงมาเป็นของผลิตในจีนแผ่นดินใหญ่

สินค้าจากกัมพูชามักมีแต่ของปลา และปลา

ปลาของกัมพูชามีมาก เพราะกัมพูชามีทะเลสาบอันกว้างใหญ่ ชาวประมงกัมพูชา 1 คนใน 1 วันเคยจับปลาได้ถึง 100 กก. ตัวเลขนี้แสดงถึงความชุกชุมของปลาในทะเลสาบได้เป็นอย่างดี (เดียวเขมร , หน้า 130) เพื่อรองรับปลาจากกัมพูชา นักธุรกิจไทยได้สร้างโรงงานทำปลาร้ารองรับใกล้ ๆ กับตลาดโรงเกลือ ผลิตได้แล้วก็ส่งเข้าสู่ส่วนกลาง และกระจายออกไปตามภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

ตลาดโรงเกลือคึกคักมาก นอกจากพ่อค้า แม่ขายแล้ว ยังมีนักพนันเข้าไปแสวงโชคแต่ละวัน นับพันคน ในตลาดมีสถานที่จ่อรถสำหรับรับนักเสี่ยงโชคกว้างขวาง เพียงบอกเจ้าหน้าที่ที่ดูแลลานจอดรถว่าจะไปบ่อนกาสิโนที่นั่น ก็จอดรถทิ้งไว้ได้สบาย ๆ

นักพนันที่ไหลเข้าไปเล่นการพนัน นำเงินไหลผ่านชายแดนเข้าไปแต่ละวันไม่น้อย พล.อ. สำเนา ชูศรี ผบ.สส.ยอมรับว่า ในแต่ละวันจะมีเงินสะพัดถึง 50 ล้านบาท (นสพ.กรุงเทพธุรกิจ , หน้า 4)

ผู้เก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากบ่อน พ่อครัวชาวไทยซึ่งทำงานในบ่อนมาไม่ต่ำกว่า 3 ปีบอกด้วยเสียงเรียบ ๆ ว่า แท้จริงแล้วรัฐบาลของกัมพูชาไม่ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยนัก เพราะยังมีกลุ่มอิทธิพลของท้องถิ่นเป็นก้างขวางคออยู่ ในส่วนนั้นยังมีคนไทยรวมอยู่ด้วย

บ่อนส่วนหนึ่งเป็นของคนไทยก็จริง แต่กัมพูชาเป็นเจ้าของพื้นที่ เงิน"ค่าต่ง" หรือจะเรียกว่าภาษีก็ตาม ต้องไหลเข้ามือรัฐบาลกัมพูชาวันหนึ่ง ๆ ไม่น้อย

เจ้าของบ่อนมีทั้งนักธุรกิจไทย นักการเมืองไทย นายทุนจากมาเลเซียและประเทศใกล้เคียง ส่วนใหญ่แล้วมีเจ้าหน้าที่ดูแลแทน ไม่มีเจ้าของบ่อนคนใดออกมาแสดงตัวว่าเป็นเจ้าของบ่อนเอง เป็นต้นว่าบ่อน"ปอยเปต รัสออร์ท" มีผู้ดูแลระบุชื่อ นายสมหมาย สุภาภา เป็นต้น ทั้ง ๆ เป็นที่รู้กันว่าปอยเปต รัสออร์ท เป็นของนักการเมืองไทย เช่นเดียวกับ สตาร์ เวกัส ที่เป็นของนักการเมืองไทยอีกเช่นกัน

กิจการบ่อนในปี พ.ศ.2544-2545 กำลังเจริญรุ่งเรือง สามารถดูดนักพนันจากประเทศไทยเข้าไปเล่นในแต่ละวันในรูปแบบต่าง ๆ กัน มีบริษัททัวร์พาเข้าบ่อนก่อนไปเที่ยวนครวัด-นครธม

ทัวร์บางคนก็จะพาถูกทัวร์ไปเที่ยวนครวัด-นครธม ก่อนที่จะมาปล่อยให้ถูกทัวร์ค้างที่บ่อน 1 คืนก่อนกลับเข้าประเทศไทย

การเปิด-ปิดด่านชายแดนไทย-กัมพูชา

ด่านจะเปิดเวลา 07:30 น. ปิดเวลา 17:00 น. คนที่ผ่านชายแดนเข้าไป ต้องกลับมาให้ทันเวลา ถ้ามีความจำเป็นต้องใช้เวลามากกว่า 1 วัน ต้องนำพาสปอร์ตไปทำวีซ่าที่จุดผ่านแดน เสียค่าวีซ่า 20 ดอลลาร์ หรือจ่ายเป็นเงินไทยจำนวน 1,000 บาท

ทุกเช้าก่อนด่านเปิดให้บริการ ชาวเขมรจำนวนหลายร้อยจะมารอผ่านแดน เพื่อนำสินค้าเข้ามาขายในตลาดโรงเกลือ มีทั้งหาบ คอน ใส่รถลาก เข็น และนำติดตัวเข้ามาที่ละลังสองลัง เมื่อด่านเปิดคลื่นคนที่ไหลป่าเข้ามา เหมือนเขื่อนที่กักเก็บน้ำไว้นานแล้วพังครืนลงด้วยแรงดัน

คนที่ทำมาหากินในตลาดโรงเกลือ ส่วนใหญ่พูดไทยได้ จึงไม่แปลกที่ใครก็ตามเมื่อเข้าไปซื้อของจะได้ยินเสียงพูดเพี้ยน ๆ เสียงกะโจนขายเสื้อผ้าสำเนียงแปร่งหู เด็กวัยรุ่นไม่น้อยเดินหาลูกค้าขายของจำพวกบุหรี่เถื่อน เหล้าเถื่อน

พวกเขาจะเดินหาลูกค้าด้วยการถามไปเรื่อย ๆ เมื่อมีคนสนใจก็จะพาไปท้ายตลาด แล้วนำเอาสินค้ามาให้ดู ราคาสินค้าบางอย่างถูกกว่าราคาท้องตลาดมาก แต่หลายคนก็ซื้อบุหรี่ หรือเหล้าก็ตาม มักได้สินค้าที่ต่ำกว่ามาตรฐาน เช่น เหล้าปลอม บุหรี่นอกจากเป็นของปลอมแล้ว เมื่อแกะซองออกดู บุหรี่บางซองแต่ละมวนลายพร้อยไปด้วยเชื้อรา

นั่นยังไม่ร้ายเท่ากับเรื่องจากปากคนขายไก่อ่าง

พ่อค้าขายไก่อ่าง อายุ 42 ปี เป็นชาวสระแก้วโดยกำเนิด ว่างจากงานหว่านไถ เขาจะเอามอเตอร์ไซด์คู่ชีพ พ่วงเข้ากับล้อเลื่อนขนบข้างตระเวนขายไก่อ่างไปตามที่ต่าง ๆ วันนี้เขาเพลินอยู่กับชิ้นไก่อ่างเสียบไม่ย่างไฟอยู่เบื้องหน้า เสียงน้ำมันไก่อ่างดตดตต้องถ่านไฟดังฉ่า ๆ เกิดเป็นควั่นลอยคว้างกลางอากาศ น่องไก่อ่างปีกไก่อ่างส่งกลิ่นยั่วยวนลูกค้าที่เดินผ่านไปมา

สมบัติเล่าเรื่องราวความเปลี่ยนแปลงในตลาดโรงเกลือหลังจากบ่อนเขมรเปิดว่า โจร ขโมย ชุกชุมมาก เคยมีคนไทยเข้าไปในตลาดบ่อยเปิด โดยทิ้งเพื่อน ๆ ไว้ที่ตลาดโรงเกลือ ระหว่างนั้นเอง พวกแก๊งกรือทrophyก็เข้ามาบอกว่า เพื่อนอยู่ในกำมือของพรรคพวกตนแล้ว ถ้าไม่จ่ายเงินในจำนวนที่ต้องการ เพื่อนจะไม่ได้กลับมา

เมื่อจ่ายไปแล้ว เพื่อน ๆ กลับเข้ามาจึงรู้ว่าโดนต้ม นี่เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่ง ที่พ่อค้าขายไก่อ่างเล่าไปย่างไก่อ่างคนที่ซาชินกับเรื่องราวร้าย ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน

ผ่านด่านตรวจคนเข้าเมืองไป เด็ก ๆ ขอทานมักเร่เข้ามาขอเงิน เงินบาท เงินเรียล เงินดอลลาร์ ยืนดิ้นรับทั้งสิ้น ถ้าใครหยิบยื่นให้เด็กคนหนึ่งคนใด เด็กคนอื่น ๆ จะตามขอชนิดยากที่จะเลิกได้ง่าย ๆ เด็กแต่ละคนแต่งกายด้วยเสื้อผ้าเก่าคร่ำคร่า ขาด ปะ เนื้อตัวมอมแมม

บ่อนกาสิโนขนาดใหญ่มีทั้งหมด 7 บ่อน อยู่ทางด้านซ้ายและขวามือ ทุกบ่อนจะมีรถมารับ นักการพนันถึงหน้าด่าน ใครจะไปบ่อนไหนดูได้จากตราบ่อนข้างรถ แต่ถ้าไม่อยากจะขึ้นรถบ่อนคันที่มาจอดรับไปก่อนได้ ไม่มีการเรียกเก็บค่าบริการ เมื่อถึงบ่อนเจ้าของรถแล้ว ก็จอดรถบ่อนที่ต้องการไปเล่นได้ที่หน้าบ่อนนั่นเอง เพียงครู่เดียวก็จะมีรถจากบ่อนต่าง ๆ แวะเวียนกันมารับไม่ขาดสาย

บริการทุกระดับประทับใจจริง ๆ

บ่อนทั้ง 7 ประกอบด้วย สตาร์เวกส์, โกลเด้นทีคราวน์, ฮอลิเดย์พาลาส, ปอยเปตอรัญ, ปอยเปตริสอร์ท, บรินเซส และท็อปปีคาน่า ในบ่อนแต่ละแห่งมีการพนันหลากชนิด ไม่ว่าจะเป็นไฮโลว์ ไพ่แบคคารา และตู้เกมสต่าง ๆ ที่เรียกกันว่า "สล๊อตแมชชีน" นักพนันมีทั้งคนแก่เดินยักเย้ายักยัน เรื่อยลงมาถึงเด็กอายุไม่ถึง 10 ขวบ ฟังจากเสียงพูดจา และพูดคุยกับพนักงานต้อนรับแล้วจึงรู้ว่า เกือบ 100 เปอร์เซนต์เป็นคนไทย

ทุกบ่อนเปิดให้คนเข้าได้อย่างอิสระ มีกติกาง่าย ๆ ว่าห้ามพกพาอาวุธ และกล้องถ่ายรูปเข้าไปอย่างเด็ดขาด เข้าไปแล้วจะเล่นการพนัน หรือจะไปดูคนเล่นก็ได้ ถ้าเล่นต้องแลก "ชิป" ก่อน เริ่มจาก 500 บาทเรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด

แลกชิปแล้วจะได้คู่มือรับประทานอาหารฟรี จะรับประทานอาหารอะไร กับข้าวอย่างไหนก็ได้ ไม่มีการตรวจสอบให้เสียใจกัน ถ้าจานเดียวไม่อิ่มวนไปรับอีกได้ หากนึกภาพไม่ออกก็ลองนึกภาพศูนย์อาหารในห้างสรรพสินค้าก็แล้วกัน ได้คู่มือแล้วก็เร่หาอาหารได้ตามใจชอบ อาหารมีหลายชนิดให้เลือกรับประทาน

กวาดสายตามองตามมุมต่าง ๆ

ภายในห้องโถงขนาดใหญ่ ยาว แอร์เย็นฉ่ำ โต๊ะพนันตั้งเป็นกลุ่ม ๆ แยกไปตามชนิดของการพนัน รอบ ๆ โต๊ะเต็มไปด้วยนักพนัน โต๊ะแบคคารามีคนหนาตาเป็นพิเศษ เพราะแทงง่าย เห็นผลเพียงชั่วพริบตา เจ้าหน้าที่จ่ายไฟ "แบคคารา" มักเป็นสาวสวย ฝึกปรือการแจกจ่ายมาอย่างชำนาญ เช่นเดียวกับการจ่ายเงิน และเก็บเงินลูกค้าที่เป็นไปอย่างแคล่วคล่องว่องไว

คนที่ชอบเล่น "ไฮ-โลว์" ก็มีไม่น้อย

ทั้งชายและหญิง สายตาจ้องเขม็งไปที่ถ้วยมีฝาครอบ เงี่ยหูฟังประหนึ่งว่าเสียงนั้นจะบอกได้ว่าเลขอะไรจะหงายขึ้นมา สิ้นเสียงเขย่าดังกรึก เจ้ามือวางถ้วยลงเบื้องหน้า ลูกค้ายาวงชิปกระจัดกระจายตามหมายเลขต่าง ๆ ตามคาดเดาว่าจะออกแต้มใด

แทงเต็ง-หมายถึงแทงเลขใดเลขหนึ่งจากเลข1ถึง6 ถ้าถูกเจ้ามือจ่าย 1 เท่าของเงินแทง แทง
โต๊ส-หมายถึงแทงสองเลข จะเลือกคู่ใดก็ได้ ถ้าถูกเจ้ามือจ่าย 5 เท่าของเงินแทง แทงต่ำ-หมายถึงแทง
แต้มที่รวมกันทั้งสามลูกออกมาน้อยกว่า 11 ถ้าถูกเจ้ามือจ่าย 1 เท่าของเงินแทง แทงสูง-หมายถึงแทง
แต้มที่รวมกันทั้งสามลูกออกมาเกิน 11 ถ้าถูกเจ้ามือจ่ายหนึ่งเท่าของเงินแทง และแทง 11 ไฮโลว์
หมายถึงแต้มออกมารวมกันได้ 11 พอดี ถ้าถูกเจ้ามือจ่าย 7 เท่าของเงินแทง

ขณะฝาครอบถ้วยยับ สายตาทุกคู่จ้องไปสู่จุดเดียวกัน ดวงใจระทึก อยากเห็นแต้มตามที่
คาดเดาไว้ เมื่อเปิดฝาครอบออก บางสีหน้าพรายยิ้มออกมาอย่างมีชัย ขณะที่บางหน้าถอดสี พลง
สบถออกมาเบา ๆ ด้วยความผิดหวัง เจ้ามือรวบชิปที่แทงผิด แล้วจ่ายชิปคนที่แทงถูกอย่างว่องไว แล้ว
บรรจงจัดลูกเหลี่ยม ๆ ในถ้วยให้หงายเป็นเลขเดียวกัน ก่อนเขย่าใหม่อีกครั้ง และอีกครั้ง ๆ จนกว่า
ลูกค่าจะเลิกรากันไป

เด็ก ๆ ในบ่อนก็มีเหมือนกัน มุมของเด็ก ๆ มักอยู่ที่ตู้เกมส์ และ สล็อตแมชชีน

เด็กชายวัยไม่เกิน 10 ขวบ ถือถ้ำน้ำขนาดเล็กยื่นให้พ่อ คงหวังจะให้พ่อแลกเหรียญใส่ให้อีก
ครั้ง แต่พ่อหัวเราะเหี ๆ แทนทำตบ แล้วก้มหน้าก้มตาเล่นตู้เกมส์เบื่องหน้าต่อไป ไม่สนว่าลูกจะตีหน้า
หงิกงออย่างไร

อนาคตของชาติคนนี้จะเป็นอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของเด็กเอง สำหรับผู้ใหญ่ที่เข้าไป
เล่นกันอย่างเมามัมนั้นแล้ว แต่ละคนก็ประสบชะตากรรมต่าง ๆ กันไป คนเก็บสามล้อตัวอำเภอรวั
ประเทศบอกว่า คนในตลาดจำนวนไม่น้อยเข้าไปเสี่ยงโชคกัน ร้านค้าบางร้านยอมหยุดค้าขายเพื่อเข้า
ไปแสวงโชค บางรายเสียการพนันหนักจนต้องเลิกกิจการ

ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าการพนันไม่ทำให้ใครร่ำรวย แต่พ่อครัวในบ่อนมีคำอธิบายที่ได้รับมาจากนักพนัน
สมัครเล่น โดยเฉพาะพวกลูกจ้างใช้แรงงานว่า วันหนึ่ง ๆ หากเล่นได้ประมาณ 500 บาทก็ถือว่าดีกว่า
ทำงานอื่น ๆ

การพนันมิได้มีเสีย ถ้าได้แล้วหยุดเล่นก็คงไม่เท่าไร แต่ถ้าเสียแล้วต้องตามทุนคืน ถ้ายังตาม
ยิ่งเสียแล้วอะไรจะเกิดขึ้น เมื่อเสียพนันแล้วย่อมอยากได้เงินคืน หรือไม่ก็ต้องการเงินจำนวนที่หายไป
เพราะต้องกิน ต้องใช้ ต้องจ่ายค่าปัจจัยพื้นฐาน ไม่อยากคิดต่อเลยว่า พวกเขาเหล่านั้นจะหาเงินมาใช้
โดยวิธีใด

นั่นเป็นเรื่องที่คนเสียพนันต้องคิด

สวัสดิการในบ่อนทุกบ่อนดีมาก เพื่อเอาใจลูกค้าอย่างเต็มที่ ระหว่างเล่นพนันอยู่ที่โต๊ะ นัก
พนันอยากรับประทานอะไรก็เรียกบริกรได้ทันที ไม่จำเป็นต้องใช้คุปอง เจ้าหน้าที่จะเดินมาบริการให้

ไม่ว่าจะเป็นเหล่า เบียร์ น้ำเปล่า เครื่องดื่มบำรุงกำลัง ส่วนบุหรี่ยังจะสูบอะไร เจ้าหน้าที่จัดเตรียมไว้ให้ที่โต๊ะพนันเรียบร้อยแล้ว

บริการเหล่านี้ฟรีตลอดวัน ตลอดคืน

แต่สำหรับคนที่ต้องการหยิบฉวย หรือไม่เล่นพนันแต่เที่ยวหยิบโน่น กินนี่ แกรมยังเก็บเข้าพกเข้าห่อก็ไม่ต้องกลัวว่าจะได้กลับมาอย่างลายนวล เพราะกล้องวงจรปิดจะจับพิรุธนักพนันที่เข้าไปทุกคน หากใครทำอะไรผิดสังเกต ไม่ว่าจะเป็นโกงพนัน หรือกอบโกยของกินเต็มพิกัด ก็อาจจะมีเจ้าหน้าที่พาออกจากบ่อนไปแต่โดยดี

แต่ชะตากรรมจะเป็นอย่างไรนั่นอีกเรื่องหนึ่ง

นักพนันถ้าต้องการค้างอ้างแรม แต่ละบ่อนก็มีโรงแรมอยู่ในตัว นักพนันสามารถพักได้ เสียค่าเช่าประมาณ 1,200 บาทต่อ 1 คืน นอกจากนั้นบางบ่อนบังคับให้แลกชิป 20,000 - 30,000 บาท ถึงจะอนุญาตให้ค้างในบ่อนได้ ชิพนั่นแลกแล้วถ้าไม่เล่นก็แลกคืนวันรุ่งขึ้นได้

นักพนันส่วนใหญ่ไม่ค้างคืนที่บ่อน

ก่อนเวลา 17.00 น. คนจะทยอยออกจากบ่อน รถตู้หลายคันเวียนมาส่งผู้โดยสาร คลื่นคนเขมรที่ออกไปขายของในตลาดโรงเกลือในตอนเช้ากลับเข้ามาในถิ่นของตัวเอง สวนทางกับนักพนันจากไทยที่กลับบ้านของตนเองเหมือนกัน

คนของประเทศหนึ่งปากกัดตีนถีบเพื่อความอยู่รอด แต่คนของอีกประเทศหนึ่งดิ้นรนเข้าไปเสี่ยงโชคกับการพนัน นอกจากคนเดินสวนทางกันแล้ว จุดมุ่งหมายของคนแต่ละประเทศก็สวนทางกันอีกด้วย กลายเป็นภาพขัดแย้งที่เห็นและเป็นอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน

บริเวณคนเดินเข้า-ออกจุดผ่านแดน มีเด็กวัยรุ่นเขมรเดินหาลูกค้าเข้าใช้บริการโสเภณี ราคาชั่วคราวเริ่มต้นที่ 500 บาท ถ้าค้างคืน 1,000 บาท แต่ถ้าต้องการใช้บริการในระดับสูงราคาอยู่ระหว่าง 1,500-2,000 บาท หากใครสนใจเด็กหนุ่มนั้นจะพาไปเลือกหญิงที่รอให้บริการ

ค่าบริการเหล่านั้น เด็กหนุ่มในฐานะคนหา "แขก" จะได้คราวละ 100 บาท แต่ละวันเคยทำได้ถึง 10 ราย แต่บางวันก็น้อยกว่านั้น

ลูกจ้างชั่วคราวขององค์กรเอกชนชื่อ เสนี เซ็น ชาวพนมเปญอายุ 25 ปี เพิ่งจบการศึกษาระดับปริญญาตรีมาไม่นาน บอกถึงสถานการณ์โรคเอดส์ในกัมพูชาว่า ถ้าจะเปรียบเทียบกันจริง ๆ แล้ว ชาวกัมพูชาเป็นโรคเอดส์มากในระดับต้น ๆ ของโลกเลยทีเดียว สาเหตุเพราะว่าโสเภณีกัมพูชาไม่ค่อยรักษาสุขภาพอนามัย อีกทั้งขาดความรู้ ขาดวิธีการป้องกัน เนื่องจากส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย เรื่อยไปจนถึงไม่ได้รับการศึกษาเลย

พ้นจากบ่อนเข้าไปในตลาดปอยเปต มีวงเวียนเล็ก ๆ ใกล้เคียง ๆ กันมีโรงแรมรับนักท่องเที่ยวราคาไม่เกิน 500 บาท บริเวณวงเวียนนั้นมีรถรับผู้โดยสารไปพนมเปญ และจังหวัดบนเส้นทางผ่าน ส่วนอีกสายหนึ่งไปเสียมเรียบ ดินแดนของอารยธรรมขอมนั้นคือนครวัด นครธม อันเลื่องชื่อ

ในตลาดปอยเปตมีท่ารถสองท่า คือที่วงเวียนและท้ายตลาด ท่าที่วงเวียนเมื่อพาด่านเข้าไปจะเห็นรถกระบะ และแท็กซี่ ซึ่งส่วนใหญ่สี่ขาจอดรอผู้โดยสารอยู่ รถกระบะคันที่กำลังจะออกจะมีผู้โดยสารนั่งอยู่บนกระบะท้ายแออัดยัดเยียด ส่วนแท็กซี่นั้นจะมีผู้โดยสารนั่งอยู่ในรถ คนขับจะเคลียร์รถออกจากท่าเมื่อมีผู้โดยสารอย่างน้อย 5 คน บางคันยัดผู้โดยสารเข้าถึง 6 คน

เส้นทางจากปอยเปตสู่ศรีโสภณยังเป็นทางลูกรัง หน้าฝนน้ำเฉอะแฉะ บางแห่งมีโคลนหล่ม แต่ถ้าเป็นหน้าแล้งฝุ่นจะฟุ้งกระจาย ในเดือนตุลาคม เมฆครึ้ม ฟ้าครวญ ฝนโปรยปรายเม็ดแทบไม่หยุดหย่อน ถนนบริเวณตลาดปอยเปตไม่ว่าจะเป็นเส้นหลักหรือเส้นรองมีแต่โคลนเลน

ถนนปอยเปต-ศรีโสภณ อยู่ในเขตของจังหวัดบันเตียเมียนเจย พื้นที่สองข้างทางยังเป็นไร่ร้าง ชาวเขมรเชื้อสายจีน บ้านอยู่มั่งคั่งบุรีซึ่งร่วมโดยสารไปด้วยกันบอกว่า พื้นที่สองข้างทาง ส่วนหนึ่งเป็นบริเวณที่รัฐบาลจัดเตรียมไว้สร้างเมืองใหม่ แทนปอยเปตที่อยู่กันอย่างแออัดยัดเยียด

เพราะกระแสน้ำนี้เอง นักลงทุนจากมาเลเซียจึงมากว้านซื้อที่ดินเตรียมไว้ ส่วนจะทำกิจการอะไรต่อไปนั้นชาวบ้านยังไม่รู้แน่ชัด

ระยะทางจากปอยเปตสู่ศรีโสภณ 49 กม.เท่านั้น เป็นจุดเริ่มต้นของถนนหมายเลข 5 ทอดตัวผ่านที่รกร้าง และท้องทุ่งนา ยิ่งใกล้ศรีโสภณ ทุ่งนาก็กว้างใหญ่ไพศาล.

ปอยเปต-ศรีโสภณ ถนนเลื้อดและน้ำตา

ระยะทางจากปอยเปตถึงศรีโสภณยาวเพียง 49 กม.เท่านั้น แต่มีความสำคัญใน
ด้านประวัติศาสตร์ ยุทธศาสตร์ และธุรกิจการค้าอย่างยิ่งยวด

ถนนหลวงของกัมพูชามีเส้นหลัก ๆ อยู่ 7 สาย นั่นคือหมายเลข1 ถึงหมายเลข7 แต่ละสาย
มีเครือข่ายโยงใยเข้าสู่กรุงพนมเปญ อันเป็นเมืองหลวงของประเทศ เส้นทางหมายเลข 5 เริ่มจาก
ปอยเปตก็ไปสิ้นสุดที่พนมเปญเช่นกัน

ถนนหมายเลข5 ระยะทางทั้งสิ้น 430 กม. ถ้านั่งรถโดยสารจากปอยเปตไปพนมเปญในปี
พ.ศ.2544 ด้วยสภาพเส้นทางที่เป็นอยู่ ต้องใช้เวลาประมาณ 12 ชั่วโมงเป็นอย่างต่ำ

สภาพถนนเฉพาะช่วงปอยเปตถึงศรีโสภณอยู่ในสภาพใช้การได้ บริเวณตลาดปอยเปต
เต็มไปด้วยโคลนเลนเมื่อฝนตก ฝุ่นฟุ้งกระจายยามหน้าแล้ง พันตัวตลาดปอยเปตไปเป็นทางลูกรัง
สลับกับทางราดยาง มีสภาพเป็นหลุมเป็นบ่อลึกมากน้อยสลับกันไป

เส้นทางนี้ใช้การได้ดี หลังจากรัฐบาลไทยเคยให้ความร่วมมือ ส่งทหารช่างกองพันผสมไป
ช่วยกู้ทุ่นระเบิด และซ่อมสร้างทางให้หลายครั้งด้วยกัน ครั้งสำคัญเริ่มโครงการตั้งแต่ พ.ศ.2534
เสร็จสิ้นโครงการเมื่อ พ.ศ. 2536 โดยได้รับงบประมาณทั้งหมดจากองค์การสหประชาชาติ

ตามหลักฐานของกัมพูชา เส้นทางหมายเลข5 ปรับปรุงใช้การได้มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2513 (
TOURISM RESORT OF CAMBODIA P.8) ก่อนหน้านั้น แม้จะเป็นทางสำคัญของประเทศ แต่ก็มีสภาพไม่
ต่างกับทางเกวียน ชาวบ้านใช้เดินไปมาหาสู่กันอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวัน เมื่อมีการตัดถนนอย่างเป็นทางการ
ทางบางส่วนตัดใหม่ให้ตรง แต่โดยส่วนใหญ่ยังทับเส้นทางเดิม (โสภ ภาสกร, สัมภาษณ์, 2544)

เส้นทางไทย-กัมพูชาเคยมีใช้เดินทางไปมาหาสู่กันมาแล้วตั้งแต่บรรพกาล

ย้อนไปในอดีตสมัย "พระนคร"ยังเป็นเมืองหลวง ปรากฏร่องรอยเส้นทาง "สายไหม"

ระหว่างโคราชกับนครธม จิตร ภูมิศักดิ์ บอกว่า " ผ้าไหมจากอำเภอปักธงชัยจังหวัดนครราชสีมา
นั้น จะต้องเดินจากเมืองปักธงชัยมาทางตะวันออกเข้าสู่อำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์ เดินลงทาง
ตะวันออกเฉียงใต้เข้าสู่บ้านประจำหรือผาคำ แล้วหักลงใต้ตัดทะลุทุ่งส้มป่อย ซึ่งเป็นดงทึบ ข้ามคีน
ในดงนี้ รุ่งขึ้นทะลุออกทางลง...ลงที่ช่องตะโก เมื่อลงถึงแผ่นดินต่ำแล้วก็ตัดเข้าตำบลตาพระยาใน
ชายแดนอรัญเข้าเขตกัมพูชา เดินตัดดงข้ามทุ่งถึงนครธม "(สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ก่อนสมัยศรีอยุธยา,
หน้า279)

นั่นเป็นเส้นทางสายไหม ระหว่างปักธงชัยสู่พระนคร

ยังมีอีกเส้นทางหนึ่ง เป็นเส้นทางอารยธรรม เริ่มจากพิมายผ่านปราสาทต่าง ๆ เข้าช่อง
เสม็ดแล้วเข้าเขตกัมพูชาสู่เมืองพระนคร บนเส้นทางช่องเสม็ดถึงพระนครปัจจุบันบางช่วงตอนยังมี

"แนวถนน" ให้เห็นเป็นร่องรอยอยู่ (ตามรอยเส้นทางอารยธรรมขอมสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่7, เอกสารอัดสำเนา อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย)

ใกล้เข้ามาอีก สมัยกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ.2136 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พร้อมด้วยทัพหน้าซึ่งมีพระยาราชมนู ยাত্রาทัพผ่านไปตีเมืองตะแวก ทัพหลวงของสมเด็จพระนเรศวร ยกผ่านปอยเปต ศรีโสภณ พระตะบอง โพธิ์สัตว์ บริบูรณ์ (เขตเมืองกำแพงชั่งในปัจจุบัน) แล้วเข้าตีเมืองตะแวกแตก (พระนเรศวรตีเมืองตะแวก แต่ไม่ได้ฆ่าพระยาตะแวก น.114,145)

เส้นทางเดินทัพดังกล่าว ส่วนใหญ่อยู่บนถนนหมายเลขห้าในปัจจุบัน

ดูจากแผนที่เส้นทางเดินทัพแล้ว ทำให้เรารู้ว่า เส้นทางนี้แต่เดิมเป็นทางเดินของชาวบ้าน มาก่อนตรงตามที่โสม สาเรียมเล่าขาน เมื่อสร้างถนนใหม่ จึงอาศัยเค้าโครงเดิมตัดผ่านเมืองต่าง ๆ ทับเส้นทางเก่า ซึ่งเป็นทางไปมาหาสู่กันระหว่างเมืองต่อเมือง

ถนนในกัมพูชา เวียดนาม และ ลาว ผู้วางรากฐานสร้างไว้คือฝรั่งเศส นั่นหมายความว่า ถนนสายต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นหลังปี พ.ศ.2406 หลังจากกัมพูชาลงนามยอมเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส (การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองกัมพูชา หน้า 25)

การสร้างถนน และหลักการคิดสร้างถนน ของฝรั่งเศสซึ่งมี "สำนักฝรั่งเศส" อยู่ที่กรุงฮานอยประเทศเวียดนามทำกันอย่างไรนั้น

กรมพระยาดำรงฯ ราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ไว้เมื่อ พ.ศ. 2467 หลังเสด็จเยือนกัมพูชาและเวียดนามใจความว่า ถนนที่ฝรั่งเศสสร้างนั้นมีอยู่ 3 ชนิดคือ ถนนที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันทุกอาณาเขต รัฐบาลฝรั่งเศสจะเป็นผู้ออกทุนสร้าง และเป็นต้นคิดว่าจะทำจากไหนถึงไหน ถนนใช้ประโยชน์เฉพาะอาณาเขต รัฐบาลแต่ละอาณาเขตเป็นผู้สร้าง และถนนใช้ประโยชน์สำหรับมณฑล รัฐบาลแต่ละมณฑลจะเป็นผู้สร้าง

วิธีการสร้างถนนของฝรั่งเศสคือ กรุยทาง พูนดิน ทำสะพาน ให้รถแล่นผ่านไปจนดินแน่น แล้วจึงลงมือทำให้เป็นถนนอีกคราวหนึ่ง (นิราศนครวัด หน้า 186)

ถนนหมายเลข5 หลังจากก่อเป็นรูปเป็นร่างแล้ว ฝรั่งเศสน่าจะเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากเส้นทางนี้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องตรวจตราราชการ ลำเลียงกองกำลัง และขนส่งสินค้าต่าง ๆ ระหว่างไทยกับกัมพูชา

เมื่อฝรั่งเศสคืนเอกราชอันสมบูรณ์ให้กัมพูชา กัมพูชาก็ได้ใช้ถนนทำมาค้าขายกับไทย ลำเลียงสินค้า ผลผลิตทางการเกษตรจากเมืองสุเมียง และสุเมียงหลวง แต่หลังจากนั้นไม่นาน ถนนหมายเลขห้าก็กลายเป็นถนนลำเลียงอาวุธยุทโธปกรณ์ ทหาร และรองรับรอยเท้าอันทุกข์ยากของคลื่นผู้อพยพ

แน่นอน...บนถนนหมายเลขห้า เคยเต็มไปด้วยคลื่นเขมรอพยพ

หลังวันที่ 17 เมษายน พ.ศ.2518 วันที่กลุ่มเขมรแดงนำโดยพอล พต และพรรคพวกตีกรุงพนมเปญแตก (กัมพูชา หน้า 109) แล้วหลอกล่อให้คนในเมืองทิ้งบ้านเรือน ด้วยคำล่อลวงว่าสหรัฐอเมริกาจะทิ้งระเบิด และกลลวงต่าง ๆ เพื่อให้ชาวเมืองทิ้งบ้านออกสู่ชนบท กว่าชาวเมืองจะรู้ว่าถูกหลอกทุกอย่างก็สายเกินแก้ และต้องหนีตายเพียงอย่างเดียว

สิ้นสงครามปี 2518 บนถนนหมายเลขห้า มีคลื่นมนุษย์นับพันเคลื่อนขบวน เพื่อ "หนีตาย" พวกเขาตั้งใจจะมาข้ามชายแดนกัมพูชา-ไทยที่ด่านปอยเปต ดวงใจทุกคนคงผ่านเมืองศรีโสภณอย่างใจจดใจจ่อว่า จะก้าวพ้นเขตความเลือดและควันปืนได้หรือไม่ บางคนเข้าประเทศไทยที่ปอยเปตได้สมใจ แต่จำนวนไม่น้อยที่ผิดหวัง ทิ้งร่างไว้วิญญาณไว้ข้างทาง เพราะทนความหิวโหยและเจ็บไข้ได้ป่วยไม่ได้

จำนวนยอดผู้เสียชีวิตในเขมรนับล้านนั้น เกิดจากการฆ่าฟันนับว่ามากแล้ว แต่ในความเป็นจริง เกิดจากความทุกข์ทรมานเนื่องจากหิวโหย และโรคภัยไข้เจ็บมากกว่า ตลอดเส้นทางปอยเปต-ศรีโสภณในอดีตจึงเป็นถนนแห่งความตาย

ครั้นหลังจากสงคราม ส่งผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์จากเส้นทางไม่น้อย สองข้างทางก่อนที่ทหารไทยจะเข้าไปกู้กับระเบิด และก่อนมีการเลือกตั้งครั้งแรกปี พ.ศ.2536 ทางสหประชาชาติได้สำรวจประชากรของกัมพูชาพบว่า ประชากร 1 ใน 230 คนพิการเพราะท่อนระเบิดเนื่องจากกระเบิดยังหลงเหลืออยู่อีกมหาศาล สองข้างทางปอยเปต-พระตะบองก็เช่นกัน

นอกจากสองข้างทางนี้แล้ว ในเขตจังหวัดรอยต่อประเทศไทย และเคยเป็นฐานที่มั่นสำคัญของเขมรแดงอย่าง พระตะบอง ไพลิน และบันเตียเมียนเจย ก็ยังมีหลงเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเส้นทางไพลิน พระตะบอง ช่วงเส้นทางที่ผ่านป่าดงไถ่ ๆ กับชายแดนไทย สองข้างทางเต็มไปด้วยป่าเตียนอันตรรายจากระเบิด เป็นแผ่นกระดาษพื้นแดงมีรูปหัวกะโหลกสีขาวเสียบไม้ปักไว้เกือบตลอดทาง บนเส้นทางนั้นเองหลายคนต้องเศร้าใจ เมื่อเห็นชาวบ้านข้างทาง นั่งอยู่บนรถเข็นที่ต่อขึ้นด้วยไม้ มายืนมองรถที่เคลื่อนตัวผ่านไป-มา

คงไม่ต้องถามใครว่า พวกเขาเหล่านั้นโดนอะไรมา

ปัจจุบันเส้นทางปอยเปต-ศรีโสภณไม่เห็นป่าเตียนอันตรรายจากระเบิด เนื่องจากก่อนสร้างทาง ได้เคลียร์พื้นที่ไปแล้ว หากจะหลงเหลืออยู่บ้างก็น้อยมาก พอเข้าใกล้ศรีโสภณ จะเห็นภูเขาทอดตัวยาวเด่นแต่ไกล เมื่อถึงศรีโสภณ ถ้าแยกซ้ายไปตามถนนหมายเลข 6 มุ่งสู่เมืองเสียมเรียบ เมืองที่มีนครวัด-นครธม แต่ถ้าแยกขวาตามถนนเลข 5 ก็มุ่งสู่พระตะบอง หรือจะเลยไปถึงพนมเปญก็ได้ตามอัธยาศัย

ศรีโสภณปัจจุบันเป็นเพียงเขตหนึ่งของจังหวัดบันเตียเมียนเจย

บันเตีย หมายถึง ป้อม หรือปราสาท, เมียน หมายถึง มี, เจย หมายถึง ชัย รวมความแล้ว ความหมายของจังหวัดนี้ก็คือ ป้อมมีชัย นั่นเอง

จังหวัดบันเตียเมียนเจยมีพื้นที่ประมาณ 6,679 ตร.กม. แบ่งเขตการปกครองเป็น 8 เขต (เขต เท่ากับ อำเภอ) และมีทั้งหมด 604 หมู่บ้าน ประชากรสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2541 มีประมาณ 577,772 คน (TOURISM RESORT OF CAMBODIA P.68)

เมืองศรีโสภณเป็นเมืองผ่าน

ผ่านไปกรุงพนมเปญ พระตะบอง และผ่านไปเมืองเสียมเรียบ สถานที่ท่องเที่ยวที่ใกล้ศรีโสภณที่สุดก็คือ บันทายฉมาร์ หรือ ปราสาทเมว อยู่ห่างตัวเมืองไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 71 กม. เห็นตัวเลขของเส้นทางแล้วดูเหมือนใกล้ แต่เมื่อเห็นสภาพถนนไม่เอื้อให้เดินทางนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูฝน

กลางใจเมืองศรีโสภณ นอกจากจะมีตลาดใหญ่เป็นแหล่งซื้อขายแล้ว ยังมีท่ารถขนาดใหญ่ ผู้โดยสารมารอรถกันจ่อแจ รถเมลล์นั้นมีทั้งเป็นรถปิกอัพที่ให้ผู้โดยสารนั่งในกระบะท้าย สำหรับคนที่ต้องการความสะดวกสบาย ก็เข้าไปนั่งในห้องผู้โดยสารหลังคนขับ

แต่ต้องจ่ายแพงขึ้นเพื่อแลกกับความสบาย

ด้านทิศใต้ของตลาด มีสถานีรถไฟไปพระตะบอง และต่อยาวไปได้ถึงพนมเปญ แต่เดิมรถไฟสายนี้เคยโดยสารได้ตั้งแต่กรุงเทพฯ ประเทศไทย แต่เนื่องจากเหตุการณ์ทางบ้านเมืองของกัมพูชาไม่สงบ เส้นทางเดินรถจึงถูกตัดออก ต่อมาวางรถไฟก็ถูกชาวบ้านขัด แะ เอาเหล็กไปขายจนกระทั่งไม่เหลือให้เห็นร่องรอย

รถไฟจากศรีโสภณไปพระตะบอง จึงกลายเป็นสถานีสถานีปลายทางจากพนมเปญ และต้นทางถ้าเข้าไปทางปอยเปต

ผู้คนในศรีโสภณและใกล้เคียง ส่วนใหญ่พูดภาษาไทยได้ดี เนื่องจากทำมาหากินอยู่กับไทย อย่างกิมเส็ง อายุ 40 ปี หนุ่มจากบ้านมณฑลโบโร (ไทย-มณฑลบุรี) อยู่ห่างจากศรีโสภณไปทางพระตะบองประมาณ 10 กม. หมู่บ้านของเขาส่วนมากเป็นชาวจีน อพยพเข้ามาทำมาหากินตั้งแต่บรรพบุรุษ อาชีพส่วนใหญ่ทำมาค้าขายกับคนไทย

เกี่ยวกับเรื่องการทำมาหากินกับคนไทย หนุ่มชาวมณฑลโบโรบอกด้วยว่า ชาวศรีโสภณมักพูดไทยได้ เรื่องเงินยังไม่ต้องห่วง ซื้อขายอะไรกันก็ตาม ถ้าต้องใช้เงินมาก ๆ จะใช้เงินไทย ถ้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ถึงจะใช้เงิน “เรียล” ของเขมร

เรื่องการเรียนรู้ภาษาไทย นอกจากจะได้จากการติดต่อกับคนไทยแล้ว ยังมีครูเปิดสอนภาษาไทยอีกด้วย เจ้าหนุ่มบอกด้วยว่า คนอายุ 26 ปีขึ้นไป มักพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ เพราะช่วงนั้นการเมืองเล่นกันแรง ช่วงหนึ่งรัฐบาลสั่งให้เรียนภาษารัสเซียเป็นภาษาที่สอง คนอายุมากจึงคุ้นกับภาษารัสเซีย เมื่อฝรั่งเศสเข้ามาฝรั่งเศสก็บังคับให้เรียนภาษาฝรั่งเศสอีก คนวัยกลางคนจึงพูดภาษาฝรั่งเศสได้บ้าง แต่ถ้าคนอายุ 25 ปีลงมาจึงพอจะพูดภาษาอังกฤษได้บ้าง

นั่นเป็นสถานการณ์เก่าก่อน แต่ในปัจจุบัน แม้ทางรัฐบาลจะเปิดให้เรียนภาษาอังกฤษได้ตามอัธยาศัย แต่คนแถวศรีโสภณก็ยังพยายามที่จะเรียนรู้ภาษาไทยมากกว่า เพราะถ้าใครพูดไทยได้ นอกจากจะได้ติดต่อซื้อขายกับคนไทย ทำมาหากินกับคนไทยแล้ว ยังอาจมีโอกาสดำรงงานในประเทศไทยอีกด้วย

เมืองศรีโสภณเคยอยู่ในความดูแลของไทย ต่อมาไทยต้องปล่อยเมืองนี้ออกไปอยู่ในอ้อมอกฝรั่งเศส พร้อม ๆ กับเมืองเสียมเรียบพระตะบอง ตามสัญญา ลงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2450 ซึ่งทำขึ้นระหว่างพระเจ้ากรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส

เนื้อความนั้นบ่งชี้ว่า “รัฐบาลสยามยอมยกดินแดนเมืองพระตะบอง เสียมราฐ กับเมืองศรีโสภณให้แก่ฝรั่งเศส...” และในสัญญานั้นบอกด้วยว่า “รัฐบาลฝรั่งเศสยอมยกดินแดนเมืองด่านซ้าย เมืองตราดกับเกาะทั้งหลาย ซึ่งอยู่ใต้แหลมสิงห์ไปจนถึงเกาะกูดนั้นให้แก่สยาม”

(ประวัติศาสตร์ลาว หน้า 288)

หลังจากนั้นมาไทยก็หมดอำนาจในเขมรอย่างสิ้นเชิง

กลางแสงแดดแผดกล้ามาอย่างไม่ปราณีใคร บริเวณใกล้ ๆ ทางแยกจากถนนหมายเลข 5 ไปเมืองเสียมเรียบ มีสถานีรถโดยสารอยู่ทางซ้ายมือ รถกระบะโดยสารหลายคัน นำร่มขึ้นไปกางไว้ท้ายรถเพื่อเอาใจผู้โดยสารก่อนรถออก

เสียงเจ้าของรถและผู้ช่วยตะโกนเรียกผู้โดยสารขึ้น รถโดยสารคันที่เต็มก่อนจะออกไปก่อน ไม่มีคิวแน่นอน ท่ามกลางความไม่เป็นระเบียบ และน่าที่จะเปิดศึกแย่งผู้โดยสารนั้น คนขับรถบางคนก็นำผู้โดยสารไปส่งให้กับรถอีกคันหนึ่ง เมื่อทราบว่เส้นทางที่รถตัวเองไม่ผ่านเส้นทางที่ผู้โดยสารต้องการ

ความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย บางครั้งก็มีอะไร ๆ เกิดขึ้นให้เห็นได้เหมือนกัน

ตลาดศรีโสภณนั้นไม่ใหญ่โตนัก มีโรงแรมเล็ก ๆ และเกสต์เฮ้าส์สำหรับนักท่องเที่ยวหลายแห่ง ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนถนนที่ทอดตัวไปทางเมืองเสียมเรียบ ราคาของโรงแรมและห้องพักในเมืองนี้ไม่แพงโหดร้าย เริ่มจาก 100 กว่าบาทเท่านั้นเอง

ด้านทิศใต้ของสถานีรถโดยสาร คือสถานีรถไฟ ทางเข้าเต็มไปด้วยหล่มและทะเล เพราะฝนเพิ่งโปรยปรายเม็ดไปเมื่อคืน สองข้างทางมีบ้านคนหลังเล็ก ๆ หลังคามุงด้วยสังกะสีเก่าคร่ำคร่า เจ้าหน้าที่การรถไฟบอกว่า รถจะออกไปเมืองพระตะบองเวลาประมาณ 14.00 น. แต่บางครั้งก็ช้ากว่านั้นมาก ขณะที่โดยสารรถยนต์ไปพระตะบองประมาณ 2 ชั่วโมง แต่ถ้าใช้รถไฟอาจใช้เวลาประมาณ 4 ชั่วโมง หรือมากกว่านั้นถ้ารถออกช้ากว่ากำหนด

คนเลือกเดินทางโดยรถไฟ คงต้องเป็นคนที่โรแมนติกจริง ๆ หรือไม่ก็ล้มภาระมาก ต้องการรถขนส่งในราคาถูก ๆ เท่านั้น

สภาพของสถานีรถไฟเก่า ไทรม ทุ่งพลาสดึกเกลื่อนกลาด สองข้างทางรถไฟ มีคนปลูกบ้านเรือนอาศัยอยู่เป็นหย่อม ๆ แถมยังมีตลาดนัดเล็ก ๆ ข้างทางรถไฟอีกด้วย สถานีแห่งนี้นับเป็นสถานีปลายทางของกัมพูชา สมัยก่อนรถไฟของกัมพูชาเชื่อมต่อการเดินทางรถไฟไทย แต่เนื่องจากเหตุผลของสงคราม ทำให้ต้องหยุดการเดินทางไป

ทางรถไฟจากศรีโสภณมายังปอยเปต ที่ชาวเขมรจัดเอาไปขายเป็นเศษเหล็กเสียแล้วนั้น จะโทษสงคราม ความยากจน ความโลภของพ่อค้าที่ซื้อเหล็กจากชาวบ้าน หรือโทษใครดี

ศรีโสภณเป็นเมืองที่ราบลุ่ม สองข้างทางไม่ว่าจะเป็นช่วงที่ก่อนถึงตัวเมือง และเลยตัวเมืองไปทางพระตะบอง หรือทางไปเสียมเรียบ เต็มไปด้วยท้องนา เดือนตุลาคมของชาวนายังเขียวขจี รอการออกรวงในระยะเวลาอันใกล้

ชาวศรีโสภณส่วนใหญ่นอกจากทำนาก็ทำมาค้าขายบริเวณชายแดนไทย ศูนย์รวมการค้าขายที่สำคัญก็คือตลาดโรงเกลื่อนนั่นเอง.

พระตะบอง สร้อยสัมพันธ์และธารแห่งรัก

นั่งรถโดยสารจากศรีโสภณไปถึงพระตะบองใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง

เดือนตุลาคมฝนยังโปรยปราย ยอดข้าวพลั่วไหวตามแรงลมพัดพา เสง้อวดสีดอกแดงสด อยู่ริมคันนา ซึ่งทอดตัวลึกเข้าไปในท้องนาอันกว้างไกล บางช่วงน้ำเอ่อท่วมคันนา ชาวบ้านนำเอา หญ้าไปวางสุ่ม ๆ เปิดเป็นช่องทางน้ำไหล แล้วนำเอาสวิงไปดักกรอบลาเล็กปลาน้อย

สองข้างทาง ถ้าเป็นหมู่บ้านใหญ่ ๆ ก็จะเห็นเรือนไม้ใต้ถุนสูง มุงด้วยกระเบื้องเผา กระจัด กระจายแทรกตัวอยู่ในกลุ่มบ้านหลังเล็ก ๆ เรือนใหญ่-เล็กเหมือนเครื่องหมายแสดงฐานะของ เจ้าของบ้าน หากเป็นหย่อมหมู่บ้านเล็ก ๆ มักมีกระท่อมหลังคามุงด้วยหญ้าแฝก หญ้าคา ปลูก สร้างอยู่ข้างทางคล้าย ๆ กับชนบทบ้านเรา

ลึกเข้าไปในกระท่อมมีชีวิต มีเรื่องราวของชาวนาเล่าขาน

ชาวนาพระตะบองวิ วีระ บอกว่า ข้าวที่ปลูกได้ส่วนใหญ่ขายให้กับรัฐบาล แต่ราคาไม่ดีนัก ทางออกก็คือ นำเอาข้าวมาขายให้กับคนไทยที่ตลาดปอยเปต แต่นั่นก็ต้องเสียค่าขนส่ง ต้องมี ช่องทางขายก่อน ไม่ใช่อยู่ ๆ จะเอาข้าวเปลือกมาวางขายได้ง่าย ๆ

ว่างจากงานนาวิบอกว่า ถ้าไม่ออกหาปลา เลี้ยงวัว ควายก็ไม่มีงานอะไรทำ ทางที่เหมาะสมที่สุดคือออกรับจ้างตามถิ่นต่าง ๆ ถ้าว่างจากงานนาแล้ว การเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย เป็นที่ปรารถนาของชาวกัมพูชาทุกคนก็ว่าได้

เรื่องการเรียนรู้ ชาวพระตะบองส่วนใหญ่พออ่านออกเขียนได้ ถ้าเป็นลูกคนมีเงินก็จะได้ เรียนภาษาอังกฤษ ได้เรียนระดับสูงขึ้นไป ลูกชาวบ้านทั่วไปเรียนแค่ชั้นประถม บางคนไม่จบก็ ออกไปช่วยพ่อแม่ทำงานก็มี (วิ วีระ, สัมภาษณ์, 2544)

ระยะทางจากปอยเปตถึงพระตะบองประมาณ 129 กม. แต่ถ้าจากศรีโสภณประมาณ 80 กม. สภาพทางแม้จะเป็นหลุมเป็นบ่อ บางหลุมลึกมากรถต้องชะลอความเร็ว แล้วค่อย ๆ ได้ขอบ หลุมไปอย่างทุลักทุเล เส้นทางนี้แม้ทหารไทยจะเคยเข้ามาซ่อมแซมให้ แต่เนื่องจากขาดการซ่อม บำรุง จึงกลายเป็นหล่มเลนไปในฤดูฝน

ถึงพระตะบองแล้ว หากจะไปนครวัด-นครธม ต้องลงเรือตรงหน้าโรงพยาบาลพระตะบอง ไปเลี้ยวเรียบ เรือออกประมาณ 7.00 น.ของทุกวัน แต่ถ้าจะไปเมืองกัมปงชนังต้องนั่งรถเมล์ต่อไป อีกประมาณ 202 กม.

เมืองพระตะบองมีสายสัมพันธ์กับไทยมายาวไกล

คำว่า พระตะบอง นั้นเป็นคำที่คนไทยเรียกขาน ชาวเขมรเรียก"บัตตัมบอง" หรือไม่กี่ "บัต บอง" นอกจากชาวเขมรเขียนต่างกับคนไทยแล้ว ความหมายก็ยิ่งต่างกันอีกด้วย เพราะ"พระ

ตะบอง"หมายถึงกระบองอันประเสริฐ กระบองชั้นดี แต่"บัตตัมบอง"แปลว่ากระบองหาย

แล้วตะบองใครหาย

ตำนานของเมือง บัตตัมบอง น่าฟังไม่น้อยทีเดียว ชาวพระตะบองชื่อโสง สาเรียม พ่อค้าขายข้าวแกงอยู่ที่หน้าโรงพยาบาลพระตะบองเล่าให้ฟังว่า สมัยก่อนที่มีการรบกันอยู่นั้น มีพระยาท่านหนึ่งชื่อตากูเฮ เป็นนายทหารใหญ่ ท่านขว้างกระบองหายเข้าไปในป่า หาเท่าไรก็ไม่เจอ เลยเรียกว่า บัตตัมบอง มาจนบัดนี้

แต่ไทยเรายังเรียกพระตะบองอยู่ไม่รู้หาย สมัยก่อนที่ฝรั่งเศสเข้ามาปกครอง ไทยเราครอบครองมาก่อน เจ้านายฝ่ายไทยที่ปกครองพระบองเป็นที่รู้จักกันดีคือ พระยาอภัยภูเบศร

พระยาอภัยภูเบศร จริง ๆ แล้วเป็นตำแหน่ง ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งนี้สืบเชื้อสายมาจากขุนนางกัมพูชา คนแรกพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่1 โปรดเกล้าฯแต่งตั้ง (การต่อสู้ของข้าพเจ้า นายควง อภัยวงศ์ : ควง อภัยวงศ์ ,134 หน้า)

พระยาอภัยภูเบศรคนแรกมีนามเดิมว่า แบน มีอำนาจปกครองพระตะบอง เสียมเรียบและแวนแคว้นใกล้เคียง ท่านผู้นี้เองที่เป็นต้นตระกูล อภัยวงศ์

แต่พ่อของ ควง อภัยวงศ์ อดีตนายกรัฐมนตรีคนที่ 4 ของไทยคือพระยาอภัยภูเบศร (ชุ่ม) ท่านได้รับตำแหน่งนี้เป็นคนสุดท้าย เพราะไทยต้องเสียดินแดน"มณฑลบูรพา"อันได้แก่เสียมเรียบพระตะบอง และศรีโสภณให้กับฝรั่งเศสไป เมื่อปี พ.ศ.2449

หลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงรับพระยาอภัยภูเบศร (ชุ่ม) เข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานคร และมีบุตรได้เป็นถึงนายกรัฐมนตรีคนที่ 4 ของประเทศไทย และยังเป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์คนแรกอีกด้วย

นั่นเป็นสายสัมพันธ์ระหว่างไทย-เขมรในอดีต ถ้าจะถามถึงความสัมพันธ์ในปัจจุบัน เฉพาะชาวพระตะบองกับไทยก็มีไม่น้อยเหมือนกัน เพราะเราไปมาหาสู่กันง่าย ชาวพระตะบองไม่น้อยเข้ามาค้าขายที่ตลาดโรงเกลือ อ.อรัญประเทศ จ.สระแก้ว หลายคู่พบรัก และได้แต่งงานกัน

ลูกสาวของโสง สาเรียม ก็เช่นกัน โสง สาเรียมได้ลูกเขยเป็นชาวอรัญประเทศ วันดีคืนดีก็จะมาเยี่ยมเยียนหลาน ๆ ที่ฝั่งไทยเสียคราวหนึ่ง แต่ถ้าเป็นเทศกาลงานบุญเช่นเข้าพรรษา ออกพรรษา หรือสงกรานต์บางครั้งลูกก็หอบหลานมาเยี่ยมเยือนถึงบ้าน

พระตะบองเป็นเมืองอยู่ช้ำวช้ำน้ำ

ตัวเมืองมีแม่น้ำสีทองแกร์ไหลผ่าน รอบ ๆ เมืองเต็มไปด้วยพืชสวน ไร่ นา อาชีพของชาวพระตะบอง นอกจากทำนาข้าวเป็นหลักแล้ว ยังทำการประมงในแม่น้ำสีทองแกร์ และอาศัยแม่น้ำสีทองแกร์เล่นเรือเข้าไปจับปลาในทะเลสาบเขมรได้อีกด้วย

โรงแรมในพระตะบอง มีรอนักท่องเที่ยวประมาณ 20 แห่ง ราคาเริ่มที่ 10 ดอลลาร์ โรงแรมที่รายเรียงอยู่ริมแม่น้ำสีทองแกร์ ส่วนใหญ่จะดัดแปลงจากอาคารพาณิชย์ 3 ชั้น มีให้เลือก

ทั้งห้องแอร์และพัดลม

รูปทรงของอาคารบ้านเรือนยังมี "โคโลเนียล" สไตล์ให้เห็นอยู่ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นบ้าน ตึกแถวสองชั้น สามชั้น และโรงเรียน เสียดยายที่ไม่อาจทราบได้ว่า จิตร ภูมิศักดิ์ นักคิด นักเขียน นักประวัติศาสตร์ และนักต่อสู้ทางการเมืองของไทยที่ว่าเรียนชั้นมัธยมที่เมืองพระตะบองนั้น ไม่ทราบว่าคุณซื้อโรงเรียนอะไร ถ้าทราบชื่อโรงเรียนอาจจะพอเสาะหาร่องรอยได้บ้าง

สถานที่ท่องเที่ยวเมืองพระตะบองมีไม่แพ้จังหวัดอื่น ๆ

ตลาดใหญ่ของพระตะบอง ทั้งของกิน ของใช้มีขายตลอดวัน แต่ถ้าอยากซื้อของสด ๆ เพื่อไปประกอบอาหาร จะต้องไปซื้อตอนเช้าตรู่ หรือไม่ก็ตอนเย็น ชาวบ้านจะนำสินค้าจำพวก ผักสด ปลา เนื้อหมู ไก่ มาวางขายด้านข้าง และทางทิศตะวันตกของตลาด

ถ้าสายแล้ว ของที่วางขายในตลาดสดจะหมดไป เหลือสินค้าในตลาดใหญ่จำพวกเสื้อผ้า ของใช้ เครื่องใช้ไฟฟ้า และอาหารแห้ง สินค้าพวกสบู่น้ำยาสีฟัน ผงซักฟอก ส่วนใหญ่ยังเป็นสินค้าที่ส่งไปจากไทยเรา อีกส่วนหนึ่งมาจากจีนแดง ถนนราคาเมื่อเทียบกับบ้านเราแล้วไม่ต่างกัน มากมายนัก

ดังได้กล่าวแล้วว่า พระตะบอง มีแม่น้ำไหลผ่าน แดดอ่อน ๆ ตอนเย็น ๆ สามารถเดิน เลียบแม่น้ำสองแควได้สบาย ๆ แม่น้ำสองแควไหลผ่าตัวเมืองออกเป็นสองซีก ซีกทิศตะวันออกมี วัดสองแคว และหมู่บ้านขนาดใหญ่ ส่วนซีกตะวันตกมีตลาดขนาดใหญ่ดังที่กล่าวแล้ว และยังมี สถานีรถไฟด้านท้ายตลาดอีกด้วย

รถไฟเขมรชาวบ้านและนักท่องเที่ยวไม่นิยมใช้บริการ เพราะมีคุณสมบัติพิเศษหลายอย่าง เป็นต้นว่าออกช้ากว่ากำหนดเวลา ค่อย ๆ คลานไปเหมือนจะกลัวขึ้นส่วนหลุดหาย สภาพเก่าโทรม เสียระหว่างทางก็บ่อย และที่ร้ายไปกว่านั้น เคยมีการปล้น และขโมยข้าวของกันกลางวันแสบ ๆ

ถึงกระนั้น หากใครจะนั่งรถไฟไปเยือนพระตะบองก็ทำได้ จากพนมเปญถึงพระตะบอง ระยะทาง 274 กม. รถไฟออกจากสถานีพนมเปญประมาณ 6.00 น. ใช้เวลาประมาณ 12-15 ชั่วโมง แต่ถ้ารถเสียนั่นอีกเรื่องหนึ่ง

สำหรับคนไทยเข้าชายแดนที่ปอยเปต ต่อรถโดยสารมานั่งรถไฟจากศรีโสภณเข้าพระตะบองได้

สมัยแต่รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา รถไฟไทยเราเคยแล่นไปถึงพระตะบอง แต่เมื่อเกิดปัญหา เรื่องดินแดน และปัญหาทางการเมืองของเขมร รถไฟไทยก็หยุดเดินอย่างเป็นทางการ นับเป็นเรื่อง น่าเสียดาย ถ้าสถานการณ์ทางการเมืองกัมพูชาไว้วางใจได้เมื่อไร การรถไฟไทยเชื่อมต่อเส้นทาง เดินรถใหม่ น่าจะเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่มีเสน่ห์ไม่น้อย

ริมแม่น้ำสองแควยามเย็น แม่น้ำจะนำเหล่า เบียร์ น้ำปั่น และของปิ้งย่างมาวางขาย มอง ไปก็คล้าย ๆ กับสวนเบียร์บ้านเรา ราคาขายไม่แพงนัก มีคนอุดหนุนไม่น้อย แสงไฟสีลานตาตก

ต้องท้อถอยยามเย็น ยามเรือพายผ่านไปมา เกิดระลอกกระเพื่อมไหว เป็นความงามที่เกิดขึ้นง่าย ๆ และน่าชมไปอีกแบบหนึ่ง

แม่น้ำสองแควกว้างใหญ่พอ ๆ กับแม่น้ำแม่น้ำท่าจีน ในเทศกาลลอยกระทง จะมีชาวบ้าน มาแข่งเรือกันอย่างสนุกสนาน

เดินเลียบบแม่น้ำไปทางทิศเหนือ จะพบสะพานเชื่อมเมืองซีกตะวันตกและตะวันออกเข้าด้วยกัน แปลกที่ซีกตะวันออกไม่ต้องข้ามน้ำข้ามท่าไปพนมเปญซึ่งเป็นเมืองหลวง แต่มีความเจริญน้อยกว่าซีกตะวันตกซึ่งต้องข้ามน้ำไป สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นไปได้ว่า ซีกตะวันตกไทยเราเข้าไปสร้างหลักปักฐานเอาไว้มาก ไม่ว่าจะเป็นศาลากลางจังหวัด สถานีรถไฟ และสถานที่สำคัญจึงอยู่ฝั่งนี้

ราตรีที่พระตะบอง แสงสีจะอยู่ฝั่งตะวันตก แม้สถานบันเทิงจะมีไม่กี่แห่ง และหลายแห่งนั้นอยู่ริมแม่น้ำสองแคว ก็ช่วยให้นักท่องเที่ยว และชาวพระตะบองนอนหลับฝันดีได้

เสน่ห์ยามราตรีเมืองพระตะบอง ไม่ได้อยู่ที่สวนเบียร์ริมแม่น้ำ แต่อยู่ที่แม่ค้าสาว ๆ ขายอ้อยควั่นในสวนสาธารณะ สวนสาธารณะนั้นอยู่กลางเมือง มีม้านั่งวางเรียงรายเป็นจุด ๆ ใกล้เคียงมีคนเดินเล่นไปมา แม่ค้านำอ้อยควั่นเป็นแว่นวงใส่ตะกร้ามานั่งขาย ใบหน้าแต่ละดวงนางยิ้มแย้มแจ่มใส ลูกค้าที่เข้าไปอุดหนุนมักเป็นหนุ่ม ๆ

ผ่านราตรีอันโรจน์ไปแล้ว รอบ ๆ เมืองพระตะบองมีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง หากจัดโปรแกรมน้อย ๆ ไว้ในใจให้ดี เมื่อแสงวันใหม่สาดฉายก็ออกเที่ยวได้ทันที

ออกจากเมืองไปทางใต้ ตามเส้นทางพระตะบอง-โพนลัน ระยะทาง 36 กม. จะพบกับเขื่อนน้ำจืดขนาดใหญ่ชื่อ กัมปิงปวย เขื่อนนี้สร้างมาจากชีวิต เลือดเนื้อ และน้ำตาของชาวเขมร ความยาวของเขื่อนไม่เกิน 8 กม. แต่ชีวิตผู้คนที่ยอมแดงเกณฑ์มาสร้างนั้นไปตายมากไปนับพันคน

หนึ่งในจำนวนที่ถูกเกณฑ์ไปใช้แรงงาน และรอดชีวิตมาได้ จอน ลี ชาวบ้านพนมดัมเป็ยเล่าสถานการณ์ช่วงนั้นให้ฟังว่า มีคนล้มตายกันมาก ทหารบังคับให้ทำงานทั้งกลางวันและกลางคืน ระหว่างทำงานไม่มีใครกล้าจ้องตาคนคุม คนที่สงสัยอะไรก็ตามถ้าถามออกมา จะถูกกล่าวหาว่าหัวหม้ออาจโดนทุบหัวตายเอาง่าย ๆ

“จริง ๆ แล้วรัฐบาลเขาไม่โหดร้ายเท่าไรหรอก ชาวบ้านด้วยกัน และคนที่คุมงานนั้นโหดร้ายมากกว่า เพราะว่าพวกนี้จะไม่มีความรู้ เอาแต่อารมณ์ ความรู้สึกของตัวเองเป็นเครื่องตัดสินปัญหา บางคนก็บ้าอำนาจ คิดดูสิ เด็ก ๆ ตัวนิดเดียวมีปืนอยู่ในมือ จะเอาหัวคิดที่ไหนมา ไม่พอใจใครก็ฆ่าทิ้งเอาง่าย ๆ “

อาหารการกินจอนบอกว่าส่วนใหญ่เป็นข้าวต้ม ตักมาถ้วยหนึ่งแทบหาเม็ดข้าวไม่ได้เลย ทั้ง ๆ ที่ชาวบ้านช่วยกันทำนา ปีหนึ่ง ๆ ได้ข้าวมากมาย ข้าวที่หายไปนั้นจอนบอกว่ารัฐบาลต้องเอาไปใช้หนี้รัฐบาลที่ซื้ออาวุธมาใช้รบเรา (จอน ลี ,สัมภาษณ์,2544)

แรงงานที่เกณฑ์มาสร้างเขื่อนและล้มตายไป หากรู้ว่าเขื่อนสร้างเสร็จแล้ว จะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้ชาวต่างชาติได้ชม ให้ชาวเขมรรุ่นลูกหลานได้เป็นที่พักผ่อน ไม่แนใจเหมือนกันว่าดวงวิญญาณพวกเขาเหล่านั้นจะพอใจหรือไม่ เพียงใด

ไม่ห่างจากเขื่อนกัมปิงปวยมากนัก หากออกจากพระตะบองไปก็ประมาณ 26 กม. มีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งคือ พนมส้มเปือย เป็นวัดอยู่บนยอดเขา ทางขึ้นเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ไต่บันไดขึ้นไปจะพบกับร่องรอยการฆ่าฟันชาวบ้านของเขมรแดง เป็นต้นว่าถ้าที่เขมรแดงโยนศพลงไป ยังเหลือกระดูกขาโผล่ในถ้ำไว้เป็นหลักฐาน

สำหรับคนที่ต้องการความสุนทรีย์แล้ว เมื่อขึ้นไปบนยอดก็มองลงมาด้านล่าง จะเห็นทุ่งนาอันกว้างใหญ่ไพศาล หมู่บ้านเป็นหย่อม ๆ และเส้นทางที่ลากจากหมู่บ้านใหญ่ตรงไปยังเมืองพระตะบอง

ถ้ากลับจากเขื่อนพนมส้มเปือยมาทางพระตะบอง แล้วแยกออกไปทางใต้ ก็จะได้พบกับปราสาทบานอน เป็นปราสาทที่สร้างในศตวรรษที่ 10 ก่อนจะถึงตัวปราสาทต้องไต่เขาขึ้นไป ด้านบนนอกจากได้ชมตัวปราสาทแล้ว ยังได้เห็นวิวทิวทัศน์ เป็นเรือกสวนไร่นา และหมู่บ้านของชาวเขมรอีกด้วย

หากต้องการเที่ยวปราสาท พระตะบองยังมีอีกปราสาทหนึ่งที่ วัดเอกพนม เป็นปราสาทเก่าแก่สร้างมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 10 เช่นกัน นับเป็นปราสาทร่วมสมัยกับบานอน แต่อยู่ทางทิศเหนือของเมืองพระตะบอง ห่างจากตัวเมืองไปประมาณ 25 กม.เท่านั้น

สภาพของปราสาทเอกพนม เลื่อมใสมากกว่าปราสาทบานอนมาก ยังรอการบูรณะจากทางการเขมร ปัจจุบันภายในกำแพงของปราสาท มีชาวบ้านเอาวัวไปเลี้ยง เมื่อไต่ขึ้นไปก็มักพบกับหนุ่ม ๆ สาว ๆ จู๋จู้กัน ฉั่นเข้าไปในองค์ปราสาท ภาพลวดลายต่าง ๆ นั้นยังชัดเจนอยู่ อดนึกไม่ได้ว่าถ้าไม่มีการดูแลอย่างจริงจัง ต่อไปลวดลายต่าง ๆ คงมีมือดีแต่ใจร้ายแกะออกไปขายเสียก็อาจเป็นไปได้

คนที่ไม่อยากไปเที่ยวที่ไหนไกล ในเมืองพระตะบองก็มีพิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่ มีโบราณวัตถุสมัยต่าง ๆ ให้ชม ไม่ว่าจะเป็นศิลปะที่ร่วมสมัยกับนครวัด นครธม และสมัยที่ต่ำจากนั้นมา ข้าวของเหล่านั้น หากเป็นนักเล่นของเก่าไปพบ รับรองน้ำลายหกไปตาม ๆ กัน

แน่นอน โบราณวัตถุเหล่านั้นเก็บรวบรวมมาจากวัด ปราสาท และสถานที่ต่าง ๆ ที่ชาวบ้าน และทางการของกัมพูชาได้พบ บ่อยครั้งเหลือเกินที่มีข่าวการตรวจจับวัตถุโบราณจากเขมรในประเทศไทย หลังจากการตรวจสอบของกรมศิลปากรไทย เราได้ส่งคืนไปไม่น้อย

ด้วยสัมพันธภาพอันดี เราจะเก็บเอาของเพื่อนบ้านไว้ในบ้านได้อย่างไร

เมืองพระตะบอง นับว่าเป็นเมืองที่มีเสน่ห์ยาวนานนักท่องเที่ยวไม่น้อย แต่ด้วยปัญหาการเดินทาง และความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจึงยังไม่มากนัก

แต่นั้นไม่ได้หมายความว่า จะเป็นอุปสรรคต่อนักเดินทาง ผู้ต้องการเรียนรู้หัวใจของเพื่อนบ้าน

บนเส้นทาง 129 กม. จากปอยเปต-พระตะบอง หากมีการพัฒนาทางสายนี้ โอกาสทางธุรกิจจะเติบโตไม่น้อย เพราะพระตะบองเป็นเมืองศิลปวัฒนธรรม เมืองอู้อ่าวอู้น้ำ เป็นเมืองที่ผลิตข้าวได้มากที่สุดจังหวัดหนึ่งของกัมพูชา เพราะระบบน้ำดี นอกจากมีแม่น้ำสีลองแกรไหลผ่านลงทะเลสาบแล้ว ยังมีเขื่อนกัมปิงปวยเป็นแหล่งน้ำสำคัญสำหรับการเพาะปลูกอีกด้วย

สินค้าสำคัญของพระตะบองมีทั้งข้าวและปลา

พระตะบองเป็นเมืองใหญ่ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยข้าว ปลา และแหล่งท่องเที่ยว ถ้าเส้นทางหมายเลข5 ใช้การได้ดี จะเป็นเมืองหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยว.

โพธิสัตว์ เมืองต้นโพและส้ม

โพธิสัตว์เป็นเมืองเล็ก ๆ ตั้งอยู่ระหว่างพระตะบองกับกัมปงชนัง มีแม่น้ำโพธิสัตว์ไหลผ่าน ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่สองฟากฝั่ง

เมือง "โพธิสัตว์" เป็นชื่อที่คนไทยเรียกขาน ชาวเขมรเรียก "โปสัต" หรือไม่กี่ "โปโรสัต" นอกจากนี้คำที่เรียกต่างกับคนไทยแล้ว ความหมายก็ยังห่างกันด้วย ความเป็นมาของชื่อบ้านนามเมืองนี้มีอยู่ 2 ตำนาน

ตำนานแรกบอกว่า สมัยเก่าก่อน แม่น้ำโพธิสัตว์ไหลเชี่ยวมาตาปี วันหนึ่งก็มีต้นโพลอยน้ำมาติดอยู่ที่ท่า ชาวบ้านเห็นเข้าก็จึงนำเอาต้นโพขึ้นมาจากท่า การพบต้นโพนี้เกิดเสียงลือเสียงเล่าอ้างกันอย่างกว้างขวาง เมื่อปากต่อปากเรื่อยไป คนเลยเรียกว่าหมู่บ้านที่พบต้นโพว่า "โปสัต"

ตำนานที่สอง ชื่อเมืองนี้มาจากชื่อผลไม้ชนิดหนึ่ง คนเขมรเรียก "โกรจสัต" แต่คนไทยเรียกว่า "ส้มแซ่" ดินแดนแห่งนี้เหมาะงามสำหรับการปลูกส้มชนิดนี้มาก คงเหมือน ๆ กับส้มบ้านเราที่เคยเด่นดังแถว ๆ บางมดนั่นเอง ชาวบ้านเลยเรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อของผลไม้

การเดินทางเข้าโพธิสัตว์ อาศัยถนนหมายเลข 5 จากปอยเปตผ่านพระตะบองไปประมาณ 234 กม. แต่ถ้าออกจากพระตะบอง โดยขึ้นรถที่อนุสาวรีย์ของท่านนายพันตาทูเฮ ก็จะได้เดินทางเพียง 105 กม. เท่านั้น

รถเมลที่อนุสาวรีย์ตาทูเฮมีตั้งแต่ประมาณ 8.00 น. เป็นต้นไป มีทั้งรถกระบะ และแท็กซี่ให้เลือกขึ้นได้ตามอัธยาศัย รถแต่ละคันมอมแมมพอ ๆ กัน เสียงเรียกผู้โดยสารของคนขับนั้นดังลั่น ดูเหมือนจะยิ่งกว่ากระเป๋ารถประจำทางต่างจังหวัดบ้านเราเป็นไหน ๆ

รถโดยสารมีหลายอย่างให้เลือก ถ้ามีเงินพอจ่ายค่าแท็กซี่ได้ ก็จะได้นั่งเบาะนิ่ม ๆ มีกลิ่นแอร์ให้พอสูดดม แต่อย่าหวังว่าจะได้นั่งสบาย เพราะแท็กซี่แต่ละคันถ้าไม่ได้ผู้โดยสารถึง 5 คนจะไม่ยอมออก น้อยคนนักที่จะได้ผู้โดยสารเพียง 4 คนแล้วออกเดินทาง

มองไปทางรถกระบะ คนที่นั่งในหลังผู้โดยสารด้านหน้าแออัดยัดเยียด เหมือนยัดปลาเข้าไปในกระป๋อง ส่วนกระบะท้ายนั้นแล้ว ผู้โดยสารนั่งเกาะกระสอบข้าวของ และส้มภาระต่าง ๆ ที่คนพอจะขนขึ้นรถไปได้ ระหว่างทางถ้ารถเบรคกะทันหัน อาจพลัดตกลงมาได้อย่างง่ายดาย

สภาพถนนไม่ต่างจากปอยเปตมาถึงพระตะบองมากนัก หลุมบ่อใหญ่ ๆ มีให้เห็นเป็นระยะ ๆ สองข้างทางมีหมู่บ้าน สลับกับท้องนากว้างใหญ่ แต่ละบ้านมีวัดเล็กบ้าง ใหญ่บ้างตามความหนาแน่นของบ้านเรือนแต่ละหมู่

หมู่บ้านใหญ่ ๆ มักมีวัดเหมือนหมู่บ้านในชนบทของไทย ลวดลายต่าง ๆ หากนำมาเปรียบเทียบกับวัดในประเทศลาวอย่างพระอุโบสถวัดเชียงทอง หรือเปรียบเทียบกับลวดลายประดับประดาของพระอุโบสถวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือ หรือแม้กระทั่งภาคกลางของไทยเรา นับว่าของกัมพูชาดูแข็งแกร่งมากกว่ามาก

ลวดลายต่าง ๆ ที่ปรากฏตามวัดวาอาราม และสถาปัตยกรรมหากแสดงถึงนิสัยใจคอของคนในชาตินั้น ๆ แล้ว คงจะว่าชาวกัมพูชาจิตใจแข็งแกร่งได้แน่ ๆ เพราะที่บ้านเมืองของกัมพูชาอยู่ในระหว่างการรบราฆ่าฟันกันมาโดยตลอด

นับแต่สมัยพระนคร ในแผ่นดินของพระเจ้าธรณีนีทรวรมันที่ 2 พระราชบิดาพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เมื่อพระองค์สวรรคตลง ขณะที่เจ้าชายชัยวรมันยังเดินทางไปปราบจาม ซึ่งอยู่ทางตอนกลางของเวียดนามในปัจจุบัน พระเจ้ายโสวรมันที่ 2 รัชขึ้นครองราชสมบัติทันที แต่ตรีภูวนาติดยกก็เข้าแย่งราชสมบัติได้ ช่วงขอมแย่งอำนาจกันเองนั้น ทำให้กำลังด้านทหารเข้าศึกอ่อนแอลง จามจึงเข้ายึดเมืองพระนครได้ เป็นเหตุให้เจ้าชายวรมันต้องอยู่ในจามนานถึง 15 ปี เมื่อรวบรวมกำลังได้ จึงกลับมาแย่งราชสมบัติคืนจากจามได้สำเร็จ (จากกรีกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7, หน้า 5-6)

เหตุการณ์นี้ นอกจากจารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แล้ว ยังมีภาพจำหลักกองทัพขอมรบกับจามที่กำแพงปราสาทบายนเป็นหลักฐานยืนยันอีกด้วย

มาถึงปัจจุบัน แม้เขมรจะไม่ได้รบราฆ่าฟันกับใคร เขมรก็แยกฝายกันแล้วรบรากันเองอย่างหนักหน่วง สงครามอันโหดร้าย ยาวนาน ประชาตาดำ ๆ เสียชีวิตไปนับล้านคน สาเหตุมาจากผู้นำที่แย่งกันขึ้นบัลลังก์อำนาจเพียงไม่กี่คน

สถานการณ์อันยุ่งยาก เริ่มตั้งแต่เจ้าโนโรดมสีหนุประกาศเอกราชจากฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2488 และได้เอกราชอย่างสมบูรณ์เมื่อ พ.ศ. 2496

แม้จะได้เอกราชอย่างสมบูรณ์จากฝรั่งเศส สีหนุแต่งตั้งให้นายพล ลอนนอน ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ขณะที่พระองค์เดินทางเพื่อขอความร่วมมือจากต่างประเทศ แต่สถานการณ์การเมืองก็ไม่ได้ดีขึ้น อิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์เริ่มมีอำนาจกล้าแข็ง นายพลลอน นอน จึงยึดอำนาจจากเจ้าโนโรดมสีหนุ เมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2513 โดยมีสหรัฐอเมริกาหนุนหลัง

แต่แล้ววันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2518 กองทัพเขมรแดงของ พอล พต ก็เข้ายึดพนมเปญ เหตุให้มีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก เพราะการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมือง จากระบอบประชาธิปไตยเป็นคอมมิวนิสต์ตามแบบฉบับของเขมรแดงเอง เริ่มจากฆ่าปัญญาชน เกณฑ์คนในเมืองออกไปทำไร่ไถนา ทำให้เกิดการบาดเจ็บล้มตายกันยิ่งกว่าสงครามใด ๆ ในกัมพูชาและในอินโดจีนที่ผ่านมา

เพราะความโหดร้ายของเขมรแดง ทำให้ชาวกัมพูชาอีกฝ่ายหนึ่งทนไม่ได้ หันไปพึ่งพา เวียดนาม และแล้ววันที่ 7 มกราคม พ.ศ.2522 กองทัพเวียดนามก็เข้ายึดพนมเปญ แล้วจัดตั้งรัฐบาล ใหม่ โดยมี เฮง สัมริน เป็นประธานาธิบดี และมี ฮุน เซน ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ใน พ.ศ. 2524 แต่คณะรัฐบาลของเฮง สัมริน ไม่ได้รับการรับรองจากนานาชาติ

ด้วยแรงผลักดันของสหประชาชาติ และการล่มสลายของคอมมิวนิสต์ เวียดนามจึงถูกผลักดัน ออกจากกัมพูชาในปี พ.ศ. 2532 (กัมพูชา, หน้า 15-44)

ในความดูแลของสหประชาชาติอีกเช่นกัน กัมพูชาจึงมีการเมืองตั้งสส.ครั้งแรก(หลังสงบศึก ภายใต้นัด)เมื่อ พ.ศ.2536 เจ้านโรดมรณฤทธิ์ ได้ชนะอย่างเฉียดฉิว ต่อมาเลือกตั้งปี พ.ศ. 2541 พรรค ของฮุนเซนได้ชัยชนะ ส่งผลให้หัวหน้าพรรคเป็นนายกรัฐมนตรี การเลือกตั้งของกัมพูชาจะเกิดขึ้นอีกครั้งในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2546 คาดกันว่า ฮุน เซน จะหวนคืนตำแหน่งอีกครั้ง

หวนไปดูความเข้มแข็งของ ฮุน เซน ที่พัฒนามาตามลำดับ จากผลการเลือกตั้งสมาชิกสภา ระดับท้องถิ่น เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2545 ปรากฏว่า พรรคซีพีพี.ของนายกรัฐมนตรี ฮุน เซน ได้ 1,600 เขต ส่วนที่เหลือ พรรคของสม รังสี ได้ไป 11 เขต ขณะที่พรรคพุนซินเปคของเจ้านโรดมรณฤทธิ์ได้เพียง ได้ 10 เขต

ตัวเลขนั้นชี้ให้รู้ว่าบารมีของ เจ้านโรดมสีหนุ ทางการเมืองกำลังหมดไป และที่ร้ายไปกว่านั้นก็คือ ตัวเลขของหวัคคะแนนของนายสม รังสี และ เจ้านโรดมรณฤทธิ์ ที่ถูกฆ่าตายพุ่งขึ้นมาน่าใจ หาย เฉพาะแค่การเลือกตั้งระดับท้องถิ่นยังตายไปเฉียด 30 คน ถ้าเลือกตั้ง ส.ส.ครั้งต่อไปในปี พ.ศ.2546 จะมากขนาดไหน

แม้จะไม่ใช่อุดมการณ์เลือกตั้ง แต่ป้ายพรรคการเมืองต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นของเจ้ารณฤทธิ์ ฮุน เซน และ สม รังสี ก็มีมากมาย น่าสังเกตว่าป้ายพรรคประชาชนกัมพูชา (Cambodia People 's Party หรือ CPP) ของ ฮุน เซน มากกว่าพรรคอื่น ๆ พรรคแนวร่วมแห่งชาติกัมพูชา เพื่อเอกราชเป็นการ สันติภาพ และความร่วมมือ หรือ FUNCINPEC รอง ๆ ลงมา

เมืองโพธิ์สัตว์ มีเนื้อที่ประมาณ 12,692 ตร.กม. แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 เขต มี 611 หมู่บ้าน ประชากรสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2544 มี 360,445 คน เป็นชาย 172,890 คน เป็นหญิง 187,555 คน จัดว่าเป็นเมืองขนาดใหญ่เมืองหนึ่ง (TOURISM RESORT OF CAMBODIA P.68)

โรงแรมในเมืองมีไม่ถึง 10 แห่ง แต่ละแห่งราคาค่อนข้างสูง แต่การบริการค่อนข้างต่ำ อาจ เรียกได้ว่าราคากับการบริการขัดแย้งกันชนิดเอาเป็นเอาตาย เหมือนกับประวัติศาสตร์ของออสเตรเลีย เดียว

ตลาดนัดเป็นแหล่งซื้อขายขนาดใหญ่อยู่ใจกลางเมือง ภายใต้อาคารที่ซื้อขายจำพวกข้าวของเครื่องใช้ นั้น คนขายส่วนใหญ่เป็นชาวกัมพูชาเชื้อสายจีน ร้านใกล้ ๆ กันส่งภาษากันดังลั่น การประกอบอาชีพของคนในกัมพูชา นั้นคนเชื้อสายจีนประกอบอาชีพค้าขาย เชื้อสายเวียดนามทำการประมง ส่วนชาวกัมพูชาเองส่วนใหญ่เรียกสวนไร่-นา (การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองกัมพูชา, หน้า 31)

พ่อค้าแม่ขายในตลาดโพธิสัตว์ ส่วนใหญ่เป็นชาวกัมพูชาเชื้อสายจีน สินค้าที่ขายกันอยู่นั้น มี สบู่ ยาสีฟัน เครื่องบำรุงผิว ยารักษาโรคชนิดแคปซูลและชนิดซอง แม้กระทั่งเสื้อผ้าอาภรณ์ ถ้าไม่มาจากจีนแดงก็เดินทางมาจากไทย

สินค้าใดเป็นของชาติใด สังเกตง่าย ๆ จากตัวอักษรที่บอกยี่ห้อต่าง ๆ สินค้าที่เดินทางจากจีนแดง แม้จะเดินทางมาไกล แต่ส่วนใหญ่ราคาถูก เพราะคุณภาพไม่ค่อยดีนัก ผู้สินค้าของไทยเราไม่ได้มีคุณภาพดีกว่า แข็งแรงกว่า ทนกว่า แต่ราคาแพงกว่าเป็นเงาตามตัว การต่อสู้กันระหว่างสินค้าไทยกับจีน นับจากปอยเปตซึ่งอยู่ในจังหวัดบันเตียเมียนเจย เรื่อยไปจนถึงพนมเปญ หรือจะเรียกว่าพนมเปญฝั่งตะวันตกก็ได้ สินค้าไทยเรานับว่าครองตลาดได้ดี ถ้ารัฐบาลไทยส่งเสริมจริง ๆ จัง ๆ ขึ้นมา สินค้าไทยอาจตีตลาดสินค้าจีนได้

สินค้าไทยขายได้ ไม่ใช่เพราะคุณภาพอย่างเดียว ยังมีผลมาจากสื่ออีกด้วย กัมพูชาทวีวี.เรา ได้ทุกช่อง ไม่ว่าจะเป็น ช่อง 3,7,9, และ ไอทีวี. จังหวัดโพธิสัตว์รับได้ชัดเจน ในห้องรับแขกของโรงแรม มักมีคนกัมพูชาออกมานั่งดูละครไทย ดูโฆษณาสินค้าไทย นางเอกใช้ยาสระผมยี่ห้ออะไรทำไมสาวเขมรจะไม่รู้

ตลาดกลางของโพธิสัตว์ ภายในอาคารเป็นข้าวของเครื่องใช้ ด้านนอก ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก มีตลาดสด จะมีเฉพาะตอนเย็น ๆ และตอนเช้า ประมาณบ่าย 4 โมงเศษ ๆ นั้นแม่ค้ามาวางของขายกันเต็มแล้ว

สินค้ามีจำพวกพืชผักสด ผลไม้ ไข่ เนื้อ ปลา ปลาเขมนั่นตัวใหญ่จริง ๆ สนนราคาเมื่อเทียบกับบ้านเรานับว่าถูกกว่า เพราะปลาของเขายังอุดมสมบูรณ์ ส่วนพืชผักนั้นถูกกว่าแน่นอน เพราะสารเคมีต่าง ๆ ชาวบ้านยังไม่คุ้นเคย ถึงจะรู้จักและมีขายก็ไม่เป็นที่นิยม เพราะว่าผักส่วนใหญ่ปลูกไว้กิน เหลือกก็เก็บมาขายไปตามอัธภาพ ไม่มีให้ขนส่งมาตลาดกลางอย่างตลาดไทบ้านเรา

ตลาดสดยังเย็นคนยิ่งมาจับจ่ายซื้อของ พอตะวันใกล้ตกดิน แม่ค้าค่อย ๆ ทอยยกันกลับบ้าน ตลาดค่อย ๆ เบาบางผู้คน จนกระทั่งไม่เหลือใครอยู่เลย

ด้านหน้าของตลาดสด แม่น้ำโพธิสัตว์ไหลอ้อยอิ่ง สายน้ำแห่งนี้ไม่เคยเหือดแห้ง ชาวบ้านได้อาศัยเป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตมาตั้งแต่บรรพกาล การที่แม่น้ำไหลลงทะเลสาบขนาดใหญ่ของ

กัมพูชา ทำให้ปลาน้อยใหญ่ว่ายทวนกระแสน้ำขึ้นมา ช่วยให้เกิดอาชีพของชาวบ้าน อีกทั้งเป็นแหล่ง
หากับข้าวของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

ริมแม่น้ำมีบ้านสองฝากฝั่ง ฝั่งตะวันตกเป็นศูนย์ราชการ โรงแรม ตลาด ทารถมอเตอร์ไปเมืองต่าง
ๆ ใกล้เคียง เข้าเมืองหลวง และมีสถานีรถไฟอยู่ห่างจากถนนหมายเลข 5 ไปไม่ถึง 500 เมตร สภาพ
ของสถานีรถไฟ เก่า โทรม ไม่ต่างจากสถานีรถไฟพระตะบอง และศรีโสภณแต่อย่างใด

ริมแม่น้ำโพธิสัตว์ มีสวนหย่อมเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ก่อนตะวันตกดิน เด็ก ๆ จะออกมาวิ่งไล่
กันบนสวนสาธารณะริมแม่น้ำ ผู้คนข้ามไปมาระหว่างฝั่งตะวันตกกับตะวันออก และแม่ค้าตลาดสดที่
ค่อย ๆ ทอยยกกันกลับบ้าน สภาพถนนแม้จะเป็นในเมือง แต่ก็ยังเป็นหลุมเป็นบ่อ

เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของโพธิสัตว์เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำนา ถ้าออกมาชานเมือง
จะเห็นทุ่งข้าวเขียวขจี ชาวนากำลังก้ม ๆ เงย ๆ ดูระดับน้ำ หรือไม่ก็จัดการกับวัชพืชในนา นับเป็นภาพ
ที่เห็นได้ไม่ยาก

อาชีพรองลงมาของชาวโพธิสัตว์ก็คือการประมง แม่น้ำโพธิสัตว์ไหลลงทะเลสาบเช่นกัน
เดียวกับแม่น้ำสีงแกร์ของจังหวัดพระตะบอง ปลาจากทะเลสาบไม่น้อยทวนน้ำขึ้นมาให้จับ และ
ชาวบ้านไม่น้อยก็ลงเรือลงไปหาปลาในทะเลสาบได้เช่นกัน

เนื่องจากโพธิสัตว์เป็นเมืองผ่าน ไม่ใช่เมืองพักจึงไม่มีนักท่องเที่ยวจากแดนไกล ยาม
ค่ำคืนหลัง 21.00 น.ไปแล้วก็เข้าสู่ภาวะเงียบเหงา.

ฝืนกลางแสงอัสดง ณ เมือง"กัมปงชั่ง"

ริมฝั่งทะเลสาบกัมปงชั่ง มีท่าเรือแล่นมาจากพนมเปญไปเสียมเรียบ และมีเรือจากเสียมเรียบกลับไปพนมเปญ ท่าเรืออยู่หน้าตลาดซึ่งเป็นตึกแถวเพียงแนวเดียว

เสียงเรือดังกึก ก่อมลพิษอยู่ตลอดเวลา ลำโน้नแล่นออกจากท่าไป ลำโน้นแล่นเข้ามาเทียบท่าสลับสับเปลี่ยนกันไป เหมือนรถโดยสารที่ผลัดเปลี่ยนกันมาจอดท่า และเหมือนชีวิตผู้คนที่เกิดขึ้นมาดูแลแล้วจากไปเมื่อถึงเวลา

กัมปงชั่งเป็นเมืองชายทะเลสาบ ตั้งอยู่ระหว่างโพธิสัตว์กับพนมเปญ ถ้าจะเยือนเมืองกัมปงชั่งทางปอยเปต ต้องผ่านพระตะบอง ถึงโพธิสัตว์แล้วเลยไปตามถนนหมายเลข 5 อีกประมาณ 97 กม. แต่ถ้ามาจากพนมเปญ ใต้ตามถนนหมายเลข 5 ระยะทางประมาณ 99 กม. หรือถ้าต้องการความสุนทรีย์ในการเดินทาง ก็นั่งเรือจากพนมเปญมาได้เหมือนกัน

สำหรับทางรถ จากโพธิสัตว์ไป สภาพทางจะขรุขระเป็นบางช่วงๆ หน้าแล้งฝุ่นจะคลุ้ง ขณะที่หน้าฝนหล่ม โคลนบนถนนเป็นเรื่องสามัญเหลือเกิน ไม่ว่าจะเยือนหน้าฝนหรือโคลนก็จะได้เห็นนาข้าวและหมู่บ้านเป็นหย่อม ๆ ระหว่างทาง

เดินทางเส้นนี้หน้าฝนมีเรื่องรำน่าตื่นเต้น บางช่วงตอนเป็นสะพาน ต้องเอาไม้ท่อนใหญ่ ๆ มาพาดให้รถข้ามไป

บางช่วงตอนผู้โดยสารต้องอยู่ในอาการหายใจจุกจิกว่า เมื่อรถจะต้องไต่ไปตามท่อนไม้ ถ้าพลาดนั้นหมายถึงต้องช่วยกันยกขึ้นจากร่องไม้ หรือไม่ก็คงต้องหารถคันอื่นมาดึงให้ขึ้นจากสะพาน บนสะพานที่เสี่ยงมาก ๆ ผู้ช่วยคนขับจะโดดลงไป คอยโบกมือซ้าย ย้ายขาให้คนขับหมุนพวงมาลัยไปตามคำสั่ง ระหว่างนั้นเอง หลายคนแทบจะล้มหายใจ

ตรงไหนถนนมีน้ำท่วมขัง ในแอ่งน้ำมีร่องลึก มักจะมีชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นหนุ่มวัยรุ่นมาคอยรอโบกมือให้คนขับหันพวงมาลัยบังคับล้อไปทางนั้น ค่าบอกเส้นทางอาจเป็นเงิน หรือไม่ก็บุหรี่ก็ได้ แล้วแต่คนขับจะหยิบยื่นสิ่งใดให้เป็นการตอบแทน

แต่ภาพสะดุดตาระหว่างทาง เห็นจะเป็นเกวียนบรรทุกหม้อดิน กระจาดดิน เครื่องปั้นดินเผา เกวียนแต่ละเล่มบ้ายหน้าออกจากกัมปงชั่ง

ไฉนถึงเป็นเช่นนั้น

คำตอบอยู่ที่กัมปงชั่ง หลังจากได้คุยกับเจ้าถิ่น ซึ่งเป็นแม่ค้าขายของอยู่ข้างทาง เธอบอกว่าชื่อของเมืองถอดเป็นภาษาไทยว่า "ท่าหม้อ" เพราะกัมปงแปลว่า ท่า ส่วนคำว่า ชั่ง แปลว่า หม้อ

คำว่าหม้อ หมายถึงหม้อดินที่ใช้หุงข้าว

เมืองนี้เคยเป็นเมืองที่สำคัญในการซื้อขายหม้อ เพราะมีดินเหมาะสำหรับปั้น และเครื่องปั้นดินเผาประเภท ถ้วย โถ โอ ชาม ใครที่นั่งรถมาบนถนนหมายเลข5 จากปอยเปตไปพนมเปญ เมื่อผ่านเมืองนี้ก็จะเห็นร้านขายเครื่องปั้นดินเผาเล็ก ๆ ข้างทาง

เหมือนเรานั่งรถผ่านนครชัยศรี แล้วเห็นร้านขายส้มโอ

เครื่องปั้นดินเผานั้น นอกจากเป็นหม้อขนาดใหญ่แล้ว ยังเป็นหม้อขนาดเล็ก เหมาะสำหรับซื้อไว้เป็นของที่ระลึก และยังมีรูปปั้นสัตว์ต่าง ๆ มากมาย อยากจะซื้อเหมือนกัน แต่เมื่อคิดถึงทางอันยาวไกล แถมยังกระแทกกระชั้น โอกาสที่จะนำกลับไปฝากคนทางบ้านเต็มรูป-ครบร่างน้อยเกินไป

ท่าเรือกำปงชนัง ต้องแยกจากถนนหมายเลข 5 ไปประมาณ 3 กม. ต้องต่อรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ผ่านตลาดใหญ่ และเพิงขายของชั่วคราวของชาวบ้านเข้าไป

บริเวณท่าเรือของกำปงชนัง ตลอดทางแคบ ๆ มีชาวบ้านตั้งร้านรวงขายปลา ผลิตภัณฑ์จากปลา ของกิน ของใช้ประเภทเสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋า ตลอดไปจนถึงท่าเรือขนาดใหญ่ บริเวณท่าเรือมีตลาดซึ่งเป็นตึกแถว และมีโรงแรมอยู่ในตึกแถวนั่นเอง

เมืองกำปงชนัง ยังมีอุตสาหกรรมปั้นหม้อ และเครื่องปั้นดินเผาเหมือนเก่าก่อน แต่น้อยลงมาก เพราะหม้ออลูมิเนียม และหม้อไฟฟ้าเข้าไปครองใจแม่บ้านพ่อเรือนเสียแล้ว แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า "ชนัง" จะหมดไป

ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังใช้หม้อดินหุงข้าว เนื่องจากไฟฟ้ามีใช้ไม่ทั่วถึง

ภาพลักษณ์ของเมืองค้าหม้อในอดีต ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเมืองชาวประมงไปเสียแล้ว เพราะปลาในทะเลสาบยังชุมชุม เสียงปลาผุดจึงเรียกร้องใจชาวบ้าน มากกว่าดินที่รอเรียวนิ้วมือจากเอาไปปั้นเป็นหม้อขาย

เมืองกำปงชนังเป็นเมืองริมทะเลสาบ

ความกว้างใหญ่ของทะเลสาบมากถึง 67,668 ตร.กม. ถ้าฤดูกลน้ำท่วม พื้นที่ของน้ำจะขยายขึ้นอีกเป็นเท่าตัว พลเมืองที่อาศัยอยู่รายรอบทะเลสาบ มีประมาณ 3,505,448 คน ความหนาแน่นของประชากร 57 คนต่อตารางกิโลเมตร พื้นที่ประชากรอาศัยอยู่ทั้งหมด 60 เขต แบ่งเป็น 4,041 หมู่บ้าน ทั้งหมดนี้อยู่ในเนื้อที่ของจังหวัดต่าง ๆ รายรอบทะเลสาบเช่น กำปงธม, เสียมเรียบ, พระตะบอง, โพธิ์สัตรี และ กำปงชนัง เป็นต้น (TOURISM RESORT OF CAMBODIA P.7)

แปลกแต่จริง ทะเลสาบเขมร แต่คนจับปลากลับเป็นชาวเวียดนาม

คนที่จับปลาทูในทะเลสาบ ส่วนใหญ่เป็นชาวเวียดนาม พวกเขาเข้ามายึดเป็นแหล่งทำมาหากิน ตั้งแต่สมัยทหารเวียดนามการเข้ามาคุมครองกัมพูชา หลังจากบ้านเมืองกัมพูชาเริ่มคลี่คลาย ก็มีเสียงเรียกร้องให้ทหารเวียดนามถอนออกไป ทหารเวียดนามถอนออกไปจริง แต่ชาวเวียดนามส่วนหนึ่งยังอาศัยอยู่ในทะเลสาบ ยังจับปลาอยู่ในทะเลสาบ

ดังนั้นประชากรของกัมปงชนังที่อยู่ในจังหวัดทะเลสาบ ส่วนใหญ่จึงเป็นชาวเวียดนาม ซึ่งเขมรเรียกว่า "เวียด" ชาวเขมรเจ้าบ้าน ส่วนใหญ่ยังทำมาหากินอยู่บนบก อาชีพมีทั้งทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ และค้าขายไปตามถนน

ประชากรของกัมปงชนัง เอกสารของทางการกัมพูชาปี พ.ศ.2544 ระบุว่า มี 546 หมู่บ้าน ทุกหมู่บ้านรวมกันแล้วมี 82,638 ครอบครัว มีประชากร 417,693 คน ในจำนวนนี้เป็นผู้ชาย 197,691 คน นอกจากนั้นเป็นหญิง เนื่องจากมีพื้นที่ประมาณ 5,521 ตารางกิโลเมตร จึงมีความหนาแน่นของประชากร ประมาณ 76 คนต่อตารางกิโลเมตร (TOURISM RESORT OF CAMBODIA P.68)

แหล่งท่องเที่ยวของกัมปงชนังไม่มีอย่างอื่น นอกจากภาพชีวิตชาวประมง เสน่ห์เหล่านั้นไม่ได้ดึงดูดนักท่องเที่ยว แถมการเดินทางไม่สะดวกอีกด้วย จึงทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนน้อยมาก เมื่อเทียบกับจังหวัดใกล้เคียงกัน

เนื่องจากเป็นเมืองผ่านไม่ใช่เมืองพัก นักท่องเที่ยวจึงมีน้อยนิด คนที่ตั้งใจไปเยือนจริง ๆ เท่านั้นที่จะไปกัมปงชนัง จึงไม่น่าแปลกใจเลย ที่โรงแรมมีเพียง 2 แห่ง ในแต่ละวันมีผู้มาใช้บริการน้อยเต็มที

บริเวณท่าเรือนอกจากเรือโดยสาร และเรือพาเที่ยวชมทะเลสาบแล้ว ยังมีเรือชาวบ้านนำปลามาขายจอดเรียงรายอยู่หน้าตา บนสะพานปลายามบาย ชาวบ้านนำปลามาขายมากมาย มีทั้งปลาช่อน ปลาดู ปลาตะเพียน ปลาเนื้ออ่อน และปลาอื่น ๆ สารพัด ที่เตะตาเป็นอย่างมากก็คือ ฝูงแม่ค้ำนั่งคุดขนาดของงูใ้ถึงที่เตรียมมาเหมือนของเล่น

ลักษณะของงูนั้นเท่านี้หัวแม่มือ ลำตัวมีสีลายดำเป็นจุด ๆ พื้นสีเหลืองคล้าย ๆ กับงูปลาบ้านเรา แต่ตัวเล็กกว่ามากนัก

บนสะพานปลา เสียงคนซื้อกับคนขายต่อรองราคากันแซ่แซ่ ประสานกับเครื่องเรือที่แล่นผ่านไปมา เหมือนหลุดเข้าไปในตลาดสด แต่เมื่อมองออกไปในเจ็มน้ำเบื้องหน้า แม่ค้ำกำลังพายเรือลำน้อยค่อย ๆ แล่นเข้ามา ในลำเรื่อนั้นมีปลาอยู่ในตะกร้าใบเชือก เมื่อหัวเรือสัมผัสกับทุ่นสะพานที่ลอยอยู่ เด็กหนุ่มร่างกำยำก็ฉวยเชิงขึ้นมาวางไว้ด้านบนอย่างว่องไว

แล้วเสียงสนทนาเพื่อซื้อขายก็เริ่มขึ้น

เรือที่เห็นในเวียงน้ำ มีทั้งเรือพายของชาวบ้าน เรือติดเครื่องของชาวประมง เรือแพที่อยู่อาศัยของชาวเวียดนาม และบางลำเป็นเรือค้าขาย บนเรือเต็มไปด้วยขนมนมเนย ของกิน ของใช้มากมาย บางลำมีลูกค้าเข้า ๆ ออก ๆ มิได้ขาด

มองแล้วเหมือนชาวประมงเป็นสุขเหลือเกิน แต่ในใจของเขาจริง ๆ นั้นร้อนรนเพียงใด หรือสุขแค่ไหนหนอ

ตะวันสาดแสงลาท้องทะเลสาบ เด็ก ๆ เล่นฟุตบอลกันสนุกสนานที่ริมน้ำ บางคนไม่สวมเสื้อวิ่งไล่ลูกกลม ๆ สีขาวกันอย่างเอาจริงเอาจัง เท้าเขี่ยเตะ วิ่ง ปากตะโกน ถัดออกไปมีรั้วเหล็กกันกันไม่ให้เรือเข้ามาเทียบท่า รั้วลูกกรงเหล็กยาวขนานไปกับน้ำ

หากยืนหันหน้าเข้าหารั้วเหล็ก ด้านซ้ายเป็นตลาดซื้อขายปลา ด้านขวาเป็นที่จอดเรือโดยสาร ถัดไปเป็นหมู่บ้านริมน้ำและยื่นยาวลงไปในเวียงน้ำ มองไกลออกไป เรือพายผ่านไปมา บางลำขายพายหน้า หญิงพายหลัง บางลำเด็กพายหลัง แม่เฒ่านั่งตรงกลาง ข้าง ๆ ตัวมีเข่งปลาวางอยู่ หน้าเรือแต่ละลำมุงส่วชายน้ำ

ไกลออกไปลิบ ๆ ฟ้า บ้านบนแพลอยอยู่กลางน้ำ หลายหลังอยู่กันเป็นหมู่ ๆ บางหลังโดดเดี่ยว ทำไมต้องแยกกันกับเพื่อนพ้อง ที่รายเรียงกันอยู่ชายฝั่งก็เกินหยิ่งรู้

ในทะเลสาบนอกจากเรือและเรือแพแล้ว ยังมีต้นไม้เป็นหย่อม ๆ ไกลออกไปปรากฏโชดเขาทอดตัวยาวไกล แสงเจ้าแห่งวันค่อย ๆ หายไป ม่านมืดค่อย ๆ โรยตัว มองท้องฟ้าแสงดาวทอแจ่มใส การมองดาวในสถานที่ที่ปราศจากมลภาวะ สีของดาวแจ่มจรัสจริง ๆ

คนยังเดินไปมาอยู่ชายน้ำ หน้าตลาด และเรือยังส่งเสียงดังตึก ๆ อยู่ในเวียงน้ำ มีร้านค้าชั่วคราวข้างตลาด แม่ค้านำเอาแก้อุ้มมาตั้ง ชายขนม น้ำแข็ง และลูกชิ้นย่าง เธอจุดตะเกียงแสงวอมวอม ยามลมพัดมาแรง ๆ ต้องเอามือป้องเปลวไฟไว้ไม่ให้ดับ

ลูกชิ้นที่แม่ค้าสาวยกมาให้ฉันเป็นลูกชิ้นปลา มีน้ำจิ้ม และผักเคียงอีกจานเบ้อเร่อ ติดคอก็ดื่ม น้ำหวานตามเข้าไป หญิงสาวแรกคุ้นคนหนึ่ง เธอพรายยิ้มให้อย่างไม่ตรี รอยยิ้มของเธอดูเหมือนจะหวานกว่าน้ำหวานที่เธอขายเสียอีก ทรงหน้าเธอรูปไข่ ผมยาวแต่ผูกรวบไว้ด้านหลัง ปล่อยชายผมเรียบร้อยปิดหน้าผากไว้บาง ๆ สีผิวและสรีระของเธอบอกให้รู้กราย ๆ ว่าไม่น่าจะใช้ชาวเขมร

เธอเริ่มต้นสนทนาด้วยภาษาอังกฤษอย่างกระตือรือร้น กระทั่ง จากถ้อยคำของเธอทำให้รู้ว่า เธออายุ 16 ปี พ่อ แม่ เป็นคนเวียดนาม เรียนภาษาอังกฤษในเมืองกัมปงชนัง เธออยากเป็นแอร์โฮสเตสบนเครื่องบิน

เราเลือกเกิดไม่ได้ แต่เลือกการดำเนินชีวิตได้ แต่การเลือกดำเนินชีวิตก็ใช้ว่าจะเลือกได้ตามใจ
ฝัน ลั่นเสียงเรอบอกถึงความฝัน อดตื่นตื่นไปกับฝันของเธอ และเมื่อยุ่งกั้ดแปลบเข้าที่ขา เอื้อมมือตบ
เฝียะ เห็นเลือดแดงติดมือ ความรู้สึกหม่นเศร้าก็เข้ามาจับหัวใจ

เธอหันไปบริการลูกค้าคนอื่น ๆ ก่อนเข้ามานั่งใกล้อีกครั้ง และบอกว่าเธอพูดภาษาไทยได้
เล็กน้อย ในเมืองกัมปงซังเธอบอกว่า นอกจากมีสอนภาษาอังกฤษ ภาษาจีนตามบ้านแล้ว ยังมีครู
สอนภาษาไทยให้อีกด้วย ผู้สอนจัดกลุ่มให้ผู้เรียน แยกเป็นระดับความรู้ต่าง ๆ กันไป ไม่ได้เปิดเป็น
สถาบัน

เราพูดกันไปหลายเรื่อง เธอตอบทุกคำถามที่ถาม แล้วเธอก็ถามบ้าง ถามถึงครอบครัว และ
ถามถึงความเป็นไปได้มากนักน้อยเพียงใด ถ้าเธอจะหาทางเข้ามาเรียนรู้ และใช้ชีวิตในประเทศไทย
ความหมายของเธอคงไม่ต้องแปล

เสียงเครื่องเรือยังดังตึก ๆ แสงดาวยังทอแสงแจ่มใส เช่นเดียวกับดวงตาคู้งามของเธอ อยาก
ให้เธอชีวิตแจ่มใสเหมือนดวงดาว อย่าได้ถูกหลอกลวงเอาไปขายความฝันเหมือนสาว ๆ ที่ตกเป็นข่าว
เลย

แสงแรกของวันค่อย ๆ แด้มแต่งท้องน้ำ อาบทุกหลังคาเรือน เรือบางลำค่อย ๆ เคลื่อนไหวอยู่
ใต้แสงแรกแห่งอรุณ เรือยังคงผ่านไปมา เรือหาปลา เรือโดยสาร ขนาดเล็กมุ่งหน้าออกจากฝั่ง ตรง
ไปยังบ้านน้อย ๆ ริมน้ำ และกลางเวียงน้ำ

ชีวิตชาวประมงกำลังไหวเอนรับแสงวันใหม่ บางคนกำลังนำเรือออกจากบ้าน ขณะที่บางคน
เพิ่งกลับเข้ามาเทียบริมน้ำแพ สว ๆ บางคนกำลังอาบน้ำ แม่บ้านกำลังหุงหาอาหารอาบน้ำให้ลูก ๆ
และบางแพ พ่อบ้านสาละวนอยู่กับปลาในเรือที่เทียบขนานกับเรือนแพ

ห้วงน้ำไกลโพ้น เรือลอยลำหาปลา มองตัดคลื่นยามต้องลมเกิดระลอกน้อย ๆ ปานเกล็ดปลา
ตรงไป เห็นคล้ายเรือกำลังลอยอยู่ท่ามกลางประกายทองอร่ามเรือง

ยิ่งพิศยิ่งเหมือนมหาสมุทรทองอันล้ำค่า.

นครอุดมคัมมิชัย สุสานและตำนานรัก

กัมพูชาเคยรุ่งเรือง ยิ่งใหญ่ขนาดตีอาณาจักรจาม ซึ่งอยู่บริเวณตอนกลางของเวียดนามได้ แต่เมื่อร่วงโรย แม้ในแผ่นดินของตัวเอง ก็ยังอยู่อย่างปกติสุขไม่ได้ ต้องย้ายเมืองหลวงหนีภัยชนิดรู้หลบเป็นปีก รู้หลีกเป็นหาง

หลังจากสยามตีเมืองพระนครแตก (เมืองพระนคร, หน้า 213) เป็นเหตุให้กษัตริย์เขมรต้องถอยร่นไปหาชัยภูมิสร้างบ้านแปงเมืองใหม่ พระนครล่าสุดก่อนที่เจ้านโรดมจะสถาปนาพนมเปญเป็นเมืองหลวงใน พ.ศ. 2406 คือเมืองอุดมคัมมิชัย (ประชุมเรื่องตำนานและนิทานพื้นบ้านเขมร, หน้า 490)

ถนนหมายเลข 5 ทอดตัวยาวผ่านเมืองอุดมคัมมิชัย

เมืองอุดมคัมมิชัยห่างจากกัมปงชนังเพียง 60 กม. ใช้เวลาเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมงก็ถึง แต่ถ้าเดินทางจากพนมเปญมาเมืองอุดมคัมมิชัยระยะทางประมาณ 40 กม. ใช้เวลาเดินทางประมาณ 45 นาทีเท่านั้น ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจากพนมเปญ จะเหมาแท็กซี่มาเป็นคณะ เพราะสะดวกสบายทั้งไปและกลับ ออกจากพนมเปญแต่เช้า ใช้เวลากลางวันเที่ยวชมโบราณสถาน ใกล้เย็นจึงกลับเข้าเมือง

ถ้าออกจากกัมปงชนังเวลา 10.00 น. จะถึงตลาดอุดมคัมมิชัยเวลา 10.55 น. ใช้เวลาไปประมาณ 1 ชั่วโมง สภาพถนนเป็นถนนลาดยาง มีบางส่วนเป็นหลุมเป็นบ่อ แต่ถ้าเทียบกับเดินทางจากพระตะบองมากัมปงชนังแล้ว ถือว่าถนนดีกว่ามาก

สองข้างทางจากกัมปงชนังไปเมืองอุดมคัมมิชัย ส่วนใหญ่เป็นท้องนา ต้นตาลโตหนาตา มองเพลิน ๆ ก็เหมือนนั่งรถผ่านจังหวัดเพชรบุรีบ้านเรา ผิดกันก็แต่ที่ไม่มีคนขายน้ำตาลสดข้างทางเท่านั้น

ต้นตาลสีดำพาดตัดกับสีเขียวของต้นข้าวในท้องทุ่ง เหมือนในชนบทบ้านเรา ซึ่งแท้จริงแล้ว เขมรกับไทยสภาพภูมิประเทศไม่ได้แตกต่างกันมากนัก ยิ่งมองรูปร่างหน้าตาผู้คนก็ดูคล้ายอยู่ข้างทาง ยิ่งไม่รู้สึกรู้ว่าแปลกแตกต่าง อาจจะรู้สึกบ้างก็ตรงผิวสีที่ออกจะคล้ำ ๆ แต่เมื่อคิดถึงคนชนบทของไทยก็ไม่มีอะไรต่างกัน

เพราะใกล้เขตเมืองหลวงมาก หมู่บ้านสองข้างทางจึงหนาตาขึ้น และมีป้ายพรรคการเมืองหนาตาเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นพรรคพุนซินเปค ของเจ้านโรดมรณฤทธิ์ พรรคซีพีพี.ของฮุนเซน และพรรคของสม ริงดี

แต่ป้ายพรรคของฮุนเซนหนาตาเป็นพิเศษ

รถยนต์บนถนนยังนับว่าน้อยมาก นาน ๆ จึงจะสวนมาสักคัน แต่เกวียนที่บรรทุกหม้อดินที่เขมรเรียกว่า"ชนัง" อีกทั้งถั่ว ย ชาม กระจาดดินมีให้เห็นอยู่เกือบตลอดทาง รถโดยสารแซงอยู่บ่อย

ๆ เกวียนนั้นชาวบ้านใช้วัวสองตัวลากไป หากใครเรียกซื้อคนขับเกวียนก็จะจอด แล้วลงมาเจรจากับลูกค้า ระหว่างทางกัมปงซังถึงอุดงค์จะพบกองคาราวานขายซังหลายกลุ่ม กลุ่มหนึ่งมักมีเกวียน 2 เล่มขึ้นไป ภาพเกวียนบรรทุกข้าวของเมื่อประมาณ 30 ปีก่อนชนบทบ้านเรายังมีให้เห็น โดยเฉพาะที่สุพรรณบุรี

สุพรรณบุรีเมื่อ 30 ปีก่อน ก็มีเกวียนบรรทุกของอยู่ทั่วไป หน้าเก็บเกี่ยวกับบรรทุกข้าวจากท้องนา หน้าแล้งก็บรรทุกไม้ไผ่ หรือไม้ก๊ี่ไม้ซุงท่อนไม้โตนก่อออกจากป่ามาแปรรูป เพื่อซ่อมแซมบ้าน หรือไม้ก๊ี่เลื่อยปลูกเรือนหอ

นั่งรถเพียง 1 ชั่วโมงก็ถึงอุดงค์มีชัย แต่ยังไม่ถึงตัวเมืองเก่า ทหารรถที่ลงเพื่อแยกเข้าไปตัวเมืองโบราณ เป็นตลาดขนาดเล็ก มีร้านอาหาร เครื่องดื่ม ร้านขายของเบ็ดเตล็ด มีทหารรถแท็กซี่ไปพนมเปญ และมีรถมอเตอร์ไซค์รับจ้างพาไปตัวเมืองโบราณอีกด้วย

สถานะของ อุดงค์ เป็นเพียงอำเภอเล็ก ๆ อำเภอหนึ่งของจังหวัดกำแพงศปีธ จังหวัดนี้มีประชากรทั้งสิ้นประมาณ 598,882 คน มีที่ดินประมาณ 7,017 ตร.กม. แบ่งเขตการปกครองเป็น 7 เขต ถ้าเทียบกับบ้านเราก็คือ 7 อำเภอนั่นเอง ใน 7 อำเภอนั้นมี 1,319 หมู่บ้าน (TOURISM RESORT OF CAMBODIA P.102)

เนื่องจากอุดงค์เป็นเมืองเล็ก ๆ แลยังเป็นเมืองผ่าน ไม่ใช่เมืองพัก นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางจากพนมเปญมาเยือน แล้วก็กลับไปพักที่พนมเปญในวันเดียวกัน เป็นเหตุให้สถานที่พักแรมไม่มีไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว

เส้นทางจากตัวตลาดไปประมาณ 5 กม.เท่านั้น เมื่อรถแล่นผ่านบ้านผู้คนไปถึง จะเห็นบันไดทอดตัวขึ้นภูเขาอันยาวไกล ภาพที่เห็นอยู่ทุกเมื่อเชือวันคือ ภาพของผู้เฒ่าผู้แก่ค่อย ๆ ก้าวขึ้นบันไดอย่างช้า ๆ ไม่ห่างกันจะมีเด็ก ๆ ถือถังน้ำขนาดเล็กเดินตามไป

บริเวณหน้าทางขึ้น มีรถทัวร์จอดอยู่ประปราย มีร้านขายของประเภทเครื่องดื่ม บุหรี่ และอาหารตามสั่ง สิ่งที่เขาไม่ได้เลยจริง ๆ ก็คือขอทาน พวกขอทานจะมารุมขอเงินกันสนุกปาก เทคนิคง่าย ๆ ในการหลีกเลี่ยงขอทานก็คือ แสร้งทำเป็นไม่สนใจ ใครจะว่าใจร้ายใจดำก็ช่างใครเถิด เพราะถ้าจ่ายให้ไปคนหนึ่งแล้ว อีกหลายคนจะกรุเกียวเข้ามา ถ้าไม่จ่ายก็อย่าหวังเลยว่าจะหลุดพ้นจากกองทัพอทานไปได้

ผู้มาเยือนส่วนใหญ่เป็นชาวเขมรด้วยกัน ฝรั่งมีน้อยมาก เจ้าหน้าที่บอกว่า วัน ๆ หนึ่งมีผู้คนทยอยกันมาเที่ยววันบร่อย แต่ถ้าเป็นเทศกาลงานบุญจะหนาตาเป็นพิเศษ เกี่ยวกับความสำคัญของเมืองอุดงค์มีชัยนั้น มีตำนานขานกล่าวเอาไว้ว่าฟังไม่น้อย

เป็นตำนานรกระหว่างพระราชากับสามัญชน

ตามพงศาวดารของกัมพูชาบอกว่า เมืองอุดงค์เริ่มสร้างสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาที่ 2 พ.ศ. 2164 พระองค์เสด็จมาเห็นชัยภูมิเหมาะสม จึงปรึกษากับข้าราชการบริพารขอความเห็นเรื่องการ

สร้างพระราชวังใหม่ เสนาอำมาตย์เห็นพ้องต้องกัน จึงเริ่มสร้างพระราชวัง ปราสาท ราชมณเฑียร พระตำหนักน้อยใหญ่ ใช้เวลาทั้งสิ้น 10 เดือนจึงแล้วเสร็จ

หลังจากนั้นทรงมีพระบัญชาให้จัดพิธีเฉลิมฉลองพระราชวังใหม่ในวันขึ้น 5 ค่ำ เดือน 4 ปีวอก พ.ศ. 2164 พร้อมพระราชทานนามว่า “ พระบรมราชวังมหานคร อุดงค์มีชัยบุรีรมย์อุดมราชวิเศษสถาน ” แต่ชาวบ้านนิยมเรียกสั้น ๆ ว่า “ อุดงค์ ” บ้างเรียกว่า “ อุดงค์มีชัย ” และบ้างก็เรียก “ อุดงค์มีชัย ”

เมืองอุดงค์มีชัยเมื่อสร้างเสร็จแล้ว ช่วงหนึ่งกระมะหากษัตริย์ทั้งร้างไปอยู่เมืองละแวก 20 ปี ก่อนที่จะกลับมาใหม่อีกครั้ง จนกระทั่งใน พ.ศ. 2406 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงย้ายราชธานีจากอุดงค์มีชัยไปอยู่พนมเปญ (ประชุมเรื่องตำนานและนิทานพื้นบ้านเขมร , หน้า 512-516)

การย้ายเมืองหลวงของเขมร ส่วนใหญ่เกาะเกี่ยวกับการสงคราม ถ้าต้องการหนีกองทัพสยามก็จะไปอยู่ใกล้ญวน แต่ถ้าต้องการหนีญวนก็ย้ายเมืองหลวงเข้าใกล้สยาม ซึ่งก็เป็นเรื่องที่น่าเห็นใจไม่น้อย

แต่นั่นก็เป็นอดีตไปแล้ว

การสถาปนาพนมเปญเป็นเมืองหลวงของเจ้าบรมวงศ์เธอ นั้น เป็นการสถาปนาครั้งที่สอง ก่อนหน้านั้นพระยาเยา หรือ พระศรีสุริโยพรรณ (ขึ้นครองราชสมบัติ ค.ศ. 1384) สถาปนามาครั้งหนึ่งแล้ว

ความเป็นมาของชื่ออุดงค์มีชัย ตามพงศาวดารเขมรบอกว่า บริเวณท่าเรือที่จะขึ้นไป พระบรมมหาราชวัง ซึ่งอยู่บนเขานั้น แรกเริ่มเดิมทีติดต่อกับยายชัย หรือ พ่อแดงกับแม่ชัย อาศัยเป็นที่อยู่ทำมาหากินมาก่อน เมื่อสร้างเมืองจึงนำชื่อสองตายายมาตั้งเป็นชื่อเมือง

ความสำคัญของตาดงกับยายชัยก็คือ เป็นคนที่มีลูกสาวงามมากชื่อ ตระเจ็ลเดาะกราล ต่อมา ประมัญญะสูง ลูกเลี้ยงของพรานวิงมาพบเข้า จึงรักใคร่ชอบพอกันเป็นอย่างมาก ซึ่งพ่อแม่ทั้งสองฝ่ายก็เห็นงามด้วย

เรื่องราวทำท่าจะลงเอยด้วยดี แต่ความรักถ้าไม่มีอุปสรรคเสียบ้าง ก็ดูเหมือนจะไม่มีความสุข อยู่มาวันหนึ่งพระราชเสด็จประภาสไปมานางสาวตระเจ็ลเดาะกราลเข้า เกิดหลงเสน่ห์นางขึ้นมาอย่างจับพระทัย จึงพยายามตามตัวเพื่อสู้ขอกับพ่อแม่ แต่ตาดงกับยายชัยเป็นพ่อแม่ที่มีหัวใจเป็นประชาธิปไตย เห็นใจลูกสาวเป็นอย่างมาก ครั้นจะปฏิเสธพระราชาก็เกรงว่าหวั่นจะขาดออกจากบ้าน จึงออกอุบายว่า ถ้าสร้างถนนจากพลับพลาที่ประทับถึงบ้านของตนภายในคืนเดียว ก็จะยกลูกสาวให้อย่างไม่มีเงื่อนไข

โชคดีของชายหนุ่มลูกพราน ที่พระราชาสั่งถนนไม่เสร็จ

ตาดงกับยายชัย แม้จะไม่ต้องยกลูกสาวให้พระราชาก็ตามสัญญา แต่ก็เกรงภัยที่อาจมาถึงตนได้ จึงพาลูกสาวหนีไปแต่งงานกับคนที่ลูกสาวรัก แต่พระราชาก็ตามไปพบจนได้ เมื่อ

ทอดพระเนตรเห็นเจ้าบ่าวงามนัก จึงถามความเป็นมา พรานจึงเล่าว่าได้ไข่มาจากป่า 1 ฟอง ต่อมาฟักออกมาเป็นคนจึงเลี้ยงไว้

พระราชินีได้ฟังจึงเล่าเรื่องพระมหาลิขิตออกมาเป็นไขให้ฟัง เมื่อทั้งหมดทราบความจริง ลูกพรานจึงได้เป็นพระราชปนัดดาขึ้นในเมืองต่อมา

ความเชื่อเรื่องตำนาน เมื่อมาประกอบกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ทำให้ชาวกรุงเทพฯ ย่อยกกันมาเยี่ยมเยือนมิได้ขาด คนเฒ่าคนแก่ก็มาไหว้พระ เด็ก ๆ ได้มาเล่นวิ่งเล่น ปีนป่าย คนหนุ่ม ๆ สาว ๆ ได้มาเที่ยวสนุกสนาน และทั้งหมดนอกจากจะได้บุญอันเกิดในใจแล้ว ยังได้ชมทัศนียภาพอันงดงามด้วย

พ่อแก่แม่เฒ่าหลายคน พากันไต่บันไดขึ้นเขา ตามจุดหยุดพักแต่ละจุด จะมีคนยืนชมทิวทัศน์เพื่อผ่อนคลายความเหนื่อยก่อน ขณะที่พวกเขาเด็ก ๆ ที่หิวถึงน้ำขึ้นมาก็ประกาศขายน้ำเปล่า และน้ำผลไม้สดกระป๋อง

สำหรับคนกระหายน้ำ ราคาเท่าไรก็ต้องซื้อ

เมื่อไต่ไปตามขั้นบันได ก็เหมือนกับเดินขึ้นพระนครคีรีเมืองเพชร ผิดกันก็แต่เพียงความสูงเท่านั้นเอง จุดหยุดพักแต่ละจุด มีคนหยุดนั่งหอบกับมากหน้าหลายตา ระหว่างนั้นหยุดพักก็มีทิวทัศน์ให้ชม มองไปทางทิศตะวันออกจะเห็นเขื่อนน้ำกว้างไกล ต้นตาลหนาทึบ ควบด้วยตัวเล็ก ๆ เคลื่อนตัวไปมา

เมื่อถึงยอดเขา จะพบเจดีย์หลายองค์ แต่ละองค์ลวดลายวิจิตร สมกับเป็น"วัดกษัตริย์สร้าง" จริง ๆ ภายในเจดีย์แต่ละองค์บรรจุอัฐิของกษัตริย์เขมรในอดีตเอาไว้ จึงไม่แปลกที่มีผู้คนมากราบไหว้ ด้านหน้าเจดีย์จะมีกระถางรูปตั้งเด่นเป็นสง่า ใกล้เคียง ๆ ปรากฏดอกไม้ รูป เทียน วางไว้ตามจุดต่าง ๆ

บรรดาปราสาท ราชมณเฑียรที่สร้างไว้สมัยเก่าก่อนนั้นไม่เหลือซากแล้ว เหลือไว้แต่เพียงเจดีย์ ที่สร้างและซ่อมแซมขึ้นใหม่ ลวดลายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นฐานและส่วนยอด ล้วนแล้วแต่คล้ายเจดีย์วัดพนม อันเป็นเสมือนสัญลักษณ์ความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา ของประชาชนชาวเขมร

พระเจดีย์น้อยใหญ่บนยอดเขา ด้านหน้าองค์เจดีย์จะมีกระถางรูป ดอกไม้ รูป เทียน วางอยู่เกลื่อนกระเจาย แสดงว่าไม่มีเจ้าหน้าที่เอาใจใส่ดูแลอย่างจริงจัง ช่องทางเดินจากเจดีย์องค์หนึ่งไปอีกองค์หนึ่ง มักมีชันขนาดใหญ่วางไว้รองรับเงินทำบุญ

หน้าเจดีย์องค์ใหญ่ ๆ บางองค์ มักมีดอกไม้แห้งกรอบอยู่ใกล้ ๆ ก้านธูปถูกไฟไหม้เหลือแต่โคนปักดินอยู่ยาวประมาณ 4 นิ้ว รอยน้ำตาเทียนหยดอยู่บนก้อนหินเล็ก ๆ เหมือนจะประกาศให้ฉันประจักษ์ใจว่า ความเจริญรุ่งเรืองของเมืองอุดมศรีชัยได้รุ่งเรืองและร่วงโรยไปหมดแล้ว

เหลือไว้เพียงซากที่ใครอาจเห็นคุณค่า หรือไม่เห็นก็ได้

มองจากยอดเขาจะเห็นเงื่อนน้ำกว้างไกล ตันตลยยืนต้นในน้ำเป็นดงขนาดใหญ่ และยืนอยู่อย่างโดดเดี่ยว แผ่นดินเมืองอุดงคิมิซัย ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มต่ำ เหมาะสำหรับการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ และทำอาชีพประมง

อาจเพราะความเป็นเมืองอู่ข้าวอู่น้ำ แถมยังอยู่ในชัยภูมิที่ข้าศึกศัตรูยากที่จะบุกบั่นขึ้นไปนี้เอง กษัตริย์กัมพูชาจึงเลือกสถาปนาขึ้นเป็นเมืองหลวง.

พนมเปญ เมืองภูเขา "ยายเพ็ญ"

ดูเหมือนว่าชื่อเสียงของนครวัด-นครธม และทะเลสาบเขมร จะกลบชื่อเสียงของ พนมเปญ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของกัมพูชาไปเสียสิ้น แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า พนมเปญ ไม่มีความสำคัญ

พนมเปญมีความสำคัญทั้งในแง่เป็นศูนย์การปกครอง และประวัติศาสตร์อันยาวนาน นับแต่แรกก่อตั้ง จวบจนปัจจุบัน

พนมเปญ ภาษาไทยก็คือพนมเพ็ญ

พนม หมายถึง ภูเขา ส่วนคำว่า เปญ มาจากชื่อของคน ตำนานเมืองพนมเปญบอกว่า ยายเพ็ญ มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก อยากจะสร้างวัดถวายพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ติดขัดที่ทรัพย์สินไม่มีเพียงพอ ด้วยบุญบารมีแห่งพลังศรัทธา จึงได้พบพระพุทธรูปลอยน้ำมา จึงนำมาสร้างวัดไว้เป็นที่ประดิษฐาน

การสร้างวัด ยายเพ็ญก่อเนินดินจนกลายเป็นเขาขนาดย่อม แล้วสร้างวัดไว้บนเนินเขานั้นในปี พ.ศ. 1977 (นิราศนครวัด, หน้า 33) หากมองมาทางเมืองไทย ก็ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่สอง แห่งราชวงศ์สุพรรณภูมิ หรือ พระเจ้าสามพระยา

เนินดินนั้นเสมือนภูเขา เมื่อยาย 'เพ็ญ' หรือ 'เปญ' เป็นผู้สร้าง ชาวบ้านเลยเรียก พนมเปญ ถอดความเป็นไทยก็คือ เขายายเพ็ญ

นั่นเป็นตำนานการสร้างวัด ต่อมาวัดนี้มีความสำคัญมากขึ้น เมื่อสมเด็จพระบรมราชาธิบดีศรีสุริโยประพันธ์ธรรมิกราช ย้ายเมืองหนีสยามแห่งกรุงศรีอยุธยา มาสถาปนาเป็นราชธานี จึงได้ชื่อเรียกขานว่าเมือง พนมเปญ ตามชื่อวัดอันเป็นสัญลักษณ์ของเมือง

เมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ พระนารายณ์ราชาธิราชเสวยราชย์ ผู้เป็นราชบุตร จึงสร้างพระเจดีย์บรรจุพระอัฐิธาตุไว้ หลังจากนั้นเขมรต้องทิ้งเมืองหนีการรุกรานจากต่างชาติไปตั้งเมืองต่าง ๆ อีกหลายเมือง จนหลังสุด ในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น "สมเด็จพระนโรดม" ทรงกลับมาสถาปนาเป็นราชธานีอีกครั้ง

พนมเปญจึงเป็นกรุงพนมเปญแต่นั้นมา

ชีวิตคนมีรุ่งเรือง ร่วงโรยฉันใด เมืองก็เป็นฉันนั้น พนมเปญหลังจากก่อร่างสร้างตัวแล้ว ยังถูกคุกคามจากสยามและเวียดนาม อาจเพราะแรงบีบคั้นนี้เอง ทำให้กัมพูชาหวังพึ่งฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามามี

บทบาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในตอนนั้น ในที่สุดก็ต้องอยู่ภายใต้การอารักขาของฝรั่งไปอย่างสมบูรณ์ ในสมัยของพระเจ้านโรดม หลังจากลงนามในสนธิสัญญา เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2406 (กัมพูชา, หน้า 18)

หลังจากนั้นชาวเขมรต้องต่อสู้ เรียกร้องเอกราช จนได้มาเมื่อปี พ.ศ. 2497

เอกราชได้มาก็จริง แต่ความวุ่นวายหาได้ยุติลง ชะตากรรมอันเลวร้ายของพนมเปญได้เริ่มขึ้น หลังกัมพูชาได้รับเอกราชแล้ว "เจ้านโรดมสีหนุ" เข้าปกครองประเทศ สถานการณ์เหมือนจะดีขึ้น ตามลำดับ แต่ในที่สุด เจ้านโรดมสีหนุก็ถูกแทรกแซง และถูกลอนนอลยึดอำนาจเมื่อปี พ.ศ. 2513 สีหนุคืนสู่แดนเกิดเพื่อหวนคืนอำนาจ แต่ยิ่งดินเหมือนยิ่งแน่น

เกมเขมรแดงนับวันจะกล้าแข็งขึ้น ในที่สุดเขมรแดงก็ตีพนมเปญแตก เมื่อ 17 เมษายน พ.ศ. 2518 ยึดอำนาจจากรัฐบาลลอนนอล เปิดตำราปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ ไล่คนเมืองไปทำไร่ไถนา ช่วงนี้เองที่ประชากรของเขมรเสียชีวิตไปนับล้านคน

พนมเปญในช่วงนั้นถูกเผาผลาญ เกือบกลายเป็นเมืองร้างไป

ระหว่างเกิดสงคราม บ้านแต่ละหลัง ตึกแต่ละคูหาถูกทิ้งร้าง เพราะเจ้าของถูกไล่ออกไปทำไร่ไถนา เมื่อเหตุการณ์สงบลง เจ้าของเดิมกลับบ้าน ปรากฏว่ามีคนมาอยู่เรียบร้อยแล้ว แม้จะเรียกร้องคืนอย่างไรก็ไม่ได้กลับ ฟ้องร้องเอากับรัฐบาลก็ได้ ความปวดร้าวในเรื่องนี้ชาวพนมเปญที่มีอาคารบ้านเรือนก่อน “เขมรแดง” ปี 2518 พบพานเกือบทุกคนครบถ้วน

หลังการเมืองคลี่คลาย พนมเปญก็ค่อยๆ ผิดแผกแตกต่างตัวใหม่ เพราะมีทรัพยากรธรรมชาติมาก แหล่งโบราณสถานหลายแห่ง จึงเป็นแรงดึงดูดให้คนเข้าไปเยี่ยมเยือน คนไทยเราเยือนพนมเปญได้หลายทาง ทางสะดวกที่สุดคือขึ้นเครื่องบินจากดอนเมืองไปลงที่สนามบิน “ไปเชียงตุง” คนจีนน้อยหรือต้องการเห็นชีวิตผู้คนระหว่างทาง ก็อาจเข้าทางปอยเปต นั่งรถยนต์ผ่านศรีโสภณ พระตะบอง กัมปงชนัง เข้าพนมเปญได้เหมือนกัน

ปัจจุบันพนมเปญกำลังก้าวสู่ความเปลี่ยนแปลง

หลังสงครามเลือดและน้ำตา รัฐบาลกัมพูชาได้เงินสนับสนุนจากประเทศต่างๆ ทั้งในยุโรปและเอเชียอย่างไทยเรา ถนนหนทางในเมืองกำลังได้รับการซ่อมแซม สถานที่ราชการที่เคยถูกรื้อทำลายช่วงสงครามได้รับการซ่อมแซมใหม่ ตึกรามบ้านช่องใหม่ ๆ ค่อย ๆ ทยอยขึ้นมา สนามบินนานาชาติของกัมพูชา มีโอกาสต้อนรับผู้คนจากทั่วโลก

โรงแรมขนาดใหญ่หลายแห่งเกิดขึ้นมาต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่ที่สะดุดตา ก็คือเรือ NAGA ที่จอดอยู่ริมน้ำทะเลสาบ โกล้ๆ กับบริเวณที่แม่น้ำโขงที่ไหลผ่านเมืองลาวมาบรรจบ

เรือนาคาเป็นเรือกาสิโนขนาดใหญ่ จอดรอนักการพนันเข้าไปแสงวโชค เช่นเดียวกับบ่อนกาสิโนที่ปอยเปต และบ่อนตามรอยตะเข็บชายแดนกัมพูชาอื่น ๆ บ่อนแห่งนี้ชาวบ้านธรรมดาจะเข้าไปใช้บริการไม่ได้ ต้อนรับแต่ชาวต่างประเทศ และคนใหญ่คนโตของบ้านเมืองเท่านั้น ความโดดเด่นของเรือนาคา ดูเหมือนจะไม่เกรงบารมีของ "เวียง" หรือ วังเขมรินทร์ของเจ้าโรตมสีห์ที่อยู่ใกล้ ๆ เอาเสียเลย

วังเขมรินทร์ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2356 ใกล้ ๆ กับวังนั้นมีวัดพระแก้ว รูปแบบของพระราชวังนั้นได้รับอิทธิพลจากไทยโดยตรง ส่วนของไทยนั้นเอารูปแบบมาจากกรุงศรีอยุธยา และอยุธยาเข้ามาจากเมืองพระนคร อันเป็นอาณาจักรอันเกรียงไกรของขอม

เท่ากับหยิบกันไปยิ้มกันมา

ภายในวัดพระแก้วของเขมร มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ เหมือนวัดพระแก้วของไทย แต่สภาพของภาพนั้นทรุดโทรมไปมาก อาจเพราะความชื้น และการดูแลรักษาไม่ทั่วถึงเพียงพอ สิ่งก่อสร้างโดดเด่นของ พนมเปญ อีกอย่างหนึ่งคือวัดพนม ปัจจุบันยังสง่างามอยู่อย่างมั่นคง รอบ ๆ โบสถ์บนเนินดินขนาดใหญ่มีเจดีย์รายล้อม แต่ละวันมีพุทธศาสนิกชน นักท่องเที่ยวไปเยือนมิได้ขาด ภายในโบสถ์มีพระพุทธรูปประธานขนาดใหญ่ พระพักตร์นั้นดูเหมือนเหลือกลานพิกล

น่าจะเป็นพระพุทธรูปที่ ยายเพ็ญ ได้มาจากแม่น้ำ

ถนนหนทางในพนมเปญ ยังอยู่ระหว่างการซ่อมแซม แต่ละเส้นมีการขุด เจาะ ไม่รู้เหมือนกันว่าได้รับอิทธิพลไปจากกรุงเทพหรือเปล่า ช่วงที่ขุดเจาะกันนั้น เดินไปทางไหนมีแต่ฝุ่นฟุ้ง ตามมุมกำแพงบ้านตามล๊อคต่าง ๆ มักมีคนนั่งเล่นไพ่กันอย่างสนุกสนาน เคยแปลกใจเหมือนกันว่าทำไมตำรวจไม่จับ

หมดความสงสัยไปทันที เมื่อเห็นบางวงศ์ตำรวจก็เล่นกับชาวบ้านด้วย

สิ่งผิดกฎหมายของบ้านเรา บางอย่างไม่ใช่เรื่องแปลกในพนมเปญ กัญชา วิกิโหลมาก หาซื้อได้ตามท้องตลาด แต่ซื้อแล้วถ้าจะเอากลับประเทศไทยนั้นเป็นหน้าที่ของคนอยากได้ ว่าจะเจรจากับเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยอย่างไร

ตลาดใหญ่ของพนมเปญมี 2 ตลาดคือ ตลาดกลาง หรือ ซาร์ตามัย และตลาดโอลิมปิค ตลาดกลางนั้นลักษณะการก่อสร้างเป็นโดมขนาดใหญ่สี่เหลี่ยม ด้านในมีข้าวของขายมากมาย มีทั้งอาหารสด อาหารแห้ง เสื้อผ้า รองเท้า และเครื่องประดับ

ด้านตะวันตกเฉียงใต้ของตลาด มีสถานีขนส่งขนาดใหญ่ที่สุดของกัมพูชา มีรถตู้ รถกระบะ รถเมย์กระจายไปตามจังหวัดต่าง ๆ สภาพรถแต่ละคันนั้นหากเป็นหน้าแล้งมักขมุกขมอมไปด้วยฝุ่น

แต่ถ้าเป็นฤดูฝนโคลนจะเปื้อนมอมแมม หากหลุดเข้าไปในย่านขนส่ง เสียงกระเป๋ารบกวนผู้โดยสารจะดังลั่น

ชัยภูมิของพนมเปญเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำสองสายมาบรรจบกันคือ แม่น้ำตอลเลสาบกับแม่น้ำโขง แล้วยังมีแม่น้ำบาสักแยกตัวจากจุดที่แม่น้ำโขงกับทะเลสาบบรรจบกันไหลลงทางใต้ อีกถ้าขึ้นเครื่องบินแล้วมองลงมา จะเห็นบริเวณนี้เป็นแม่น้ำ 4 สายบรรจบกัน อันเป็นที่มาของชื่อจตุรมุข ชื่อเดิมของกรุงพนมเปญ

นับว่าพนมเปญมีชัยภูมิที่เหมาะสมกับการขนส่งทางเรือ ส่วนทางบกนั้นพนมเปญก็อยู่ในใจกลางของประเทศ สามารถขนส่งทรัพยากรธรรมชาติ และเส้นทางคมนาคมไปมาหาสู่กับจังหวัดต่าง ๆ ได้สะดวก ถ้าจะโทษว่าชัยภูมิไม่เหมาะ โหงว้างไม่ดีก็ออกจะเกินไป

พนมเปญยังมีบาดแผลสงครามให้เห็น ถ้าต้องการเห็นก็ต้องเยือน ตวลสเลง (TUOL SLENG) ซึ่งอยู่ในเมือง สถานที่แห่งนี้เดิมเป็นโรงเรียนมัธยม เมื่อทหารเขมรแดงเข้ายึดครอง ก็จับเอานักโทษการเมือง ปัญญาชน และชาวต่างชาติเข้าไปกักขังไว้

พวกเขาเหล่านั้นได้รับความทุกข์ทรมาน และเสียชีวิตไปเป็นจำนวนมาก หนึ่งในจำนวนนั้นมี เซ็น ศรีสมุทร นักร้องชื่อดัง เจ้าของเสียงเพลงหวานเศร้าของชาวเขมรรวมอยู่ด้วย

ภายในตวลสเลง ปัจจุบันจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ ให้คนได้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของนักโทษ มีห้องเตียงนอน และข้าวต่าง ๆ ที่ให้ทรมาณนักโทษ นอกจากนั้นยังมีภาพผู้เสียชีวิตมากมาย ส่วนใหญ่เป็นภาพขาวดำติดประกาศความโหดร้ายของผู้ฆ่า

สะเทือนใจสุด ๆ ก็เห็นจะเป็นภาพวาด

ภาพวาดสีน้ำมันมีให้ดูหลายภาพ เช่นภาพทหารคนหนึ่งโยนเด็ก อีกคนหนึ่งลั่นกระสุนปืนใส่ภาพทหารแย่งเด็กจากแม่ เพื่อเอาไปฆ่า เพราะว่าเด็กทำให้แม่ทำงานตามคำสั่งไม่ได้ ใครที่เป็นแม่หรือเป็นพ่อที่มีลูกน้อย ๆ เห็นภาพเหล่านี้เข้าคงสลดไปตาม ๆ กัน

บาดแผลสงครามอีกแห่งหนึ่งคือ "เจ็องเอ็ก" หรือ KILLING FIELDS

ทุ่งสังหารนี้อยู่ห่างจากตัวเมืองพนมเปญไปทางทิศตะวันออกประมาณ 25 กม. สภาพเป็นท้องทุ่ง เมื่อเข้าไปใกล้จะเห็นยอดอาคารจตุรมุขสูงตระหง่านเตตระ เมื่อเข้าไปใกล้จะเห็นว่าในอาคารนั้น มีหวักะโหลกขาวโพลนวางอยู่บนชั้นทั้งหมด 12 ชั้น

ชั้นใต้สุด ยังมีเสื้อผ้าของคนเสียชีวิตกองอยู่ เดินเข้าไปใกล้ กลิ่นอับ ซาบ ซาง กระจายเตะจมูกอย่างจัง กลิ่นอายเหล่านั้นล้วนเป็นกลิ่นอายจากการฆ่าฟัน กลิ่นนั้นเหมือนสงครามออกมาปะทะอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เลยอาคารเก็บหวักะโหลกไปทางทิศตะวันออก และทางเหนือ มีหลุมขนาดใหญ่เรียงราย แต่ละหลุมมีป้ายบอกว่าหวักะโหลกได้ไปจำนวนเท่าใด หวักะโหลกเด็กหรือผู้ใหญ่

กลุ่มหนึ่งมีหวัะโลกจำนวน 600,800 และ ฯลฯ

ทุกประเทศผ่านสงคราม แต่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คงไม่มีประเทศไหนสร้างความขมขื่นได้เท่ากัมพูชา เพราะคนที่ตายส่วนใหญ่เกิดจากน้ำมือของคนเชื้อชาติเดียวกัน และฆ่ากันเองเพราะความคิดเห็นไม่ไปด้วยกัน ในเรื่องลัทธิการปกครอง

แน่นอน...เกิดเพราะอำนาจของคนไม่กี่คน

ปล่อยให้เรื่องราวเศร้าสร้อย จมหายไปกับอดีตอันเปลี่ยวเหงา หันมามองสถานที่ท่องเที่ยวที่งดงามปนเปื้อนกันบ้าง ในพนมเปญมีหลายแหล่งให้เลือก

นอกจากคลับ บาร์ แล้วก็มี **TOUL KORK** หรือเรียกขานอีกนามหนึ่งว่า ถนนเลขที่ 70 ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของกรุงพนมเปญ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญไม่น้อย สองข้างถนนนั้นเต็มไปด้วยห้องแถว แต่ละห้องแสงไฟบูบวบล้อแสงดาวยามราตรี หญิงสาวหลายคนออกมาเ็นรอนักท่องเที่ยว

หญิงสาวเหล่านั้น มีทั้งชาวเวียดนาม จีนฮ่อ และเขมร ยามผ่านไปเธอจะกวักมือเรียก เชื้อเชิญให้เข้าไปดื่มด่ำ และใช้บริการ มีผู้ชายไม่น้อยเข้าไปใช้บริการอย่างเอิกเกริก เมื่อสอบถามราคาปรากฏว่าสาวเวียดนามราคาสูงสุด รองลงมาเป็นจีนฮ่อ และเจ้าบ้านรับทำ

สถานการณ์โรคเอดส์กำลังเลวร้าย ด้านสาธารณสุขของกัมพูชา อย่างไรก็ตามดีกว่าของไทยเป็นอย่างมาก คนไทยยังตายเพราะโรคเอดส์วันหนึ่งไม่น้อย แล้วนับประสาอะไรกับชาวกัมพูชา คิดถึงเรื่องนี้แล้วก็อดนึกถึง เสนี เซ็น เอ็นจีโอชาวเขมรที่พบที่ปอยเปตไม่ได้ เขาบอกว่าโรคเอดส์ในกัมพูชานั้นติดอยู่ในอันดับต้น ๆ ของโลกแล้ว

คุณภาพชีวิตของชาวกัมพูชาโดยทั่วไป นับว่ายังต้องเอาใจใส่จากรัฐบาลเป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านสาธารณสุข สุขภาพอนามัยของประชาชน และด้านการศึกษา ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศ

ชาวกัมพูชาส่วนใหญ่ยังไม่ได้ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร เด็ก ๆ ในชนบทจำนวนมากยังไม่ได้รับการศึกษา แม้รัฐบาลจะกระจายการศึกษาสู่ชนบท แต่เนื่องจากฐานะของชาวบ้านยังยากจน ยังไม่ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร ระหว่างสงครามอันยาวนานนั้น เด็ก ๆ ในชนบทของกัมพูชาแทบไม่ได้รับการศึกษาเลย ปัจจุบันแม้โอกาสทางการศึกษาจะเปิดให้ แต่พ่อแม่ซึ่งไม่ได้รับการศึกษาก็น้อยคนที่จะเห็นคุณค่าทางการศึกษา บวกกับความจำเป็นที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อชีวิตที่อยู่รอด ทำให้เด็ก ๆ ไม่ได้รับการศึกษาอย่างที่ควรจะเป็น

ด้านธุรกิจในกัมพูชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพนมเปญ มีนักธุรกิจไทยไปลงทุนไม่มากนัก เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างประเทศมาเลเซีย ธุรกิจที่คนไทยไปลงทุนมีธุรกิจโรงแรม ร้านอาหาร

ธนาคาร และเครือข่ายโทรคมนาคม ซึ่งปัจจุบันได้รับความนิยมมาก ทั้งของกลุ่ม “สามารถ” และกลุ่ม “ชินวัตร”

การท่องเที่ยวไทย-กัมพูชากำลังเจริญเติบโต มีคนไทยไปเที่ยวกัมพูชาแต่ละปีนั้นไม่น้อย ส่วนใหญ่ไปเที่ยวชมนครวัด-นครธม ที่เมืองเสียมเรียบ ในทางกันกลับ ชาวกัมพูชามาเที่ยวประเทศไทยไม่น้อยเช่นกัน จากตัวเลขเมื่อปี พ.ศ. 2545 มีนักท่องเที่ยวกัมพูชาเข้ามาเที่ยวในประเทศไทยถึง 80,000 คน ก่อให้เกิดรายได้มูลค่าประมาณ 1,500 ล้านบาท (สยามรัฐรายวัน ,หน้า 4)

การสื่อสารของกัมพูชา

สื่อต่าง ๆ ในพนมเปญน่าสนใจไม่น้อย เคยมีนักธุรกิจไทยเข้าไปลงทุนเหมือนกัน ในพนมเปญมีหนังสือพิมพ์ประมาณ 30 ฉบับ เป็นภาษาอังกฤษ 2 ฉบับคือ พนมเปญโพสต์ และ แคมโบเดีย เดลี พนมเปญโพสต์ ก่อตั้งโดยอดีตนักข่าว นิวส์ วีค ชื่อ เบอน์นาร์ด คริสเชอร์ เคยถูกสั่งปิดมาแล้ว แต่ด้วยอิทธิพลของสื่อชาติตะวันตก ทำให้รอดมาได้

หนังสือพิมพ์ภาษาเขมร พอจะมีค่าโฆษณาอยู่เพียง 10 ฉบับเท่านั้น แต่ในจำนวน 10 ฉบับนี้ รัศมีกัมพูชา ยอดขายดีที่สุด โฆษณาจึงเข้ามาฉบับอื่น ๆ จึงต้องยากลำบากในการต่อสู้ดิ้นรน ส่วนหนึ่งจึงต้องอาศัยเงินอุดหนุนจากนักการเมือง จึงไม่มีความเป็นอิสระในการเสนอข่าวสาร

รัศมีกัมพูชา ออกเมื่อ พ.ศ. 2536 ผู้ให้กำเนิดคือ นายแท้ง บุญมา นักธุรกิจชื่อดังของกัมพูชา และ นักธุรกิจรายใหญ่คนหนึ่งของไทย ต่อมาเมื่อเศรษฐกิจตกต่ำ นักธุรกิจไทยถอนตัว จึงเหลือแต่นายแท้ง บุญมา เป็นเจ้าของแต่โดยลำพัง

หนังสือพิมพ์ยอดรองลงมาคือ เกาะสันติพิสัย นอกจากนั้นยอดจำหน่ายน้อย ต้องอาศัยความสามารถของบรรณาธิการ และเจ้าของเพื่อความอยู่รอด

ส่วนหนังสือพิมพ์ รัศมีอังกฤษ เป็นหนังสือพิมพ์เล็ก ๆ ไม่ได้มีอิทธิพลแต่อย่างไร เป็นหนังสือนอกสายตาของนักอ่านโดยทั่วไป

ทีวี.กัมพูชามีทั้งหมด 6 ช่อง TVK ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2496 ,ช่อง 5 เกิดจากการรวมตัวของนักธุรกิจไทยคือ กันตนา และกองทัพบกเขมร มีคนชมมากที่สุด , ช่อง 9 เป็นของชาวเขมร ,ช่อง 3 เป็นของเทศบาลเขมร ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2537,ช่อง 11 หรือ อัสสราทีวี ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2539 เป็นของ สุน เซน , บายัน ทีวี. เป็นของชาวเขมร มีสุน เซนและภรรยาร่วมหุ้นอยู่ด้วย

" มีตัวเลขผลสำรวจรายการและจำนวนคนดูทีวีเขมรระบุว่า ในส่วนของรายการทีวี. มีหนังต่างประเทศ 16 เปอร์เซนต์ละครต่างประเทศ 37 เปอร์เซนต์ คำว่าต่างประเทศน่าจะมีหนังและละครไทยเป็นจำนวนมาก " (มติชนสุดสัปดาห์,หน้า 70)

พนมเปญยังเหมือนคนไข้เพิ่งพักฟื้น รายได้จากรัฐบาลที่จะนำมาพัฒนาประเทศ อาศัยเก็บภาษีจากประชากรยังไม่พอ ทำให้ข้าราชการได้เงินเดือนน้อย เป็นสาเหตุหนึ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาคอร์รัปชันตามมาเป็นเงาตามตัว การทำธุรกิจใด ๆ ในกัมพูชา ชาวต่างชาติจึงต้องใช้จ่ายสูง ทั้งค่าดำเนินตามขั้นตอน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง

และที่สำคัญการมีกลุ่มอำนาจทางการเมืองซับซ้อนอย่างเข้มข้น ก่อให้เกิดปัจจัยเสี่ยงต่อการลงทุนเป็นอย่างยิ่ง ทั้งความไม่แน่นอนในนโยบายของรัฐบาล และความปลอดภัยของบุคลากรและทรัพย์สิน

ดังจะเห็นได้จากกรณีเผาสถานทูตไทย ร้านอาหารไทย และบริษัทห้างร้านของคนไทย เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ.2546 ที่ผ่านมาเป็นต้น.

ลาเขมร-เข้าเวียดนาม ณ ด้านสากล "มีอกไป"

เขตกัมพูชาสิ้นสุดที่จุดผ่านแดนมีอกไป จุดผ่านแดนสากลเล็ก ๆ นี้ค่อนข้างเงียบ
เหงา แม้จะมีกาสิโนอยู่ถึงสองแห่งก็ตาม

ระยะทางจากจุดผ่านแดนไทย-กัมพูชา(ปอยเปต) ถึงจุดผ่านแดนกัมพูชาเวียดนาม(มีอกไป)
ประมาณ 613 กม. ผ่านเส้นทางหมายเลข 5 ปอยเปต-พนมเปญประมาณ 430 กม. ผ่านเส้นทาง
หมายเลข1 ที่พนมเปญมาถึงมีอกไปประมาณ 183 กม. ต่อจากมีอกไปไปโฮจิมินห์เหลือประมาณ 71
กม.

รวมเส้นทางจากปอยเปต-โฮจิมินห์ประมาณ 684 กม.

ระยะทาง 684 กม.แม้จะเป็นตัวเลขค่อนข้างน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับจากการเดินทางในประเทศ
ของเรา แต่เนื่องจากสภาพเส้นทางในกัมพูชาไม่สะดวกเท่าที่ควร ถ้าเราเริ่มต้นที่ปอยเปต นั่งรถ
โดยสารของกัมพูชาติดต่อกันไป จนผ่านแดนเวียดนาม แล้วต่อรถโดยสารเวียดนามเข้าโฮจิมินห์โดยไม่
หยุดเลย จะต้องใช้เวลาไม่น้อยกว่า 22 ชม.

สภาพเส้นทางหมายเลข1 จากพนมเปญผ่านสวายเรียง สภาพทางเป็นถนนราดยางเก่า ๆ
สลัดกับถนนลูกรังที่เต็มไปด้วยหลุม บ่อ บางช่วงตอนกำลังซ่อมแซมและสร้างใหม่ โดยอาศัยแนวถนน
เดิมเป็นหลัก

เมื่อถึงจุดผ่านแดนมีอกไปแล้ว ต้องผ่านจุดตรวจคนออกเมืองกัมพูชา แล้วเข้าไปขอผ่านเข้า
ประเทศเวียดนาม คนไทยเข้าเวียดนามได้โดยไม่ต้องทำวีซ่า เพราะเรามีข้อตกลงร่วมกัน ให้ประชากร
ทั้งสองประเทศเข้า-ออกได้ แต่ถ้าเป็นลาว กัมพูชานั้นไทยยอมไม่ได้ เพราะจะก่อให้เกิดปัญหาแรงงาน
ต่างด้าวทะลักเข้าประเทศ

ปัจจุบันนี้ปัญหาเรื่องแรงงานต่างด้าวก็มากพออยู่แล้ว

ก่อนเข้าไปในแผ่นดินเวียดนาม เราน่าจะรู้จักเจ้าของแผ่นดินสักเล็กน้อย แผ่นดินของ
เวียดนามติดกับประเทศกัมพูชาด้านทิศตะวันตกประมาณ 930 กม. แต่พื้นที่ของเวียดนามทั้งหมด
ประมาณ 327,500 ตารางกิโลเมตร 3 ใน 4 ยังเต็มไปด้วยป่าไม้และภูเขาสลับซับซ้อน (เวียดนาม,หน้า 7)

เวียดนามมีพื้นที่เหมาะกับการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์เป็นอย่างมาก ปัจจุบันรัฐบาลหันมา
สนใจด้านเกษตรกรรมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะข้าวของเวียดนาม กำลังออกไปตีตลาดโลกแข่งกับไทย
เราจะสนใจอยู่ได้อย่างไร

คุณภาพประชากรของเวียดนาม โดยลักษณะนิสัยแล้วเป็นคนกระตือรือร้น ขยันขันแข็ง ใฝ่เรียนใฝ่รู้ ส่วนใหญ่จึงเป็นผู้มีการศึกษาในระดับดี เมื่อเทียบกับกัมพูชา ลาว ส่วนรากเหง้าของชาวเวียดนาม เกิดจากการผสมจากหลายเผ่าพันธุ์ เผ่าพันธุ์ที่มีจำนวนมากที่สุดก็คือพวก กิงห์ หรือ เวียด นอกจากนั้นยังมีพวกจาม เขมร และชนเผ่าต่าง ๆ ที่มีวัฒนธรรม ประเพณีของตนเอง สำหรับพวกเวียดไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ประเพณีได้รับอิทธิพลมาจากจีนไม่น้อย (เวียดนาม, หน้า 51)

เอกลักษณ์ที่ประกาศตัวตนด้านนี้ชัดเจนก็คือ หมวกญวน และชุดแต่งกายประจำชาติที่เรียกว่า "เ้าหญ่าย" เป็นต้น

ทางด้านภาษา เวียดนามได้รับอิทธิพลจากจีนเช่นกัน ทั้งด้านตัวเขียน ศิลปะและวรรณคดี ตัวเขียนของชาวเวียดนามยุคแรกเรียกว่า จื๋อ โย (CHU NHO) ต่อมาด้วยเหตุผลทางการเมือง การปกครอง เมื่อฝรั่งเศสเข้ามา อเล็กซอนเดร เดอ โรดส์ ก็นำอักษรโรมันเข้ามาใช้จนทุกวันนี้เรียกว่า กว๊อก หงือ (QUOC NGU) (เวียดนาม, หน้า 75)

กัมพูชากับเวียดนามเคยเป็นประเทศอยู่ในอารักขาของฝรั่งเศสด้วยกันทั้งคู่ แต่ทั้งสองประเทศนี้ก็มีจุดแข็งจุดอ่อนต่างกันไป กัมพูชาด้านเศรษฐกิจอ่อนแอ แต่กลับมีความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรักษา "ตัวเขียน" ได้ดีกว่าเวียดนาม

ฝรั่งเศสเคยบังคับให้กัมพูชาใช้ตัวเขียนเป็นอักษรโรมัน แต่ด้วยความสำนึกในคุณค่าของอักษรแห่งเชื้อชาติตน กัมพูชาจึงหาญนำเอาตัวอักษรของตนเองมาให้อีกครั้ง ก่อนจะได้รับเอกราชด้วยซ้ำ ขณะที่เวียดนามเคยมีอักษรของตนเอง ช่วงถูกฝรั่งเศสปกครองบาทหลวงได้นำเอาอักษรโรมันมาใช้เมื่อเวียดนามได้รับเอกราชแล้ว เวียดนามก็ยังคงใช้ตัวอักษรโรมันต่อไป

การศึกษาของชาวเวียดนาม ต้องยอมรับว่า ชาวเวียดนามมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้สูง ส่วนรัฐบาลก็สนับสนุนการเรียนรู้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นตัวเมืองใหญ่ ๆ และเมืองสำคัญของประเทศ จะมีศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับศิลปะ วิทยาการต่าง ๆ มากมาย

ระดับการศึกษาของเวียดนามเหมือน ๆ กับไทย คือ ระดับประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษา 6 ปี และอุดมศึกษา 4 ปี และ 5 ปีถ้าเป็นวิชาชีพบางอย่างเช่น หมอ เป็นต้น

ตามสถิติแม้จะพบว่ามียุทธินักเรียนออกกลางคันสูง ถึงปีละ 2.55 ในปี พ.ศ. 2533 - 2537 แต่ปัจจุบันก็มียอดลดลงเป็นอย่างมาก จากการสำรวจของทางการเวียดนาม พบว่ามีผู้รู้หนังสือระดับอ่านออกเขียนได้มีสูงขึ้น ขณะที่พวกไม่รู้หนังสือน้อยลงอย่างน่าพอใจ

เลยจุดผ่านแดนม็อกไปไปถึงกอยา (GO DAU) ระยะทางประมาณ 10 กม.เป็นถนนลาดยางตลอด สภาพถนนจัดว่าดีกว่าในแผ่นดินของกัมพูชามาก กอยาเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดเตยนิงห์ เมื่อถึงกอยาแล้วเลี้ยวซ้ายไปเตยนิงห์อีกประมาณ 35 กม.เท่านั้น

แต่ถ้าตรงไปโฮจิมินห์ก็ได้ถนนร่ายหมายเลข 1 ต่อไปอีกเพียง 61 กม. เท่านั้น

เส้นทางกอยา-เตย นิงห์ เป็นถนนร่ายเช่นกัน สองข้างทางในเดือนตุลาคมเต็มไปด้วยข้าวเขียวขจี มีหมู่บ้านเป็นหย่อม ๆ สลับกับท้องทุ่งนากว้างใหญ่ กลางท้องนามักมีหญิงชาวเตย นิงห์สวมหมวกญวนก้ม ๆ เงย ๆ สองข้างทางชาวบ้านถีบรถจักรยานกลับบ้านกันเป็นแถว บนตะแกรงท้ายรถแต่ละคันมีพืชนกเล็ก ๆ เรียงมัดไว้

แถวรถจักรยานค่อย ๆ เคลื่อนผ่านท้องนาข้าวสีเขียว ไหลไปตามท้องถนนอันคดเคี้ยว ยาวไกล มองแล้วเหมือนภาพโปสการ์ดตามร้านขายของที่ระลึก ร้านหนังสือจริง ๆ ท่ามกลางภาพชีวิตดูเรียบง่าย สงบงามนี้เอง หย่อมย่านนี้เคยเป็นสมรภูมิรบอันดุเดือดมาก่อน เป็นการรบกันระหว่างฝรั่งเศสกับเวียดนาม และระหว่างเวียดนามกับสหรัฐอเมริกา

ความสำคัญของเตยนิงห์อยู่ที่เป็นเมืองหน้าด่านด้านทิศตะวันตกของไซ่ง่อน ทหารเวียดนามใช้เป็นเส้นทางลำเลียงอาหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ และกำลังพลเข้าออกระหว่างฐานที่มั่นในกัมพูชากับเวียดนาม

สมรภูมิที่รบกันหนักหน่วงที่สุดก็คือ ภู จี หมู่บ้านเล็ก ๆ แต่มีความเข้มแข็ง และมั่นคงเป็นอย่างยิ่ง จนได้รับการขนานนามว่า THANH DONG DAT THEP (ป้อมทองแดง) หมายความว่าป้อมปราการที่แข็งแกร่ง ศัตรูอย่างไรก็ไม่แตก คนในหมู่บ้านเหมือนคนอมตะ ฆ่าเท่าไรก็ไม่ตาย สภาพดินในบริเวณนี้แข็งแรง ระเบิดถล่มลงมาอย่างไรก็ไม่ยุบ

อุโมงค์ของชาวเวียดนามที่ขุดใช้เป็นสมรภูมิรบกับทหารต่างชาติ ขุดครั้งแรกประมาณปี พ.ศ. 2483 เพื่อต่อสู้กับทหารฝรั่งเศส เมื่อฝรั่งเศสแพ้สงครามที่สมรภูมิเดียนเบียนฟู เวียดนามแบ่งออกเป็นเวียดนามเหนือ เวียดนามใต้ สหรัฐเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง ทหารเวียดนามจึงใช้เป็นสมรภูมิรบสืบต่อมา ความยาวจึงค่อย ๆ ขยายเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนความยาวทั้งหมดประมาณ 200 กม. (เวียดนาม, หน้า 313)

อุโมงค์ภูจิดินถล่มหนักเมื่อเวียดนามต่อสู้กับอเมริกา ในปี พ.ศ. 2503 เมื่อสิ้นสุดสงคราม เวียดนามก็พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ก่อนเข้าชม เจ้าหน้าที่จะฉายสไลด์เล่าเรื่องราวความเป็นมาของอุโมงค์ และขั้นตอนต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตในอุโมงค์ จากนั้นเจ้าหน้าที่ในชุดทหารจะพาไปเที่ยวชม เริ่มจากให้เห็นเศษซากระเบิด หลุมระเบิดที่อเมริกาทิ้ง แต่ละหลุมขนาดใหญ่มาก ขนาดรถกระบะลงไปได้ทั้งคัน แม้จะถูกทิ้งระเบิดมาหลายปี ผ่นตกชะดินมาหลายฤดูกาลแล้ว แต่หลุมระเบิดก็ยังมีขนาดใหญ่โตอยู่มาก บางหลุมมีต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นมาจากหลุม

การปฏิบัติการของนักรบในอุโมงค์ เหมือนมนุษย์ที่หายตัวได้ เพราะโผล่ขึ้นมาจากอุโมงค์ที่ขุดเยื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ปฏิบัติการเสร็จวิ่งไปลงหลุมซึ่งปากหลุมพรางไว้อย่างดี จากนั้นก็เข้าอุโมงค์กลับเข้ากองบัญชาการ

ภายในอุโมงค์นั้น มีทั้งห้องประชุม ห้องพยาบาล ที่พักอาศัย และห้องอาหาร แต่ละห้องเจ้าหน้าที่ได้สร้างจำลองให้ผู้สนใจศึกษาได้เห็น ส่วนการรับนั้นนอกจากใช้วิธีการโผล่ขึ้นมาปฏิบัติการแล้ว ยังสร้างดับดักต่าง ๆ ทั้งชุดหลุมพรางให้ข้าศึกตกลงไปโดนเหล็กแหลมเสียบ กับดักผูกติดไม้กับต้นไม้ เมื่อข้าศึกเดินมาชนสลักก็จะหลุด เหล็กที่ผูกไว้กับต้นไม้ก็จะพุ่งเข้าหาข้าศึก ตลอดจนขวากเหล็ก และกับดักอื่น ๆ อีกมากมาย

กับดักเหล่านั้น ปัจจุบันเจ้าหน้าที่ยังเก็บไว้แสดงให้เห็นนักท่องเที่ยวได้ดู พร้อมทั้งสาธิตวิธีการใช้กับดักต่าง ๆ อีกด้วย

บริเวณที่เปิดให้นักท่องเที่ยวชม มีชุดทหารเวียดนามและของที่ระลึกขาย และยังมีที่นั่งบริการนักท่องเที่ยวอีกด้วย เจ้าหน้าที่จะจัดปิ่นพร้อมลูกปิ่นเตรียมไว้ให้นักท่องเที่ยวประลองความแม่นยำ เสียดยาที่เป้ากระสุนเป็นเพียงเป้ากระสุนโดยทั่วไป ถ้าเป้าเป็นรูปคนอเมริกา ลูกหลานของชาวเวียดนามคงสนใจมากกว่าที่เห็นและเป็นอยู่

ในจังหวัดเตยนิงห์ ยังมีสถานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ วัดเก๋ไก๋ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมืองของเตย นิงห์ ในฤดูฝน แม้ฝนจะตกลงมาอย่างฟ้ารั่ว แต่กลิ่นสาธูชน และนักท่องเที่ยวชาติต่าง ๆ ททยอยกันเข้าไปเยี่ยมชมไม่ขาดสาย สัญลักษณ์ของวัดนี้คือภาพดวงตา แนนอนยอมเป็นตาที่มองเห็นความดีงาม ความชั่วร้าย และความเป็นมนุษย์

เวลาเที่ยงวัน ภายในโบสถ์ขนาดใหญ่นักบวชจะออกมาทำพิธีสวดมนต์ เสื้อผ้าที่สวมใส่นั้น สีสนับดูขนาดบาตาเป็นอย่างมาก มีทั้งสีแดง ฟ้า ขาว เหลือง ระหว่างทำพิธีมีเครื่องดนตรีขับขานคลอไปด้วย ผิดกับของไทยเราตรงที่ถ้าพระสวดแล้ว เครื่องดนตรีต่าง ๆ จะต้องหยุดหมด เมื่อพระสวดมนต์จบแล้วดนตรีถึงจะบรรเลงต่อไปได้

ผู้ให้กำเนิดลัทธิเก๋ไก๋คือ เลวันตริง (Le Van Trung) เดิมเป็นชาวไซ่ง่อน อาศัยอยู่ย่านไซลอง เป็นผู้มีความรู้แตกฉานทางด้านวัฒนธรรม เขาประกาศ "คำศักดิ์สิทธิ์" ของพระผู้เป็นเจ้าเมื่อ พ.ศ.2462 เลวันตริงบอกว่าศาสนาพุทธ คริสต์ ล้วนมีความบกพร่อง เขาจึงนำเอาศาสนาทั้งสองเข้าด้วยกันเป็น เก๋ไก๋ได้

ความสำคัญของเก๋ไก๋ก็คือ จะเป็น "สื่อกลางทางจิตวิญญาณ" รับสารจากพระผู้เป็นเจ้าได้อย่างไม่บิดเบือน

ลัทธินี้แรก ๆ ก็ได้รับความสนใจจากชาวไซ่ง่อนเป็นอย่างมาก จนกระทั่งเจ้าลัทธิย้ายมาอยู่ที่ จังหวัดเตย Ninh ท้ามกลางสาวกไม่ต่ำกว่า 50,000 คน และมีผู้ให้ความเชื่อถือศรัทธาเป็นอย่างมาก ต่อมาเมื่อเจ้าลัทธิจากไปเมื่อปี พ.ศ. 2477 ถัดมาอีก 9 ปีคือ พ.ศ. 2486 กองทัพเวียดนามห์ (คอมมิวนิสต์)ต่อสู้รบกับฝรั่งเศสอย่างหนักหน่วง ผู้นำศาสนาคณใหม่ได้จัดตั้งกองทัพ ตั้งโรงงานผลิต อาวุธ เพื่อส่งให้ฝรั่งเศสต่อสู้กับเวียดนามห์ เมื่อฝรั่งเศสแพ้สงครามที่เดียนเบียนฟู เวียดนามถูกแบ่ง ออกเป็นเวียดนามเหนือ เวียดนามใต้ ประธานาธิบดีโงดินเดียม ผู้นำเวียดนามใต้จึงจับตามอง ด้วย เกรงอำนาจทางการเมืองกองทัพเก่าได้จึงต้องลดบทบาทลง โดยโอนทหารเข้าไปในกองทัพของ เวียดนามใต้

แต่นั้นก็ยังคงเป็นที่น่าเกรงขามสำหรับผู้นำ เมื่อกองทัพอันเกรียงไกรของเวียดนามเหนือ ยึด อำนาจเวียดนามใต้ได้สำเร็จเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ.2518 วัดเก่าได้จึงถูกกวาดล้าง เนื่องจากเคย ร่วมกับฝรั่งเศสต่อต้านคอมมิวนิสต์ ที่ดินถูกรัฐบาลยึด ต่อเมื่อสถานการณ์บ้านเมืองผ่อนคลายแล้ว รัฐบาลจึงค่อย ๆ คืนสถานที่ให้ และให้สาวกของเก่าได้ฟื้นฟูวัด ประกอบศาสนกิจได้ดังเดิม (บันทึกขอมาร์ และ เดียงพลาโต, หน้า 128-142)

ลัทธิเก่าได้นอกจากจะมีวัดขนาดใหญ่แห่งนี้แล้ว ยังมีวัดอยู่ตามหมู่บ้านใหญ่ ๆ มากมาย บน เส้นทางโฮจิมินห์-เตย Ninh ก็มีให้เห็นเกือบตลอดสาย

เมืองเตย Ninh จากที่เคยเป็นเมืองยุทธศาสตร์ เต็มไปด้วยการบราฆ่าฟัน ปัจจุบัน เปลี่ยนเป็นเมืองท่องเที่ยว และเมืองเกษตรกรรมของเวียดนามตอนใต้.

ชีวิต เศรษฐกิจชาวกัมพูชา บนเส้นทางและเวลาที่ผันผ่าน

ร่องรอยความรุ่งเรืองของอาณาจักร‘ขอม’ นอกจากซากปรักหักพังแล้ว ยังมีศิลาจารึกหลักต่าง ๆ ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ไว้เป็นเครื่องยืนยัน

‘ภาพจำหลัก’ ที่กำแพงปราสาทบายน ภายในบริเวณนครธม นับเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่งของโลก

ภาพจำหลักเหล่านั้น มีทั้งภาพคนตีไก่ ภาพคนฆ่าหมู ภาพคนทำบุญ และภาพการรบทัพจับศึก ระหว่างพระมหากษัตริย์ขอมกับกองทัพจาม ถ้ามองอย่างนักอ่านวรรณกรรม กำแพงปราสาทบายน ก็เสมือนหนึ่งวรรณกรรมชิ้นเอก ที่ชาวกัมพูชาต้องอ่าน เพื่อเรียนรู้ชีวิตความเป็นอยู่ของบรรพชน เหมือนคนไทยต้องอ่านวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน เพื่อเรียนรู้ชีวิตความเป็นอยู่ของบรรพบุรุษไทย ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั่นเอง

นอกจาก‘ร่องรอย’ จากภาพจำหลักแล้ว ยังมี ‘ถ้อยคำ’ ยืนยันความรุ่งเรืองอีกด้วย นั่นคือศิลาจารึกหลักต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จารึกในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7

ศิลาจารึกเหล่านั้น กระจายอยู่ตามโบราณสถานต่าง ๆ ในกัมพูชา ในประเทศไทยของเราก็พบไม่น้อย ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ ทั้งในเขตจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และที่ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

ถ้อยคำที่จารึก นอกจากบรรยายความสมบูรณ์พูนสุขของอาณาจักรขอมแล้ว ยังอำนวยการให้พระมหากษัตริย์พระองค์ต่อ ๆ มาได้อยู่เย็นเป็นสุข

“เจ้าแห่งกัมพูทั้งหลายใด ผู้เอาใส่ต่อกุศล เป็นผู้รักษาสัจประดิษฐานนี้ของข้าพเจ้า เจ้าแห่งกัมพูเหล่านั้น พร้อมด้วยครอบครัว และมนตรีในเมืองที่เป็นมิตร จงเป็นผู้สมบุญด้วยโมกษะ อันเป็นบรมสุข”(จารึกพระเจ้าชัยวรมันที่7,น.18)

พระมหากษัตริย์ มंत्री หรือผู้ปกครองใด ๆ จะประพาศิริมงคลไปจากพระราชดำรัสพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 หรือไม่ก็ตาม เมื่อสิ้นอาณาจักร ‘พระนคร’ กัมพูชาก็อยู่ในสภาพบ้านแตกสาแหรกขาด บ้านเมืองระส่ำระสายเพราะการเมือง การปกครอง ทำให้สภาพเศรษฐกิจที่เคยมั่งคั่งต้องล่มสลาย

ชาวบ้านต้องต่อสู้เพื่อปากท้องชนิด‘ปากกัดตีนถีบ’ ขณะที่ชาวเมือง หรือแม้กระทั่งเชื้อสายพระมหากษัตริย์เองก็ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด หาได้ “เป็นผู้สมบุญด้วยโมกษะ อันเป็นบรมสุข” ไม่

พระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ในสมัยพระนคร อาจทรงคาดไม่ถึงว่า อาณาจักรอันรุ่งเรือง สมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร มีระบบชลประทานอันทันสมัยของพระองค์ นับสืบมาอีกไม่ถึง 1,000 ปี จะถึงการล่มสลาย กลายเป็นกลุ่มประเทศที่ยากจนที่สุดในโลก

ถ้ามองจากสมัยพระนคร คนในยุคนั้นเองก็ไม่น่าจะจินตนาการได้ว่า บ้านเมืองจะเลวร้ายลงได้อย่างไร เพราะไม่ว่าจะเป็นสิ่งก่อสร้าง ผู้คน พืชพันธุ์ธัญญาหาร แม้กระทั่งระบบชลประทานก็ยังเจริญก้าวหน้า ขนาดมี “บาราย” กักเก็บน้ำเอาไว้ใช้ ความสมบูรณ์พูนสุขเหล่านี้ น่าจะเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจให้กับกษัตริย์พระองค์ต่อ ๆ มาได้อย่างไม่ต้องสงสัย

แต่น่าเสียดายที่ ระบบชลประทาน และความมั่งคั่งเหล่านั้นไม่ได้รับการสานต่อ สาเหตุสำคัญเนื่องจากความเหนียวแน่น สูญเสียพลังจากการเกณฑ์ผู้คน ระดมทรัพย์สินไปสร้างปราสาทต่าง ๆ มากมาย จนบ้านเมืองอ่อนแอ ทำให้ถูกแทรกแซงการปกครองโดยสยาม และเวียดนาม

ต่อมาเมื่อมีฝรั่งเศสเข้ามา กษัตริย์กัมพูชาหวังพึ่งพา แต่เพราะ ‘รู้หน้าไม่รู้ใจ’ จึงเหมือน ‘หนีเสือปะจระเข้’ เพราะสุดท้ายต้องตกเป็น “รัฐในอารักขา” ของฝรั่งเศสไป

หลังการต่อสู้เพื่อเอกราชจนสำเร็จ แทนที่จะได้สัมผัสกับคำว่าเอกราชอย่างสง่าผ่าเผย แล้วร่วมมือกันพัฒนาประเทศสืบไป กลับต้องมาเผชิญกับลัทธิการเมืองสองขั้ว ที่กำลังแย่งพื้นที่กันอย่างดุเดือด เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของผู้นำ หรือเพราะความเชื่อในทฤษฎีการปกครองต่างกันก็ตาม การต่อสู้ก็นำมาซึ่ง “สงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” อันแสนจะโหดร้าย ทารุณ ยึดเยื้อ และยาวนาน

แม้ศึกภายในจะสงบลง เขมรฝ่ายต่าง ๆ เข้ามายอมรับเงื่อนไขร่วมกัน เพื่อให้มีการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการระหว่างวันที่ 23-28 พฤษภาคม พ.ศ.2536 โดยองค์การสหประชาชาติเป็นผู้เข้ามาดูแล และมีการเลือกตั้งเรื่อยมาทุก 5 ปี จนกระทั่งเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2546 แต่พรรคการเมืองที่ได้เสียงข้างมาก ก็ยังเป็นพรรคเดิมคือ พรรคประชาชนกัมพูชาของ ฮุนเซน สภาเศรษฐกิจที่แทบจะไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ก็ยังคงไม่มีแนวโน้มที่ดีสืบไป

ปัญหาการเมือง การปกครองของกัมพูชาเอง นับเป็นอุปสรรคอันยิ่งใหญ่ในการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญรุ่งเรือง แต่ปัญหาการเมืองก็มาจากประชากรของกัมพูชานั้นเอง

ปัญหาประชากรกัมพูชา ในเรื่อง “ชาติพันธุ์” มีไม่น้อยเหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับชาวเวียดนาม ที่หลั่งไหลเข้ามาทำมาหากินในกัมพูชา ทั้งก่อนปี พ.ศ.2522 ที่ เฮงสัมริน อาศัยทหารเวียดนามเข้ามาขับไล่เขมรแดง สมัยเฮงสัมรินปกครองบ้านเมือง และหลังจากนั้น

ในจำนวนประชากรของกัมพูชาประมาณ 12 ล้านคน ร้อยละ 90 มีเชื้อสายเขมร นอกนั้นเป็นชนกลุ่มน้อยเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ประมาณ 20 เชื้อชาติ (กัมพูชา, หน้า 55) แต่ละเชื้อชาติไม่ก่อปัญหาให้การเมือง การปกครองมากนัก

เชื้อชาติที่เคยเกิดเรื่องบาดหมาง ขัดแย้งกันมาก่อนก็คือ ชาวเวียดนาม ชาวจีน และชาวจาม ชาวจีนกับชาวจามนั้นเป็นปัญหาเมื่ออดีต ปัจจุบันแทบไม่มีข้อขัดแย้งมีได้ ๆ เหลือก็แต่ข้อขัดแย้งระหว่างชาวกัมพูชากับเวียดนาม ปัญหานี้ 'ร้าวลึก' เปิดแผลมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

ปมปัญหามาจากความคิดของชาวกัมพูชาที่คิดว่า เวียดนามผนวกดินแดนของตนเข้าไป และยังเข้ามาแทรกแซงทางการเมือง อีกทั้งเข้ามาแย่งอาชีพ แย่งที่ดินทำมาหากินอีกด้วย

ถิ่นที่ชาวเวียดนามเข้าไปทำมาหากิน นอกจากจังหวัดชายแดนอย่างสวายเรียงแล้ว ยังเข้าไปประกอบอาชีพประมงในทะเลสาบเขมร เช่นกัมปงชนัง และยังมีในจังหวัดอื่น ๆ เช่น กันดาล และ พนมเปญซึ่งเป็นเมืองหลวง

ชาวเวียดนามในกัมพูชา ในปี พ.ศ.2541 มีตัวเลขอย่างเป็นทางการถึง 500,000 คน (กัมพูชา, น.55) ตัวเลขที่แท้จริงนั้น น่าจะมากกว่าตัวเลขอย่างเป็นทางการถึง 1 เท่าตัว เพราะแนวชายแดนกัมพูชากับเวียดนามสามารถเข้า-ออกได้ง่าย ชาวบ้านยังไปมาหาสู่กันได้เป็นนิจสิน

อาชีพของชาวเวียดนามที่เข้ามาหากินในกัมพูชา มีทั้งค้าขาย ธุรกิจโดยสสาร และด้านบริการอื่น ๆ และยังมีหญิงสาวเวียดนามเข้ามาเป็นหญิงขายบริการทางเพศอีกด้วย แหล่งที่รู้จักกันโดยทั่วไปคือ หมู่บ้านสวายปาร์ก อยู่ห่างจากตัวเมืองพนมเปญออกมาทางตะวันตกประมาณกว่า 10 กม. ในกรุงพนมเปญก็มีเช่นกัน อยู่บนถนนเลขที่ 70 ย่านนี้เรียกว่า ตวลก หรือ เนนิก นั้นเอง

ปัญหาการเข้ามาแย่งอาชีพทำกิน และการเข้ามาแทรกแซงการเมืองของเวียดนาม ส่งผลต่อเศรษฐกิจชาวกัมพูชาทั้งระดับชาวบ้านทั่วไป และความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจระดับประเทศ ปัจจุบันปัญหานี้ก็ยังเรื้อรัง รอรับการแก้ไขอยู่เสมอมา

มองภาพรวมแล้ว ปัญหาพื้นฐานของกัมพูชา ที่ส่งผลต่อชีวิต ความเป็นอยู่ และเศรษฐกิจ ปัญหาหลักมาจากการเมือง การปกครอง ส่วนปัญหาเรื่องเชื้อชาตินั้น แม้จะมีอยู่บ้างกับชาวเวียดนาม แต่นั่นก็ไม่ใช่ปัญหายิ่งใหญ่ร้ายแรงนัก

ปัญหาใหญ่ของประชากรกัมพูชา ปัญหาเรื่องคุณภาพของประชากร ในปี พ.ศ.2541 มีพื้นฐานการศึกษาต่ำมาก จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ.2541 มีชาวกัมพูชาเรียนหนังสือระดับต้นเพียงร้อยละ 20 มีผู้ใหญ่ไม่รู้หนังสือถึงร้อยละ 35 และมีผู้หญิงไม่รู้หนังสือถึงร้อยละ 50 ปัญหาพื้นฐานเหล่านี้ (เล่มเดียวกัน น.11) แม้ในปัจจุบัน พ.ศ.2546 แม้รัฐบาลกัมพูชาจะใส่ใจ แต่เนื่องจากงบประมาณใช้จ่ายไม่พอเพียง ยังต้องอาศัยเงินจากต่างชาติมาจุนเจือ จึงกลายเป็นปัญหาค้างคาที่ต้องทำอย่างเร่งด่วนต่อไป

สภาพที่เห็นและเป็นจริงของชีวิตชาวกัมพูชาในปัจจุบัน

ตลอดเส้นทางประมาณ 613 กม. นับจากปอยเปตชายแดนไทย-กัมพูชา ถึงมอ๊กไบ ชายแดนกัมพูชา-เวียดนาม สภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจกัมพูชา แม้จะผันผ่านสมัยของอาณาจักร พระนคร มานับพันปี แต่ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน 'ส่วนใหญ่' ก็ไม่ได้

แปลกแตกต่างจากสภาพเดิม ๆ เท่าใดนัก ชาวบ้านยังทำนา ทำไร่ เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ โดยอาศัยน้ำจากแหล่งธรรมชาติ ยังใช้เครื่องมือจากภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่

การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจแต่ละประเทศ ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะเอื้อให้เศรษฐกิจของประเทศ องค์ประกอบพื้นฐานคือ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติคือ สภาพพื้นดิน แร่ธาตุ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ แหล่งน้ำ และที่สำคัญที่สุดก็คือคน

ทรัพยากรธรรมชาติของกัมพูชา บนเนื้อที่ประมาณ 181,035 ตารางกิโลเมตรของประเทศ มีทรัพยากรธรรมชาติไม่ด้อยไปกว่าประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ ในอินโดจีนด้วยกันเท่าใดนัก

กัมพูชามีพลอยน้ำงามที่ไหล มีแร่ธาตุเช่น เหล็ก รัตนชาติ แมงกานีส และฟอสเฟตในภาคใต้บริเวณติดต่อกับไทยทางด้านจันทบุรี ตราด และยังมีป่าไม้ขนาดใหญ่ ในปี พ.ศ.2534 กัมพูชาผลิตไม้ซุงได้ 6,387,000 ลูกบาศก์เมตร และยังมีไม้ซุงเป็นสินค้าส่งออกเรื่อยมา (ภูมิศาสตร์การเมือง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, น.103-109)

กัมพูชามีแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ นั่นคือ ทะเลสาบ ชาวบ้านจังหวัดรอบ ๆ ทะเลสาบอาศัยน้ำทำการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และยึดอาชีพประมงมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และกัมพูชายังมีแม่น้ำโขงไหลผ่าน แม่น้ำโขงไหลเข้ากัมพูชาในเขตจังหวัดสระแก้วตรง ซึ่งเป็นจังหวัดที่ติดต่อทางตอนใต้ของลาว ไหลเข้ามายังเมืองหลวง แล้วไหลออกไปทางเวียดนาม ตลอดเส้นทางแม่น้ำโขงผ่าน ช่วยให้ชาวบ้านได้อาศัยน้ำใช้ทำการเกษตร ทำอาชีพประมง และใช้เป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างกัน

กัมพูชายังมีพื้นที่ติดทะเล โดยเฉพาะที่จังหวัดสีหนุวิลล์ ซึ่งอยู่ทางภาคใต้ของกัมพูชา เป็นเมืองท่องเที่ยวขนาดใหญ่ และยังเป็นแหล่งปลาทะเลขนาดใหญ่ของกัมพูชาอีกด้วย

องค์ประกอบทางเศรษฐกิจที่สำคัญของกัมพูชา นอกจากแหล่งน้ำธรรมชาติแล้ว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของโลก นั่นคือโบราณสถานตามจังหวัดต่าง ๆ อย่าง โบราณสถานวัดพนมเอก จังหวัดพระตะบอง บันทายฉมาร์ ที่จังหวัดบันเตียเมียนเจย และกลุ่มปราสาทขนาดใหญ่คือ นครวัด นครธม ที่จังหวัดเสียมเรียบ เป็นต้น

ในปี พ.ศ.2542 มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ากัมพูชามากถึง 262,000 คน ซึ่งเพิ่มจำนวนขึ้นมาเป็นอย่างมาก เมื่อเทียบกับปี พ.ศ.2520 ที่มีชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวเพียง 400 คน เท่านั้น (กัมพูชาในกระแสการเปลี่ยนแปลง, น.13)

การท่องเที่ยวกัมพูชา ถูกกระทบกระเทือนโดยการเมือง การปกครองอยู่เนื่อง ๆ ช่วงสงครามภายในอย่างยืดเยื้อ นับแต่ปี พ.ศ.2518 ที่เขมรแดงครองอำนาจ เรื่อยมาจน เขมรทั้ง 4 ฝ่ายบรรลุข้อตกลง จัดตั้งสภาสูงสุดแห่งชาติ ในปี พ.ศ.2543 รวมเวลาถึง 25 ปี การท่องเที่ยวของกัมพูชาแทบจะไม่ก่อให้เกิดรายได้ใด ๆ กับรัฐบาล

หลังการเลือกตั้งปี พ.ศ.2536 ก็ยังมีการขัดแย้งกันทางการเมืองของเจ้านโรดม รณฤทธิ์ กับ ฮุน เซน โดยเฉพาะในระหว่างปี พ.ศ.2540-2541 ก่อให้เกิดความไม่มั่นใจเรื่องความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวหายไป ผลกระทบอย่างเฉียบพลันคือ ผู้ประกอบอาชีพธุรกิจด้านการบริการการท่องเที่ยว ต้องตกงานถึง 20,000-40,000 คน (เล่มเดียวกัน, น.13)

แม้ศักยภาพในการท่องเที่ยวของกัมพูชาจะมีสูง แต่กัมพูชาก็ติดปัญหาเรื่องการเมืองการปกครองที่ขาดเสถียรภาพ ประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในฐานะ “ประชากรผู้ยากไร้” ไม่ได้ได้รับการศึกษาสวัสดิการอย่างทั่วถึง ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว และการเติบโตในด้านเศรษฐกิจของกัมพูชาโดยตรง

การดิ้นรนของรัฐบาล และประชากรกัมพูชายังปรากฏเสมอมา เพื่อการบริหารประเทศต่อไป รัฐบาลกัมพูชาต้องใช้เงินปีละมหาศาลเพื่อเป็นค่าใช้จ่าย ในปี พ.ศ.2534 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง บอกว่าต้องใช้เงินถึง 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี (กัมพูชาในกระแสการเปลี่ยนแปลง, น.4)

เงินที่รัฐบาลกัมพูชาได้มาบริหารประเทศ ยังต้องอาศัยเงินทุนช่วยเหลือ และการเข้ามาลงทุนของต่างประเทศเป็นหลัก จะเห็นได้จากตัวอย่างรายได้ของรัฐบาลกัมพูชา เมื่อปี พ.ศ.2544 ไตรมาสที่สอง มีรายได้จากต่างชาติ 2,807 ล้านดอลลาร์ ขณะที่รายได้ภายในประเทศติดลบ 821 ล้านดอลลาร์ (cambodia development review p.18)

รายได้ภายในประเทศของรัฐบาลกัมพูชา จะไม่ให้ติดลบได้อย่างไร ในเมื่อประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 85 ยังยากจน ดูจากตัวอย่างรายได้ของชาวกัมพูชาอาชีพ ๆ ต่าง ๆ แล้วก็น่าตกใจ

รายได้ของชาวกัมพูชาในหนึ่งวัน สำนวนเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.2544 พบว่า ผู้ประกอบอาชีพถีบสามล้อ (cyclo drivers) ได้วันละ 9,057 เรียล ประมาณ 90 บาท, พนักงานยกของตามโรงแรม (porters) ได้วันละประมาณ 80 บาท, แม่ค้าขายผักร้านเล็ก ๆ ในตลาดได้วันละ 75 บาท , คนขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง และรถแท็กซี่ ได้วันละ 117 บาท เป็นต้น (cambodia development review p.18)

ค่าเงินของกัมพูชา เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ก็อ่อนตัวเป็นอย่างมาก ในปี พ.ศ.2544 เงินของสหรัฐอเมริกา 1 ดอลลาร์ แลกได้ 3,931 เรียล ขณะที่เงินไทย 1 บาท แลกได้ 86.6 เรียล (cambodia development review p.17)

รายได้ของข้าราชการทหารกัมพูชาก็น่าสนใจไม่น้อย

จัน ธารา (Chan Tara) หนึ่งในทหารที่กำปางซัง ทหารนายหนึ่งในจำนวน 408 นายที่ปลดประจำการเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2544 ให้สัมภาษณ์นักข่าว หนังสือพิมพ์พนมเปญโพสต์ ก่อนปลดประจำการ ที่โรงพยาบาล พระเกตเมเลีย (Preah Ketmelea Hospital)ว่า “ ผมมองไม่เห็นอนาคต ผมสิ้นหวังกับชีวิต เมื่อปลดประจำการแล้ว ผมจะกลับไปใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวและลูกน้อย

เมื่อกลับไปบ้าน ผมไม่สามารถช่วยเหลืองานภรรยาของผมทำงานได้ ผมคงต้องไปนั่งรอให้ภรรยา
หุงหาข้าวปลาอาหารให้กิน” (Phnom Penh Post ,p.8)

ทหารในกองทัพของกัมพูชา เมื่อปลดประจำการแล้ว จะได้สิ่งตอบแทนเป็นข้าวของและ
เงินจำนวนหนึ่ง เรื่องนี้ สวาย สิธา (Svay Sitha) รองเลขานุการ สภารัฐมนตรีกัมพูชายืนยันกับ
นักข่าวพนมเปญโพสต์ว่า ทหารแต่ละคนจะได้เงิน 240 ดอลลาร์ ข้าว 150 กก. น้ำมันพืช เกือบ
และปลากะป๋องอีกจำนวนหนึ่ง

เพื่อให้ทหารมีอาชีพเลี้ยงครอบครัวต่อไป ทางรัฐบาลจึงให้เครื่องมือทำมาหากิน โดยให้
เลือกเอาระหว่างเครื่องมือสร้างบ้าน รถมอเตอร์ไซด์ และเครื่องจับปลา เครื่องมือที่วานี้ราคา
ประมาณ 600 ดอลลาร์

ดูรายได้ของประชากร ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของแผ่นดินแล้ว จะเห็นว่าอยู่ในสภาพที่แทบ
พึ่งพาตนเองไม่ได้ การเก็บภาษีรายได้จากประชากรมาใช้บริหารประเทศย่อมไม่เพียงพอ จึงไม่ใช่
เรื่องแปลกแต่อย่างใด ที่รัฐบาลต้องหาเงินจากต่างประเทศเข้ามาใช้จ่าย

นโยบายของรัฐบาลกัมพูชา เพื่อหารายได้มาแก้ปัญหาเศรษฐกิจ คือเปิดโอกาสให้
ต่างชาติเข้ามาลงทุน แต่การเรียกร้องให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนนั้น รัฐบาลกัมพูชาก็ต้องแสดงให้เห็น
ว่า นักลงทุนจะต้องมีความปลอดภัยทั้งชีวิตบุคลากร และทรัพย์สิน นั้นหมายความว่ารัฐบาลต้องมี
นโยบายที่ชัดเจน มีความเป็นประชาธิปไตย เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นของนักลงทุน

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 เป็นต้นมา มีนักลงทุนจากชาติต่าง ๆ เข้าลงทุนในกัมพูชาเช่น มาเลเซีย
สหรัฐอเมริกา สิงคโปร์ ไต้หวัน ฝรั่งเศส และไทย เข้าไปลงทุนในธุรกิจต่าง ๆ ทั้งโรงแรม ร้านอาหาร
เครื่องมือสื่อสาร และอื่น ๆ

ท่ามกลางบรรยากาศการลงทุนที่เป็นไปอย่างคึกคัก ก็ต้องมาสะดุดอีกครั้ง เมื่อวันที่ 29
มกราคม 2546 เมื่อชาวกัมพูชาส่วนหนึ่งลุกฮือขึ้นเผาโรงแรม สถานทูต และอาคารทรัพย์สินของ
นักธุรกิจไทย เพียงเพราะข่าวลือว่า ดาราสาวไทยพุดจาตุถุญญแคลนชาวกัมพูชา ทั้ง ๆ ที่ไม่มีมูล
ความจริง การกระทำดังกล่าว ย่อมเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นักลงทุนเกิดความหวาดหวั่น เกิดความ
ไม่มั่นใจในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นเหตุให้บรรยากาศการลงทุนต้องชะงักงันไป

นอกจากรายได้จากการเข้ามาลงทุนของนักธุรกิจประเทศต่าง ๆ กัมพูชาจำเป็นต้องได้รับ
เงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ

ประเทศที่ให้ความช่วยเหลือกัมพูชา รายใหญ่คือสหรัฐอเมริกา รองลงมาคือญี่ปุ่น การ
ช่วยเหลือนี้มีทั้งให้เปล่า ให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการ การยกเลิกหนี้สิน และช่วยเหลือด้าน
วิทยาการต่าง ๆ แต่ความช่วยเหลือเหล่านี้ บางปีก็ต้องถูกระงับไป เพราะปัญหาเรื่องการเมือง
ภายในประเทศ อย่างในปี พ.ศ.2541 เพราะปัญหาทางการเมืองระหว่างเจ้าบรมมณฑล กับ สุน
เซน ทำให้ญี่ปุ่นระงับเงินช่วยเหลือไปถึง 8,000 ล้านบาท

และหลังการเลือกตั้งวันที่ 27 กรกฎาคม 2546 กัมพูชาจะได้เงินช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ใช้จ่ายระหว่างปี พ.ศ.2546-2548 มูลค่าถึง 2,000 ล้านดอลลาร์ (เนชั่นสุดสัปดาห์ ฉบับ 4-10 สิงหาคม 2547)

ปัญหาเศรษฐกิจกัมพูชา นำมาซึ่งปัญหาคุณภาพชีวิตของประชากร ไม่ว่าจะเป็น การศึกษา สุขภาพอนามัย และสวัสดิการต่าง ๆ ท่ามกลางปัญหาเหล่านี้ ก่อให้เกิดช่องทางให้ ชาวต่างชาติเข้ามาลงทุนมากมาย ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจด้านบริการเช่น โรงแรม โรงงานผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคที่ต้องการใช้แรงงานราคาถูก การเดินรถระหว่างเมืองสู่เมือง การเดินเรือ ร้านอาหาร และธุรกิจการท่องเที่ยวตามเมืองต่าง ๆ เพราะกัมพูชามีโบราณสถานเป็นจำนวนมาก

ด้วยเหตุและปัจจัยที่กล่าวมา กัมพูชาแม้จะเป็นประเทศที่เปิดสำหรับนักลงทุน แต่ก็มีความเสี่ยงอยู่ไม่น้อย เพราะความไม่มั่นคงทางการเมือง ดังจะเห็นได้จากความวุ่นวายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่เนือง ๆ

นับตั้งแต่ได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสเป็นต้นมา.

โฮจิมินห์ซิดี เมื่อสิ้นไฟสงคราม

ความเปลี่ยนแปลงเป็นสัจจะอย่างหนึ่งของการดำรงอยู่

"โฮจิมินห์ซิดี" สมัยที่ยังเป็น "ไซ่ง่อน" โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงที่สหรัฐใช้เป็นฐานปฏิบัติการต่อสู้กับเวียดนามเหนือแล้ว บรรยากาศเต็มไปด้วยกลิ่นอายเลือดและน้ำตา ในเมืองเต็มไปด้วยทหารทั้งในชาติและต่างชาติเดินกันขวักไขว่

แต่เมื่อกองทัพของโฮจิมินห์ยึดไซ่ง่อนได้ เวียดนามรวมกันเป็นหนึ่งเดียว บรรยากาศที่เต็มไปด้วยกลิ่นอายความปั่นป่วนก็หายไป ผู้คนที่เคลื่อนไหว เพื่อสร้างเนื้อสร้างตัวเด่นเร่า ๆ ขึ้นมาแทน ชีวิตเหล่านั้นอยู่บนถนนทุกสาย ร้านรวงขายสินค้า ตลาดสด และเรือกสวนไรร่นาทั้งใกล้และห่างไกลออกไปจากตัวเมือง

ไซ่ง่อนกับปอยเปตห่างกันเพียง 684 กม. เพราะสภาพถนนในประเทศกัมพูชาไม่ดี การเดินทางจึงต้องใช้เวลากว่า 20 ชม. ถ้ามีการพัฒนาสภาพทางให้ดีขึ้น อีกทั้งขั้นตอนต่าง ๆ ในการผ่านแดนแต่ละครั้ง แน่แน่นอนว่าเส้นทางนี้จะเป็นเส้นทางการค้าที่น่าจับตามอง

ปกติข้าวของเครื่องใช้ในกัมพูชาจะเดินทางออกไปจากไทย แม้กระทั่งในโฮจิมินห์ สินค้าจำพวกสบู่ ยาสีฟัน และของใช้อื่น ๆ ก็ยังมีของไทยอยู่ไม่น้อย หากนักธุรกิจไทยหันมาสนใจตลาดสินค้าในประเทศเพื่อนบ้านอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นกัมพูชาหรือเวียดนาม อาศัยเส้นทางที่ใกล้ หากมีการเชื่อมสัมพันธ์กันระหว่างนักธุรกิจด้วยกันเองดี ๆ โอกาสรุ่งเรืองเป็นไปได้สูง

ช่องทางธุรกิจบนเส้นทางปอยเปต-โฮจิมินห์ นอกจากด้านการค้าขายแล้ว ธุรกิจด้านการขนส่งก็น่าสนใจไม่น้อย ตลอดเส้นทางสายปัจจุบันมีปัญหาเรื่องรถโดยสารเป็นอย่างมาก มีทั้งออกไม่ตรงเวลา การบริการแบบขอไปที เรียกเก็บค่าโดยสารกับผู้โดยสารอย่างไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้โดยสารต่างชาติแล้ว จะถูกเรียกเก็บค่าโดยสารแพงกว่าชาวบ้านทั่วไทยหลายเท่าตัว ทั้ง ๆ ที่ใช้บริการระดับเดียวกัน

ปัญหาเหล่านี้ เท่ากับเปิดโอกาสทางธุรกิจให้กับนักธุรกิจที่มีหัวใจในด้านบริการจริง ๆ ไปลงทุน ถ้าให้การบริการที่ดี ตรงเวลา แม้ค่าบริการจะสูงกว่าชาวบ้านทั่วไป ก็เชื่อว่าธุรกิจจะดำเนินไปได้ อย่างราบรื่น

ไซ่ง่อนกำลังเติบโต โรงแรมระดับห้าดาว ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ บริษัททัวร์ ห้างร้านต่าง ๆ กำลังเปิดและขยายกิจการกันอย่างชะงักงัน บริเวณย่านศูนย์กลางการค้าขนาดใหญ่อยู่ใกล้กับ ศาลากลางจังหวัด ซึ่งมีรูปปั้นท่านประธานโฮจิมินห์อุ้มเด็กอยู่เบื้องหน้า

โฮจิมินห์ เป็นผู้นำชาวเวียดนามต่อสู้กับฝรั่งเศส และหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญที่รวมชาติได้สำเร็จ
ทำไมต้องอุ้มเด็ก ทำไมต้องมีดอกไม้ คำตอบนี้เป็นที่รู้กันว่า สมัยท่านมีชีวิตอยู่นั้น ท่านเป็นคน
รักเด็ก ๆ มาก และชอบปลูกต้นไม้เป็นชีวิตจิตใจ ลุงโฮกับประเทศไทยดูเหมือนไม่น่าจะเกี่ยวข้องอะไร
กัน แต่ปัจจุบันเป็นที่เปิดเผยแล้วว่า โฮจิมินห์เคยมาอยู่ในประเทศไทยที่บ้านนาจอก จ.นครพนมอยู่
หลายปี ระหว่างการสู้รบอันดุเดือดของเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้

บริเวณอนุสาวรีย์ของท่านโฮจิมินห์ นักท่องเที่ยวทั้งในเวียดนามและต่างประเทศ ทอยกันมา
เยี่ยมเยียนวัน ๆ หนึ่งไม่น้อย จากสถิติของบริษัททัวร์บอกว่า อันดับหนึ่งนั้นมาจากออสเตรเลีย อันดับ
สองมาจากญี่ปุ่น อันดับสามเยอรมนี และอันดับสี่มาจากอังกฤษ (ฟาม ทิ จ็อบบง ,สัมภาษณ์, 2544)

สำหรับผู้คนในเมืองไซ่ง่อน เชื้อสายเวียดนามของลุงโฮนั้นเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาเป็นชาว
จีน ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ย่านที่เรียกว่า โช ลอง และชาวเขมรส่วนใหญ่ทำมาหากินอยู่ตามชานเมือง
การทำมาหากินของชาวเมืองนี้ อาศัยแม่น้ำไซ่ง่อนเป็นหลัก

อนุสาวรีย์ของโฮจิมินห์หันหน้าไปทางแม่น้ำไซ่ง่อน ด้านหลังที่เป็นตึกสไตล์ฝรั่งเศสคือศาลาว่า
การแห่งรัฐ หรือศาลากลางจังหวัด ออกจากหน้าอนุสาวรีย์มาประมาณ 100 เมตร ด้านซ้ายมือคือที่ตั้ง
ของโรงละครแห่งชาติ

เลยโรงละครแห่งชาติมาทางทิศตะวันออกจะพบแม่น้ำไซ่ง่อน

ตลอดวันจะมีเรือข้ามฟากรับ-ส่งผู้โดยสาร มีเรือสินค้าขนาดใหญ่จอดส่งบอยูกกลางแม่น้ำ และ
มีเรือขนาดเล็กของชาวบ้านชนิดใช้เท้าพายเคลื่อนตัวไปมา ระลอกคลื่นที่ซัดสาดเข้าหาฝั่ง เหมือนจะ
ร่ำบอกเรื่องราวอันเก่าก่อน หากย้อนไปอ่านประวัติศาสตร์อาจทำให้ชนลูกได้เหมือนกัน แต่ในบรรทัด
ของประวัติศาสตร์ที่จดจารไว้นั้น ก็ไม่อาจบันทึกเรื่องราวอันโหดร้ายทารุณที่เกิดบนแผ่นดินได้หมดสิ้น

ภูมิหลังของไซ่ง่อน แต่ก่อนเก่าก่อน อยู่ภายใต้การปกครองของขอม เมื่อขอมเสื่อมอำนาจลง
เวียดนามก็ขยายขยายดินแดนเข้ามาทำมาหากิน ต่อมาชาวจีนจากโพ้นทะเลก็เข้ามาอยู่อาศัย และทำ
มาค้าขายไปตามความถนัดของตน

ถิ่นที่ชาวจีนอยู่กันหนาแน่นที่สุดเรียกกันว่า โช ลอง (CHO LON) หากเรียกตามสำเสียงจีน
คือ เจอเหลิน หรือ เจ้อเหลิน เมืองนี้ถือเป็นเมืองแฝดของไซ่ง่อน คล้ายไทยเรามีธนบุรีเป็นเมืองแฝด
ของกรุงเทพมหานคร

ความเป็นมาของชื่อบ้านนามเมืองมีอย่างไร คำว่า ไซ่ง่อน สันนิษฐานว่ารากศัพท์เดิมมาจาก
ภาษาขอม ซึ่งเคยเป็นเจ้าของอาณาจักรอยู่ แปลว่า ต้นนุ่น แต่บางคนก็บอกว่า มาจากชื่อแม่น้ำ
ไซ่ง่อน ซึ่งไหลหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คน และเป็นเส้นทางคมนาคมออกทะเล ติดต่อกับโลกภายนอกได้เป็น
อย่างดี (คำนำ ล้นแผ่นดิน, ไม่มีเลขหน้า)

ไม่ว่าจะเชื่ออย่างไร ไช่จ๋อง ก็ได้เปลี่ยนชื่อเป็น โฮจิมินห์ ไปเรียบร้อยแล้ว

เหตุที่ต้องเปลี่ยนชื่อใหม่ เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การสู้รบกับจักรวรรดินิยม และเพื่อนร่วมชาติด้วยกันเองอย่างยัดเยียดและยาวนาน ย้อนไปสมัยเวียดนามอยู่ในเขตอิทธิพลของจีน ต่อมาฝรั่งเศสยึดเป็นเขตอาณานิคมของตน ภายใต้ชื่อว่า "โคชินไชนา" เมื่อเวียดนามชนะฝรั่งเศสที่เดียน เบียน พู จึงเห็นสัญญาณยุติสงครามกันที่กรุงเจนีวา ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2497 (เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, หน้า 331-362)

ผลของสัญญาสงบศึก ทำให้เวียดนามต้องแยกเป็นสองประเทศ โดยอาศัยเส้นรุ้งที่ 17 องศาเหนือเป็นเส้นแบ่ง

เหนือเส้นรุ้งที่ 17 องศาเหนือขึ้นไปเป็นเวียดนามเหนือมีกรุงฮานอยเป็นเมืองหลวง ได้ลงมาเป็นเวียดนามใต้ มีไช่จ๋องเป็นเมืองหลวง

เวียดนามใต้แรกเริ่มจักรพรรดิเบ่าได้ ปกครอง แต่ต่อมาสหรัฐอเมริกาหนุนให้ ญิง ดินห์ เดียม ขึ้นเป็นผู้นำประเทศ และใช้เวียดนามใต้เป็นฐานเปิดฉากรบกับเวียดนามเหนือ ด้วยอ้างว่าเพื่อปราบปรามคอมมิวนิสต์ไม่ให้แผ่อิทธิพลเข้ามาในเวียดนามใต้

เพราะความกลัวคอมมิวนิสต์ สหรัฐจึงส่งทหารเข้ารบในเวียดนามกว่า 5 แสนคน แคมยังพ่วงเอาทหารจากกลุ่มประเทศพันธมิตรเข้าไปด้วย ไม่ว่าจะเป็น เกาหลีใต้ นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย ฟิลิปปินส์ และ ไทย เข้าสู่สมรภูมิอันโหดร้ายทารุณ

ทหารไทยเอาชีวิตไปทิ้งไม่น้อย ผลจากการไปรบที่เวียดนาม เมื่อหลายปีก่อนมีสาว เวียดนาม ตามมาหาพ่อซึ่งเป็นทหารหนุ่มไทย ภาพที่พ่อลูกพบกันในหนังสือพิมพ์นั้น นอกจากสะท้อนความเจ้าชู้ของพ่อทหารหนุ่มไทยแล้ว เชื่อว่ายังเตือนให้ "ทหารผ่านศึก" หลายคนคิดถึงความหลัง

สมัยการต่อสู้อันแหลมคม สหรัฐที่หวังใช้ ญิง ดินห์ เดียม แห่งเวียดนามใต้เป็นฐานนั้นพลาดถนัด เนื่องจากการบริหารของรัฐบาลล้มเหลว แคมยังเกิดปัญหาระหว่างศาสนาคริสต์ที่ ญิง ดินห์ เดียม นับถือ กับศาสนาพุทธที่ชาวเวียดนามใต้ส่วนใหญ่นับถือ ผนวกความไม่พอใจนี้เอง เป็นเหตุให้ชาวเวียดนามได้รวมตัวกันตั้งกลุ่มขึ้นมาเรียกว่า " เวียดกง "

กองกำลังเวียดกงนับเป็นหน่วยสำคัญที่คอยช่วยเหลือ "เวียดมินห์" กองกำลังของเวียดนามเหนือ ซึ่งนำโดย โฮจิมินห์

เมื่อ ญิง ดินห์ เดียม สิ้นอำนาจ เวียดนามใต้ก็เปลี่ยนผู้นำอีกหลายคน คนที่ต่อสู้กับเวียดนามเหนืออย่างรุนแรงที่สุดคือสมัยของ นายกรัฐมนตรี เหงียน เกา ก็ โดยมี เหงียน วัน เทียว เป็นประธานาธิบดี

ผลจากการต่อสู้ที่ยืดเยื้อยาวนาน ทำให้ทหารของสหรัฐหมดความอดทน ในที่สุดสหรัฐก็ต้องทิ้งเวียดนามใต้ เรื่องนี้ เหงียน เกา ก็ อดีตผู้นำของเวียดนามใต้เขียนไว้ในหนังสือของเขาชื่อ สิ้นชาติ

พงษ์ พิณิจ ถ่ายทอดเป็นภาษาไทยตอนหนึ่งความว่า " พวกทหารอเมริกันเกลียดตัวเองเหมือนเกลียดโรคเรื้อน หลายคนหนีทหาร หลายคนสูบกัญชาและเอาชีวิตจิตใจไปจมอยู่กับยาเสพติด บ้างก็บ้าถึงขนาดเอาระเบิดมากัดแหว่ง และผลจากการไร้ระเบียบวินัยนั้น นายทหารบางคนก็ไม่กล้าออกคำสั่งด้วยซ้ำ" (ลันชาติ, หน้า 490)

เวียดนามใต้เมื่อสิ้นสหรัฐ เวียดนามเหนือซึ่งมีจีนและรัสเซียเป็นแรงหนุนกับกบฏใต้ไซ่ง่อนแตก ประธานาธิบดี เดือง วัน มินห์ ประธานาธิบดีเวียดนามใต้ประกาศยอมแพ้อย่างราบคาบเมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2518

เหตุการณ์ก่อนไซ่ง่อนแตก เหงียน เกาก็ อดีตนายกรัฐมนตรียุคเวียดนาม เล่าไว้ในหนังสือ ลันชาติ ตอนหนึ่งความว่า "สามทุ่มครึ่ง พวกคอมมิวนิสต์ก็เริ่มระดมยิงฐานทัพอากาศด้วยจรวดและเครื่องยิงระเบิด ผมทนเป็นเป้าอยู่ถึง 5 ทุ่มก็รอดต่อไปไม่ไหว"

จากนั้น "รุ่งเช้าวันที่ 29 คอมมิวนิสต์ก็เริ่มระดมยิงทางวังของสนามบินด้วยปืนใหญ่รัสเซียขนาด 130 มม. ไม่กี่นาทีควันดำก็พวยพุ่งขึ้นท้องฟ้าเมื่อกระสุนใหญ่ถูกคลังน้ำมันเข้า เครื่องบินหลายลำที่จอดอยู่พื้นที่สนามบินระเบิดเป็นเปลวสีส้ม ...เมื่อทำลายสนามบินได้ ไซ่ง่อนก็ไม่มีอะไรเหลือ" (เล่มเดียวกัน, หน้า 480)

ดังนั้น เหงียน เกา ก็ จึงต้องหนี เมื่อนั่งบนเครื่องบินยังเล่าอีกว่า " ผมเห็นไซ่ง่อนอีกแวบหนึ่งเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนบินออกทะเล เรือจำนวนมาก ทั้งเล็กใหญ่ เรือพายและเรือสินค้าเต็มไปหมด มุ่งออกจากฝั่งทั้งสิ้น" (เล่มเดียวกัน, หน้า 484)

บรรยายการหนีตายในบ่ายวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2518 แฟรงค์ วอร์เวน สเนป เจ้าหน้าที่ซีไอเอ.บรรยายไว้ในหนังสือชื่อ Decent Interval เหมือนกัน ตอนหนึ่งความว่า...

"พวกเราจำนวนมากขึ้นเครื่องบินอพยพอย่างฉับพลัน ความพยายามช่วยเหลือคนเวียดนามนับพันของเรา ทำไปโดยท่านทูตไม่รู้และไม่พอใจ แต่เพราะเราจัดอพยพกันอย่างกะทันหัน ความพยายามของเราจึงขาดหลักการ" (ถนหนังสือ, หน้า 48)

ช่วงชุดมุขนายกบรรยายว่า "ขณะที่ผมกับเพื่อนเซซันบันไปยังที่นั้งเฮลิคอปเตอร์บนหลังคาสถานทูต คนขับได้ผลักชาวเวียดนามที่ออกันอยู่ออกไปให้พ้นทาง ผมไม่อยากมองหน้าพวกเขาเลย พวกนั้นก็เหมือนเวียดนามทั่วไปที่มาจับกลุ่มบริเวณรอบสถานทูต ซึ่งอีกไม่กี่ชั่วโมงถัดไปพวกเขาก็จะถูกไล่ให้พวกเวียดนามจัดการ" (เล่มเดียวกัน, หน้า 48)

สอดคล้องกับที่ เหงียน เกา ก็ เล่าไว้ว่า "ภายนอกสถานทูตสหรัฐ ชาวเวียดนามหลายพันคนกระย้อกระแย่งส่งเสียงจิ้งจกเพื่อก้าวเข้าไปข้างในเฮลิคอปเตอร์ ซึ่งขณะนี้กำลังบินไปบินมาจากกองเรือที่ 7 พวกเขาได้รับพานท้ายปืนไรเฟิลเป็นการตอบแทนความเหนื่อยยากของตน " (ลันแผ่นดิน, หน้า 436)

ความสูญเสียที่เกิดขึ้นในไซ่ง่อน ผู้ที่สูญเสียมากที่สุดคือสหรัฐอเมริกา เพราะเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการกระทำของผู้นำเวียดนามใต้ทั้งสิ้น ทฤษฎีดินที่สหรัฐอเมริกามาตั้งไว้นั้นมหาศาล เดนิส วอร์เนอร์ ผู้สื่อข่าวชาวออสเตรเลียเล่าไว้ ไพโรจน์ พันธุมจินดา แปลเป็นภาษาไทยชื่อ ดินแผ่นดิน

วอร์เนอร์ อ้างบันทึกของนายพลวันเตียนดุง ตอนหนึ่งความว่า สหรัฐเข้ามาแทรกแซงเวียดนามถึง 30 ปี ให้อหหารรบ 60 เปอร์เซ็นต์ของกองกำลังทั้งหมดของสหรัฐ 58 เปอร์เซ็นต์ของกองกำลังนาวิก 50 เปอร์เซ็นต์ของกองกำลังยุทธศาสตร์ทางอากาศ

เรือบรรทุกเครื่องบิน 15 ลำ จากจำนวนทั้งหมด 18 ลำ ทหาร 80,000 คน ทหารประเทศบิรवारและคนเวียดนามอีก 1,000,000 ingsระเบิดไปกว่า 10,000,000 ตัน และใช้เงินไป 300 พันล้านดอลลาร์

แต่ "ผลของมันทั้งหมดก็คือ ทูตสหรัฐต้องคลานขึ้นไปบนหลังคาตึกสถานทูตเพื่อหนี" (ดินแผ่นดิน หน้า 439)

น่าเสียดายที่ โฮ จิ มินห์ เสียชีวิตไปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 ไม่ทันได้เห็นการรวมชาติ รวมแผ่นดินดังอุดมการณ์ที่ไผ่ฝืน ผลการสู้รบ ทหารของเวียดนามเหนือ ไม่ได้ทำลายเมืองไซ่ง่อนเสียหายนัก อาจเพราะรู้อยู่แล้วว่าอย่างไรก็ต้องใช้เงินของตนฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

สิ้นสงคราม เวียดนามจึงได้รวมเป็นประเทศเดียวกันอีกครั้ง แล้วยังตั้งชื่อใหม่เป็น สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม โดยมี ฟาม วัน ดง ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีบริหารประเทศ นอกจากนั้นยังเปลี่ยนชื่อเมืองไซ่ง่อน เป็นโฮจิมินห์เพื่อเป็นเกียรติต่อโฮจิมินห์ วีรบุรุษกู้ชาติของชาวเวียดนาม

นั่นเป็นอดีตที่ไม่อาจย้อนเยือน

หากใครเยี่ยมเยียนโฮจิมินห์ ก็จะได้พบ"บาดแผล" สงครามได้อย่างไม่ยากเย็น มีทั้งในพิพิธภัณฑ์สงคราม ตามร่างกายของคนพิการที่ขายล็อตเตอรี่ และขอทานตามข้างถนน แต่ถ้าอยากเห็นร่องรอยการต่อสู้ และยุทธวิธีการต่อสู้ของทหารเวียดนาม ก็เดินทางจากตัวโฮจิมินห์ไปดูได้ที่ "กู๋ จี" มีทั้งหมดระเบิดขนาดใหญ่ที่อเมริกาฝากรอยแผลไว้บนแผ่นดิน ขวากับดักของทหารเวียดนาม อุโมงค์ที่ทหารเวียดนามใช้ต่อสู้ ซากระเบิดและรถถังมากมาย

เมืองไซ่ง่อนฝังความฝันอันโหดร้ายไว้ในอดีต ปัจจุบันบ้านเมืองกำลังเปลี่ยนแปลงบนถนนเต็มไปด้วยรถยนต์ จักรยานยนต์ และชีวิตผู้คนที่ดินตัวในการทำมาหากิน.

ทางรถไฟสายยุทธศาสตร์ ปอยเปต-พนมเปญ

รถไฟไทยสายตะวันออก ปัจจุบันสถานีสุดท้ายอยู่ที่อรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

ผู้โดยสารส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยว ที่ต้องการชมธรรมชาติสองข้างทาง ชาวบ้านที่ต้องการเดินทางอย่างประหยัด หรือไม่ก็พ่อค้า แม่ขายที่ขนส่งสินค้าจากตลาดโรงเกลือเข้ามาตามจังหวัดต่างๆ ที่รถไฟสายตะวันออกผ่าน

สาเหตุที่คนไม่นิยมนั่งรถไฟสายนี้มากนั้น ส่วนหนึ่งมาจาก เส้นทางอรัญประเทศ-กรุงเทพมหานคร มีรถโดยสารที่มีประสิทธิภาพในการขนส่งสูง มีทั้งรถปรับอากาศประจำทาง และรถตู้ และการเดินทางโดยรถโดยสารมีความรวดเร็วกว่ารถไฟมากนัก

ก่อนผ่านแดนเข้ากัมพูชาที่ปอยเปต จะมีที่หยุดรถไฟไทยด้านขวามือ เหลือบอมยามเล็ก ๆ ตรงข้ามกับป้อมมีป้ายเก่า ๆ ข้อความว่า "ที่หยุดรถไฟไทย" ยังเหลือรางเหล็กเก่าคร่ำคร่าสงบึงอยู่ ได้ต้นไม้ขนาดเล็กและกอหญ้าขึ้นรกเร็ว ความจริงแม้สถานการณ์บ้านเมืองของกัมพูชาไม่สงบ เราก็สามารถเดินรถไฟถึงชายแดนที่ปอยเปตได้ แต่เกิดปัญหาโดยตรงที่ ชาวกัมพูชามักอาศัยห้อยโหนสร้างภาระยุ่งยากให้กับพนักงานการรถไฟเป็นอย่างมาก

เราจึงถอยมาอยู่ที่สถานีอรัญประเทศ เพื่อตัดภาระยุ่งยากออกไป

ตามประวัติการเดินทางของไทย เราเคยเดินทางไปมาหาสู่กันได้อย่างสะดวกสบาย เริ่มจากในปี พ.ศ. 2496 การรถไฟของกัมพูชาได้มาติดต่อเชื่อมเส้นทางไทย - กัมพูชา ผลจากการปรึกษาหารือครั้งนั้นมีมติว่า ไทยจะเปิดเดินรถไฟระหว่างประเทศวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2498 (รถไฟไทยสมัยแรกเริ่ม, หน้า 101)

ต่อมาได้หยุดเดินไปช่วงหนึ่ง คือตั้งแต่วันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2504 จากนั้นค่อยเปิดเดินอีกครั้งเมื่อ วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2513 และหยุดอีกครั้งตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 เพราะบ้านเมืองกัมพูชาไม่สงบ ถ้าเดินรถต่อไปมีหวังผู้โดยสารไม่ถึงจุดหมายปลายทางแน่

ช่วงไทยเรา "เปิดเดินรถระหว่างประเทศ" นั้น เราเดินรถผ่านปอยเปต เข้าศรีโสภณ ผ่านพระตะบองเข้าไปถึงพนมเปญ แต่นั่นก็เป็นอดีตไปแล้ว ปัจจุบันบ้านเมืองกัมพูชาสงบลง ถ้าการรถไฟไทยจะเป็นเชื่อมใหม่น่าจะมีความเป็นไปได้สูง เพียงแต่ต้องขอร้องให้ทางการกัมพูชาสร้างรางขึ้นใหม่เท่านั้น

เพราะรางรถไฟช่วงปอยเปต- ศรีโสภณถูกชาวบ้านจัดแะรางไปขายเป็นเศษเหล็กหมดแล้ว

ประวัติการสร้างทางรถไฟของกัมพูชา โดยเฉพาะเส้นทางปอยเปต-พนมเปญนี้ ปรากฏอยู่ใน อนุสัญญาที่สยามทำกับฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2446 เป็นอนุสัญญากรณีสยามต้อง ยอมยกดินแดนทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง ได้แก่หลวงพระบาง และดินแดนตอนเหนือทะเลสาบเขมร ใน มณฑลพระตะบอง ตัดตรงมาทางตะวันออกเฉียงเหนือ ถึงแม่น้ำโขงเขตแดนของจำปาสัก

อนุสัญญานั้น ในข้อ 9 ช่วงหนึ่งมีความว่า "ทางรถไฟระหว่างพนมเปญ กับ พระตะบอง ตั้งแต่ บัดนี้เป็นต้นไป รัฐบาลทั้งสองได้ตกลงกันแล้วว่า จะช่วยให้มีทางรถไฟตั้งแต่เมืองพนมเปญ ไปถึงเมือง พระตะบองให้ได้โดยสะดวก การก่อสร้างและการที่จะกระทำให้มีผลประโยชน์ขึ้นนั้น รัฐบาลทั้งสองจะ ทำเองโดยลำพัง ส่วนงานอยู่ในที่ดินรัฐบาลใด รัฐบาลนั้นทำ หรือรัฐบาลทั้งสองจะยินยอมพร้อมใจให้ บริษัทไทยผสมกับบริษัทฝรั่งเศสทำได้" (ประวัติศาสตร์ลาว, หน้า 291)

หลังจากอนุสัญญาเกิดขึ้น กัมพูชาก็มีรถไฟอยู่ 2 เส้น คือพนมเปญ-ปอยเปต สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2470 เสร็จสมบูรณ์เมื่อพ.ศ. 2475 (การพัฒนาศรษฐกิจและการเมือง ,หน้า 26)ระยะทาง 386 กม. ส่วน เส้นพนมเปญ-สีหนุวิลล์ ระยะทาง 264 กม. ซึ่งสร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2501 สองเส้นทางรวมกันแล้วมี ความยาวเพียง 650 กม.เท่านั้น

เส้นทางเดินรถไฟของกัมพูชา ปัจจุบันเริ่มต้นที่สถานีศรีโสภณ ตามเวลาอย่างเป็นทางการแล้ว รถจะออกเวลา 14.00 น. ของทุกวัน แต่ความเป็นจริงมักช้ากว่ากำหนด สถานีรถไฟศรีโสภณ อยู่ทาง ทิศใต้ของสถานีขนส่ง ยังอยู่ในสภาพที่เก่ามาก มีผู้ใช้บริการน้อยเนื่องจากรถไฟช้ามาก เฉลี่ยแล้ว ประมาณ 20 กม.ต่อชั่วโมง

บางครั้งก็เสียกลางทางด้วยความชำรุด

สถานีต่อจากศรีโสภณคือ พระตะบอง รถไฟจะออกจากพระตะบองเข้าพนมเปญเวลา 6.00 น. สถานีอยู่ทางทิศตะวันตกของตลาดใหญ่ สภาพความเก่าแก่ไม่ต่างกัน ถูฝุ่นหาคฝุ่นตกลงมาน้ำ จะท่วมขังทางเข้าสถานี ถ้าจะไปขึ้นรถไฟก็ต้องลุยน้ำกันทุกทีทุกเลพอ

ต่อจากสถานีพระตะบองคือ โพธิ์สัตว์ รถไฟจากพระตะบองมาถึงโพธิ์สัตว์ประมาณ 11. 00 น. ของทุกวัน สภาพของสถานีโพธิ์สัตว์ก็ไม่ต่างกับสถานีอื่น ๆ ในเรื่องความเก่าแก่ แต่เส้นทางเข้า ไปยังสถานีดูสะอาดกว่าพระตะบอง และ ศรีโสภณ มองหาคนใช้บริการก็พบว่าน้อยเต็มที

สถานที่ต้นทางของรถไฟสายตะวันตกของเขมรคือ พนมเปญ เทียบได้กับสถานีหัวลำโพงบ้าน เรา แต่เงียบเหงากว่าของเรามาก ประตูใหญ่จะเปิดให้ผู้โดยสารเข้าไปไซเขตรถไฟเฉพาะใกล้รถไฟออก เท่านั้น ไม่สามารถเข้าไปเดินเล่นพำนเหมือนอย่างหัวลำโพงได้

รถไฟจะออกจากพนมเปญไปศรีโสภณ เวลา 6.30 น.ของทุกวัน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 12 ชม. ขณะที่รถออกจากพนมเปญไปสีหนุวิลล์เวลา 6.00 น. ใช้เวลาประมาณ 12 ชม. เช่นกัน ต้องย้าย

เดือนว่าเวลาที่กล่าวนี้เป็นเพียงเวลาในตาราง ไม่ใช่เวลาจริง เวลาเดินทางจริงต้องมากกว่า 12 ชั่วโมงแน่นอน แต่จะมากกว่ากี่ชั่วโมงนั้น ขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่เดินรถ และเครื่องยนต์กลไกของรถไฟ

บริเวณสถานีพนมเปญ ไม่มีข้าวของขาย ไม่มีเจ้าหน้าที่ขายตั๋วล่วงหน้า หลังจากรถไฟออกจากสถานีแล้ว จึงไม่เห็นผู้เดินไปมา เมื่อประตูใหญ่ปิดลง ก็เหลือแต่ความเงียบเหงา ช่วงที่รถไฟใกล้จะออก ฉันขออนุญาตเจ้าหน้าที่เข้าไปเดินเล่น

ภายในมีเพียงหัวรถจักรสมัยเก่าแก่อายุ 1 หัว เจ้าหน้าที่เอาชิ้นแทนไว้อย่างดี สภาพนั้นได้รับการตกแต่งเรียบร้อย ทาสีดำไว้ดูขรึมขลัง รอบ ๆ ล้อมโซ่ไว้ดูสวยงาม เจ้าหน้าที่บอกว่านี่เป็นหัวจักรยุคแรก ๆ เก็บเอาไว้ให้คนรุ่นหลังได้ดู

เนื่องจากงบประมาณของกัมพูชามีน้อย ในจำนวนน้อยนั้นต้องเทไปให้กับเรื่องปากท้อง ของชาวบ้าน งบประมาณที่จะมาพัฒนารถไปจึงยังไม่มี ความหวังในอนาคตนั้น ไม่มีอาจจะมียกลงทุนจากประเทศเพื่อนบ้านอย่าง มาเลเซีย สิงคโปร์ หรือไทย มาเป็นลงทุนเดินรถก็ได้ แต่รัฐบาลกัมพูชาจะยอมหรือไม่ นั่นอีกเรื่องหนึ่ง

เส้นทางปอยเปต-พนมเปญอย่างไรก็ส่งผลต่อเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศ สมัยก่อนนั้นเส้นทางหมายเลข 5 ยังอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมใช้งาน การไปมาหาสู่กันแต่ละเมืองต้องใช้เวลามาก ยิ่งการขนส่งด้วยแล้ว ยังสร้างความยากลำบาก รถไฟสายนี้เอง เคยเป็นสะพานเชื่อมไทยกับกัมพูชาเข้าด้วยกัน

เราได้ใช้ทั้งด้านการค้าขาย การติดต่อระหว่างกันในฐานะประเทศเพื่อนบ้าน กลายเป็นสะพานวัฒนธรรมอย่างปฏิเสธไม่ได้

เมื่อถึงเวลาเส้นทางต้องถูกตัดขาด นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าเราจะไม่มีการทำมาค้าขาย ไปมาหาสู่กัน เพราะเส้นทางรถยนต์ได้พัฒนาขึ้นมากแล้วนั่นเอง

ไม่แน ในอนาคตเราคงได้นั่งรถไฟจากหัวลำโพงไปยังพนมเปญ.

เส้นทางเรือสู่"โฮจิมินห์"

คนไทยเดินทางไปเวียดนามได้หลายทาง ทางสะดวกสบายและรวดเร็วที่สุดคือเครื่องบิน แต่ถ้าต้องการประหยัดค่าใช้จ่าย ก็เลือกเดินทางโดยรถยนต์ และเรือโดยสารได้

เส้นทางเรือไทย - เวียดนามนั้น ถ้าจะเดินทางรวดเร็วต้องไปทางทะเล แต่การเดินทางผ่านคลื่นลมทะเลไม่ค่อยได้เห็นอะไร นอกจากน้ำกับฟ้า ช้ำร้ายไม่มีเที่ยวเรือไปประจำทุกวัน มีแต่บริษัทนำเที่ยวพาลูกค้าไปนานทีปีครั้ง จึงไม่สะดวกสำหรับการเดินทาง

แต่ก็มีทางเลือก

เส้นทางนี้เริ่มจากพระตะบอง ไปเสียมเรียบ แล้วต่อเรือไปพนมเปญ จากนั้นต้องเหมาเรือจากพนมเปญไปขึ้นที่ท่าเรือเนียะก่เลื่อง ซึ่งอยู่ในเขตของเมืองไพรเวงของกัมพูชา ขึ้นเรือแล้วต้องต่อรถผ่านสวายเรียงไปเข้าด่านม็อกโบ เส้นทางเรือนี้ไม่มีคนนิยมนัก เพราะวกินเวลามาก แถมเที่ยวเรือบางท่า วันหนึ่งมีเพียงเที่ยวเดียว

เริ่มต้นที่ปอยเปต ผ่านด่านตรวจคนเข้าเมืองแล้ว ก็นั่งรถยนต์โดยสารไปพระตะบอง เมื่อถึงพระตะบองต้องรีบซื้อตั๋วไว้มาก่อน ท่าเรืออยู่ที่ใต้ต้นจามจุรีต้นใหญ่ใบหนา สง่างามอยู่หน้าโรงพยาบาลพระตะบอง

ท่าเรือสังเกตได้ง่ายมาก เพราะมีเจ้าหน้าที่ตั้งโต๊ะขายตั๋วอยู่ทั้งวัน ช่าง ๆ โต๊ะนั้นมีป้ายบอกเป็นภาษาอังกฤษและเขมรไว้อย่างชัดเจนว่า ท่าเรือไปเมืองเสียมเรียบ ค่าเรือคนละ 15 เหรียญ และเรือออกจากท่าเวลา 7.00 น.(ปี 2544,ผู้เขียน)

เวลาเรือออก 7.00 น. ทุกวัน

ผู้โดยสารถ้ายังลังเลอยู่ ไม่รู้ว่าจะเดินทางวันไหนดี ก็รอซื้อตั๋ววันเดินทางได้ แต่อาจเสี่ยงเล็กน้อย ถ้าโชคไม่ดีเรือเต็มแล้วจะไม่มีเสริม ก็ต้องรอในวันต่อไป

สถานที่ขายตั๋วอยู่ริมแม่น้ำสีองแกร์ อันเป็นเสมือนเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชาวพระตะบอง มองชีวิตที่เคลื่อนไหวอยู่บนเรือสินค้า หญิงชราคนหนึ่งค่อย ๆ สะบัดผ้าถุงตากไว้บนกราบเรือ แล้วหายเข้าไปในหลังคาทรงโค้ง สตรีวัยประมาณ 30 เศษ ๆ ออกมาที่ส่วนหน้าของเรือ เธอทอดกายลงนั่งหน้าเตาไฟ เธอคว่ำกามะพร้าว มาฉีกเป็นฝอย ๆ เอาพื้หน่อนเล็ก ๆ สุ่มแล้วติดไม้แท็คประกายไฟจ้า

เธอจ่อปลายไฟไปที่ยางในรถยนต์สีดำชิ้นเล็ก ๆ ไฟค่อย ๆ กินเนื้อย่าง ปราบกวนวันจาง ๆ เมื่อเธอจ่อเข้าไปในกามะพร้าว บัดเดียวเดียวควันไฟจากกามะพร้าวก็น้อยฟุ้ง เมื่อไฟติดพื้เธอก็เอามือดินใส่ข้าวมาตั้งไว้ ก่อนที่จะผลุบหายเข้าไปในเรือ

ใกล้ ๆ เรือนั้น เด็ก ๆ กระโดดน้ำตูม ๆ เหมือนไม่สนใจอะไรกับเรื่องราวอันเป็นสามัญใกล้ตัว ภายในเรือกว้างใหญ่นั้น เต็มไปด้วยเครื่องถ้วยช้อนทับกันอยู่ เรือของเธอมารับกล้วยไปขายที่เมืองอื่น หรือซื้อจากเมืองอื่นมาขายที่พระตะบองกันแน่ ไม่ทันเอ่ยปากถามชายสามคนก็เอากะดานมาพาดเรือ แล้วช่วยกันขนกล้วยขึ้นกองไว้บนตลิ่ง

เสียงใดเล่าจะบอกได้ดีกว่าการกระทำ

ท่าเรือยามเช้าตรู่ ผู้โดยสารส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติ ไม่มีชาวกัมพูชามาร่วมเดินทางด้วย สาเหตุที่คนเขมรไม่นั่งเรือไปเสียมเรียบ น่าจะอยู่ที่ค่าโดยสาร เรือแต่ละลำนั่งได้ 8 ที่นั่งราคาคำนวณว่าแพงไม่น้อยสำหรับคนหาเช้ากินค่ำ

เส้นทางเรือพระตะบอง เสียมเรียบชาวบ้านใช้เดินกันมาเก่าก่อนแล้ว ปรากฏหลักฐานว่ามีการเริ่มต้นอย่างจริงจัง เป็นธุรกิจชัดเจนตามระบุไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยการแบ่งเขตแดนฝรั่งเศสกับไทย ทำขึ้นเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2446

ปรากฏในข้อ 9 ความตอนหนึ่งว่า " รัฐบาลทั้งสองเห็นพ้องกันแล้วว่า เป็นการจำเป็นที่จะทำการ เพื่อที่จะให้ทางน้ำในลำคลองเมืองพระตะบอง ในทะเลสาบกับเมืองนั้นดียิ่งขึ้น เมื่อเป็นดังนี้ รัฐบาลฝรั่งเศสก็พร้อมที่จะให้เอเยนต์ที่เป็นชาว ซึ่งรัฐบาลสยามต้องใช้สำหรับจะทำการรักษาที่เหล่านี้ด้วย " (ประวัติศาสตร์ลาว, หน้า 291)

แสดงว่าเส้นทางเรือพระตะบอง ออกไปออกทะเลสาบ ไม่ว่าจะไปเมืองเสียมเรียบ หรือเมืองอื่น ๆ ริมฝั่งทะเลสาบ ได้รับการพัฒนามาตั้งแต่หลังปี พ.ศ. 2446 แล้ว มองมายังแผ่นดินไทย ในช่วงปี พ.ศ. นี้ อยู่ในแผ่นดินสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เช้าวันใหม่ หลังเสียงเรือกระหึ่มก้อง ออกเรือก็ฉีกน้ำกระจายออกเป็นสองข้าง ฟุ้งฝอยน้ำลอยมากระทบผิวน้ำเป็นละอองบาง ๆ กลิ่นน้ำสะอาดโชยเข้าจมูกจนต้องเผลอสูดเข้าปอดแรง ๆ มองไปสองฝากฝั่ง บ้านเรือนผู้คนหนาตา แต่ละบ้านมีท่อน้ำเป็นของตนเอง บางบ้านมีสะพานหัวเดียวเล็ก ๆ ยื่นลงมา บางบ้านมีท่อนลอยขนาดใหญ่ คงเป็นเพราะฐานะ หรือไม่ก็ลักษณะอาชีพของแต่ละคน

คนในเรือตื่นเต้นกันมาก ที่ได้เห็นชาวบ้านกำลังทอดแห แทะปลาจากตาข่าย หรือไม่ก็ยกยกกันตามชายน้ำ แม้เรือจะแล่นเร็ว แต่เมื่อเห็นคนกำลังยกข่ายดักปลาขึ้นเหนือน้ำ เรือก็จะผ่อนแรงลงแสดงถึงการถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน คราวใดที่เรือโดยสารชะลอความเร็วไม่ทัน เสียงเจ้าของตาข่ายก็จะระเบิดออกมาดังก้องคังคลอง

เสียงนั้นแม้จะแปลไม่ออก แต่สีหน้าท่าทางนั้นบอกความหมายชัดเจน

เรือฉีกน้ำกระจายมาทางทิศเหนือของตัวเมือง ใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมงก็ถึงปากน้ำที่จะเข้าทะเลสาป บริเวณนี้มีเรือขนแพของชาวประมงจอดอยู่หลายลำ ลำเล็ก ใหญ่ แต่ละลำจะมีเรือพายเล็ก ๆ ผูกไว้

เส้นทางตัดเข้าทะเลสาป มีละมေးไม้สองข้างทางมากมาย ละมေးไม้เหล่านี้ ฤดูน้ำลดเป็นป่าขายน้ำขนาดใหญ่ ฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมเหลือเพียงยอดให้เห็นไปตลอดทาง บางช่วงหน้าทึบ บางช่วงก็เบาบาง ผู้โดยสารแต่ละคนต้องคอยระวังตัวกันเอง หากไม่หลบให้ดีกิ่งไม้เล็ก ๆ อาจตีตา หรือไม่ดีตหน้าเราได้

เพราะเรือเราแล่นเร็ว จึงมักพบกับเรือสินค้าที่เคลื่อนตัวอย่างอ้อยอิ่ง พอถึงบริเวณละมေးไม้เบาบาง เรือสินค้าก็จะหลบให้เรือโดยสารแซงไป

พื้นที่ละมေးไม้ เราก็เข้าเขตห้วยน้ำกว้างใหญ่ มีเรือขนแพของชาวประมงเป็นกลุ่ม ๆ เรือเราแล่นไปจอดเต็มน้ำมัน ก่อนที่จะเข้าสู่ทะเลสาปอันกว้างไกล เพราะช่วงทะเลสาปที่เราผ่านนั้นเป็นช่วงแคบ ๆ ไม่นานเราจึงเห็นยอดเขาเล็ก ๆ อยู่ในคลองสายตา

เรือเราแล่นตรงไปจุดหมายนั้น แล้วก็ถึงท่าเรือไปเมืองเสียมเรียบ

ท่าเรือเสียมเรียบ มีเรือต่อไปพนมเปญ แต่เรือจะออกเวลา 7.00 - 8.00 น. ค่าเรือ 20- 25 ดอลลาร์ คนที่จะต่อเรือไปพนมเปญต้องพักค้างคืนที่เมืองเสียมเรียบ 1 คืน ใครจะซื้อตั๋วที่ท่าเรือไว้ก่อนก็ได้ ถ้าไม่ซื้อก็ไปซื้อที่โรงแรมก็ได้ ราคาเท่ากัน (ปี 2544,ผู้เขียน)

เจ้าของโรงแรมกับเจ้าของเรือคงมีสัญญาใจอะไรกันอยู่

เส้นทางจากท่าเรือไปตัวเมืองเสียมเรียบประมาณ 20 กม. ค่ารถมอเตอร์ไซด์รับจ้างประมาณ 1 ดอลลาร์ แต่ต้องต่อรองราคาดี ๆ บางคันเรียกถึง 4 - 5 ดอลลาร์ หลังต่อรองก็จะลดลงมาเรื่อย ๆ เมื่อเห็นลูกค้าไม่เล่นด้วย 1 ดอลลาร์ก็เอา

ถึงเมืองเสียมเรียบไม่เยือนนครวัด นครธมก็ดูกระไรอยู่

เดินทางจากพระตะบองถึงเสียมเรียบประมาณ 2 ชั่วโมงเท่านั้น เวลาที่เหลือสามารถเยี่ยมชมงานศิลปที่นครวัดได้ จากตัวเมืองไปเพียง 6 กม.ก็ถึงนครวัดแล้ว ค่ารถมอเตอร์ไซด์ไปเยือนเขาคิดเป็นวันวันละ 10 ดอลลาร์

ส่วนค่าชมนั้นแสนแพง

เจ้าหน้าที่ขายตั๋วบอกว่ามีตั๋วให้เลือก 3 ประเภทคือ ตั๋วชม 1 วัน ราคา 20 ดอลลาร์ ตั๋วชม 3 วัน ราคา 40 ดอลลาร์ และตั๋วเข้าชม 7 วัน ราคา 60 ดอลลาร์ ใครที่มีเด็กไปด้วยถ้าอายุต่ำกว่า 13 ปี เขาไม่คิดเงิน ฉันเลือกตั๋ววันเดียว และเนื่องจากนครวัด นครธมผ่านมาหลายหนแล้ว ฉันจึงทบทวนความทรงจำโดยดูผ่าน ๆ แล้วเลยไปดูกุบบาลสเปียล

กบาลสเปี่ยลถอดความเป็นไทยก็คือ หัวสะพาน นั่นเอง

แต่เป็นหัวสะพานที่เต็มไปด้วยโยนี ศิวลึงค์ และเทวรูป ซึ่งอยู่กลางสายน้ำไหลเย็น คนที่จะเที่ยวกบาลสเปี่ยลได้จะต้องเป็นคนที่แข็งแรง เพราะเมื่อถึงทางเข้าไปชมแล้วต้องเดินไปอีกประมาณ 3 กม.

หลังจากชมกบาลสเปี่ยล ฉันกลับมาเมืองเสียมเรียบ โรงแรมขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก และเกสต์เฮาส์ผุดขึ้นมารองรับนักท่องเที่ยวมากมาย และยังมีโรงพยาบาลชั่วคราวที่ 7 ผุดขึ้นมารองรับผู้ป่วยอีกด้วย

สถานที่รองรับนักท่องเที่ยว นับถอยหลังไปไม่เกิน 5 ปี ในปี พ.ศ.2541 ฉันมาเยือนคราวหนึ่ง ตอนนั้นไม่มีที่แหว่งว่าจะมีโรงพยาบาลขนาดใหญ่ ไม่มีร้านอาหารมากมาย และไม่มีโรงแรมเล็ก โรงแรมน้อยหนาตาเช่นนี้

เย็นที่ตลาดเสียมเรียบ ฉันเดินไปดูนักท่องเที่ยวเล่นอินเทอร์เน็ต พวกเขาคงสื่อสารกับเพื่อน ๆ ในประเทศที่จากมา หากดวงพระวิญญาณพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ผู้สร้างนครวัด และพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ผู้สร้างนครธมยังวนเวียนอยู่ คงงงเป็นไก่ตาแตกเหมือนกัน

ข้าง ๆ ร้านให้บริการอินเทอร์เน็ตนั้น ยายทองม้วน พุดไทยได้ปรี๊ด ยายบอกว่าร้านอินเทอร์เน็ตเป็นของลูกสาวของยายเอง ลูกสาวยายแรก ๆ ก็ขายของในร้าน พอพูดภาษาอังกฤษได้ก็พบกับแฟนหนุ่มจากแดนไกล หลังแต่งงานกันแล้วก็เปิดร้านบริการให้เช่าเครื่องเล่นอินเทอร์เน็ต

"คนเขมรเดี๋ยวนี้พูดภาษาอังกฤษได้ มีผิวฝรั่งกันเยอะแยะ" ยายพุดพลางหัวเราะร่วน

ตอนนี้ลูกสาวของป้าทองม้วนยังเหลืออีก 1 คน หน้าตาเรียกว่าสวยดีอยู่ แถมพูดภาษาไทยได้คล่องอีกด้วย เธอเดินเข้ามาพูดคุยกับฉันด้วยเหมือนกัน เธอบอกว่าภาษาไทยเรียนไม่ยากเลย หัดกับแม่ไม่นานก็พูดได้ เพราะดูหนังไทย ดูละครไทยอยู่ทุกวัน ปัจจุบันนอกจากเธอพูดภาษาเขมรและภาษาไทยได้เก่งแล้ว เธอยังพูดภาษาอังกฤษเก่งอีกด้วย

ไม่รู้เหมือนกันว่า เธอจะเจริญรอยตามพี่สาวหรือเปล่า

ท่าเรือยามเช้า ชาวประมงอาศัยท่าเรือเป็นที่ซื้อขายปลาด้วย ปลาเขมรตัวโต ราคาเมื่อเทียบกับบ้านเราแล้วนับว่าถูกกว่ามาก บริเวณท่าเรือมีรถคอยรับส่งผู้โดยสาร ร้านค้าขายของกินให้คนเดินทาง มีบ้านชาวประมงเรียงกันเป็นแถว ๆ ขนานไปกับริมน้ำ และมีเรือไปเมืองเสียมเรียบ และพนมเปญจอดคอยผู้โดยสาร

เรือโดยสารกว่า 100 ที่นั่งค่อย ๆ เคลื่อนตัวไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ผู้โดยสารเต็มเรือ ส่วนใหญ่เป็นพวกฝรั่ง คนเขมรมีน้อยเหลือเกิน ในส่วนน้อยนั้น หลายคนมีเด็กน้อยมาด้วย พอเรือออกจากท่า เสียงร้องของเด็ก ๆ กระจ่างอแง

เพียงจิตใจใหญ่ ๆ เรือก็เข้าเวียงทะเลสาบกว้างใหญ่ แสงแดดถูกเมฆคนเดือนตุลาแผ่ปกคลุม เสียงเด็กร้อง เสียงเรือเครื่องกระหึ่ม ช่างเป็นบรรยากาศที่ไม่ปลอดภัยเอาเสียเลย พอผอมผนไปรอบเม็ดบาง ๆ ฉันก็เห็นรุ้งกินน้ำในเวียงทะเลสาบกว้างใหญ่ แสงของรุ้งบางจนแทบมองไม่เห็น

เวียงน้ำอันกว้างไกลนี้เอง ในปี พ.ศ. 2467 กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พร้อมข้าราชการบริพาร เยือนมาแล้ว พร้อมมีบทบันทึกไว้ในหนังสือเรื่อง “นิราศนครวัด” ถ้อยความเหล่านั้นฉายภาพประวัติศาสตร์สมัยเยี่ยมเยือนได้เป็นอย่างดี

บริษัทเดินเรือของเขมรสมัยฝรั่งเศสปกครองนั้นชื่อ เมสซาชารีฟลูเวียล เป็น "บริษัท เมสซาชารีฟลูเวียลนี้ได้รับสัญญาอนุญาตของรัฐบาลฝรั่งเศสให้เดินเรือเมลี่ในลำน้ำเหล่านี้ได้บริษัทเดียว"

เส้นทางเดินเรือของเขมรยุคนั้น เริ่มจากไซ่ง่อน ผ่านพนมเปญ มาเสียมเรียบ และจุดสุดท้ายที่รับส่งผู้โดยสารคือเมืองพระตะบอง บริษัทเดินเรือนี้ มีทั้ง “เรือไฟทั้งขนาดใหญ่ และขนาดย่อม เวลานั้นมากก็เดินเรือขนาดใหญ่ ถ้าน้ำลดลงก็เดินเรือขนาดย่อม รับคนโดยสารและสินค้าตั้งแต่เมืองไซ่ง่อน เป็นระยะไปจนถึงเมืองเสียมราฐ เมืองพระตะบอง "

รายละเอียดในการเดินเรือในปี 2467 นั้น "เขาใช้เรือใหญ่เดินสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ออกจากเมืองไซ่ง่อนมาแวะเมืองพนมเปญ จากเมืองพนมเปญวันอาทิตย์เวลาเช้าครึ่งหนึ่ง วันพฤหัสบดีครึ่งหนึ่ง ส่งคนและสินค้าเป็นระยะไปจนถึงเมืองเสียมราฐ แล้วเลยไปจนถึงพระตะบองขากลับก็เช่นเดียวกัน" (นิราศนครวัด ,หน้า 80)

แต่เรือไม่ได้รับการตลอดปี ช่วงใดน้ำแห้งขอดก็หยุดกิจการ

เรือโดยสารเคยเดินทางระหว่างพระตะบอง เสียมเรียบ ไซ่ง่อน ปัจจุบันเทคโนโลยีก้าวหน้า แทนที่จะพัฒนาเรื่องการเดินเรือ เพื่อขนถ่ายสินค้า ผู้โดยสารระหว่างเมืองต่าง ๆ ให้ทันสมัยกว่าเดิม กลับทุ่มเทให้กับทางอากาศและทางบกเสียจนลืมรากฐานอันเก่าแก่ไป

เรือโดยสารออกจากท่า 07.39 น. ถึงเวลา 10.59 เรือก็แล่นผ่านเมืองกัมปงชนัง เห็นโรงแรมต้นมะพร้าว และหมู่บ้านชาวประมงชายฝั่งเป็นทิวแถว พวกฝรั่งพากันปีนขึ้นไปอยู่บนหลังคาเรือ บางคนนอน บางคนนั่งบันทึก บางคนถ่ายภาพเหมือนเป็นเจ้าของบริษัทฟิล์มเสียเอง

ใกล้ถึงกัมปงชนัง เราต่างเห็นหมู่บ้านเป็นช่วง ๆ ไม่มีแค่น้ำกับฟ้าเหมือนตอนที่แล่นมาหมู่บ้านเรียงรายอยู่ตามชายน้ำ และมีหมู่บ้านเรือนแพเป็นช่วง ๆ หากเป็นหมู่บ้านใหญ่ชายน้ำ จะเห็นประกายของกระเบื้องโบสถ์ลือแสงตะวันวาววับ ๆ

ข้อฟ้าพระอุโบสถ์ยัดแย่งแทงฟ้า เหมือนประกาศสัจธรรมแห่งพุทธพจน์ แต่เรื่องราวของชาวกัมพูชาแต่ละช่วงตอนในประวัติศาสตร์ ดูเหมือนจะไม่ได้สดับกับธรรมรส ถ้าถ้าสดับก็คงไม่ได้ทราบซึ่งสักเท่าใด

เรือเที่ยวประมาณ 7.39 น. ถึงพนมเปญประมาณ 13.00 น. ใช้เวลาเดินทางฝ่าทะเลสาบถึง 5 ชั่วโมงเศษ ๆ ถ้าเป็นเรือแล่นช้าจะใช้เวลาประมาณ 6 ชม.เป็นอย่างต่ำ แต่ช้าสุดก็ไม่เกิน 7 ชั่วโมง ถ้างดเรือจากพนมเปญย้อนกลับไปเมืองเสียมเรียบก็เช่นกัน

ถึงพนมเปญแล้ว ถ้าจะเดินทางไปโฮจิมินห์โดยทางเรือ ก็มีทางเลือก 2 ทาง นั่นคือนั่งเรือจากพนมเปญลงแม่น้ำโขงไปออกทะเลจีนใต้ แล้วแล่นย้อนขึ้นเหนือเข้าแม่น้ำโขงบนเข้าโฮจิมินห์ได้ แต่ไม่มีเรือโดยสารประจำทาง ต้องจ้างเหมาลำ

สำหรับเส้นทางสะดวกคือลงเรือจากพนมเปญไปขึ้นที่ท่าเรือ เนียะก่เลื่อง จังหวัดเพรแวง แล้วต่อรถผ่านสวายเรียงไปเข้าจ้งผ่านแดนที่มีรถไป ผ่านจังหวัดเตย๋นิงเข้าโฮจิมินห์ไป

เรือโดยสารจากพนมเปญไปท่าเรือ เพรแวงก็ต้องเช่าเหมาลำเช่นกัน เพราะปกติแล้วเรือที่แล่นไปมาเป็นเรือสินค้า คนเดินทางจะใช้ทางรถยนต์เพราะสะดวกและรวดเร็วกว่ามาก เส้นทางเรือจากพนมเปญถึงท่าเรือเนียะก่เลื่องประมาณ 60 กม.

การเลือกใช้เส้นทางเรือ เหมาะงามอย่างยิ่งสำหรับคนที่ต้องการเห็นชีวิตผู้คนสองฝากฝั่ง ยังมีเวลามากเท่าใด ยังได้เห็น ได้สัมผัสสีสันและชีวิตผู้คนในเส้นทางผ่านมากเท่านั้น.

เอกสารอ้างอิง

- เขียน ธีระวิทย์. กัมพูชา:ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ. กรุงเทพฯ:สนง.กองทุนสนับสนุนการวิจัย และ สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2543.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช,พลตรี,ม.ร.ว. ถกเขมร.กรุงเทพฯ:สยามรัฐ,2534.
- จรรยา ประชิตโรมรัน,พลตรี. การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่2 พ.ศ.2310.พิมพ์ครั้งที่4.กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2542.
- จิตร ภูมิศักดิ์. ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม.พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศยาม,2535.
- จิตร ภูมิศักดิ์. สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยศรีอยุธยา.พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:ดอกหญ้า ,2527.
- เจิม,พันจันทนุมาศ. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา.กรุงเทพฯ:องค์การค้าของคุรุสภา,2512.
- ชะเอม แก้วคล้าย.จารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7.กรุงเทพฯ:หอสมุดแห่งชาติ,2528.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ท่องตะเข็บแดนสยาม : การสำรวจแนวพรมแดนไทย-พม่า-ลาว-กัมพูชา.พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.
- ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์. ศักินโดจีน:กรณีพิพาทไทยกับอินโดจีน ฝรั่งเศส พ.ศ.2483.พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:ต้นอ้อ-แกรมมี่,2540.
- ทิม ลาริเมอร์ และคณะ. เวียดนาม.กรุงเทพฯ:หน้าต่างสู่โลกกว้าง,2537.
- เดวิด แชนด์เลอร์,พรณงาม เก้าธรรมสาร และคณะแปล.ประวัติศาสตร์กัมพูชาพิมพ์ครั้งที่2 . กรุงเทพฯ:มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2543.
- ดำรงราชานุภาพ,สมเด็จพระยา.นิราศนครวัด.กรุงเทพฯ:ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ,2545.
- ธีรภาพ โลหิตกุล. นครวัด นครธม.กรุงเทพฯ:ร่วมด้วยช่วยกัน,2542.
- ธีระ นุชเปี่ยม. การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองกัมพูชา.กรุงเทพฯ:โครงการจัดพิมพ์คบไฟ,2542.
- บังอร ปิยะพันธุ์,ผศ. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้.กรุงเทพฯ:โอเดียนสโตร์,2537.
- ประยูร ทรงศิลป์ ,ผศ. ประชุมเรื่องตำนานและนิทานพื้นบ้านเขมร ภาคที่1-9.กรุงเทพฯ:ภาควิชา ภาษาไทย รก.ธนบุรี,2540.
- พงษ์ พิณีจ (แปล). ลัทธิขงจื๊อ: บัณฑิตของเหียน เกาก็ อดีตนายกรัฐมนตรีกัมพูชา.กรุงเทพฯ:โคมทอง. 2523.
- ไพสันต์ พรหมน้อย. ฮานอยถึงโฮจิมินห์ซิตี้.กรุงเทพฯ:สวนหนังสือ,2521.
- มาตยา อิงคนารณ,ผศ.และคณะ.ประวัติศาสตร์ไทย.กรุงเทพฯ:โอเดียนสโตร์,2529.

ยาสิทธิ์ นะอิตโต, ผุสดี นาวาวิจิตร (แปล). 4 ปีนรกในเขมร พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ฟ้า, 2537.

ส. ศิวรักษ์ (นามปากกา). อนุสติจากนครวัด นครธม, กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาวัฒนธรรมแห่งเอเชีย, 2525.

สัจภูมิ ละอ. เดียวเขมร. กรุงเทพฯ: ภัคพร, 2544.

สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ). พระนครวัดเมืองละแวก แต่ไม่ได้ฆ่าพระยาละแวก, กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ, 2544.

สิตา สอนศรี และคณะ. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น.

กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

Bou Saroeun. Phom Penh Post. October 20-November 8, 2000.

Cambodia Development Review. October – December 2001.

Tourism resort Of Cambodia. 1999.

สื่อสิ่งพิมพ์และเอกสารอัดสำเนา

มติชนสุดสัปดาห์ หน้า 70 ฉบับ 7-13 ก.พ. 2546.

สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 7-13 กุมภาพันธ์ 2546 น. 4

สยามรัฐรายวัน น. 4 วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2546.

นสพ. กรุงเทพธุรกิจ 6 หน้า 4, พ.ค. 2544

เอกสารอัดสำเนา ตามรอยเส้นทางอารยธรรมขอมสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7,

อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย

เอกสารอัดสำเนา. อารักษ์กิตติ เพชรเลิศอนันต์. กัมพูชาในกระแสการเปลี่ยนแปลง: การเมือง เศรษฐกิจ ระหว่างปี 1990-2000.

ขอขอบคุณชาวกัมพูชาและเวียดนามผู้ให้ข้อมูลดังนี้

กวง ทะวิกา อายุ 27 ปี เจ้าหน้าที่โรงแรม ชาวกัมพูชา. 2544. สัมภาษณ์

ปถวี เฟื่อง อายุ 26 ปี. ลูกชาวประมง ชาวกัมพูชา. 2544. สัมภาษณ์

"พิทักษ์" อายุ 55 ปี. เจ้าหน้าที่ของบ่อนกาสิโนที่ปอยเปต ชาวกรุงเทพฯ. 2544. สัมภาษณ์.

ฟาม ที จ็อบ แง อายุ 24. นักศึกษาและเจ้าของร้านซักรีดผ้า ชาวโฮจิมินห์. 2544. สัมภาษณ์.

แมรี ชุน อายุ 18 ปี นักศึกษา ชาวพระตะบอง. 2544. สัมภาษณ์

ลดดา เขียน อายุ 28 ปี ทหารประจำอยู่ที่พนมเปญ ชาวสวายเรียง. 2544. สัมภาษณ์.

วิ วีระ อายุ 53 ปี ชาวนา ชาวพระตะบอง. 2544. สัมภาษณ์.

สุคนธ์ คิม. อายุ 45 ปี คนขับรถรับจ้าง ชาวพนมเปญ. 2544. สัมภาษณ์.

เสนี เชน อายุ 24 ปี เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชน ชาวพนมเปญ.2544.สัมภาษณ์
โสง สารีอม อายุ 56 ปี พ่อค้าขายข้าวแกว ชาวพระตะบอง.2544.สัมภาษณ์.